

У нумары:

Крытыка: раскрутка альбо чацвёрты від мастацтва?

Здаецца, сёння грамадства не зарыентаванае на літаратуру...

Стар. 4

Не проста Дэкларацыя...

Слова — прафесіяналам.

Стар. 5

Пітэр Брук?.. І не толькі

У полі зроку — тэатральная «Панарама».

Стар. 11

Беларускія карані кампазітара

Продкі Дзмітрыя Шастаковіча родам з Мядзельшчыны.

Стар. 12

Неабсяжная прастора Livejournal

Інтэрнет-дзённікі наскрозь прасвечваюць асобу аўтара.

Стар. 14

ПАЧАЛАСЯ ПАПІСКА на I паўгоддзе 2010 года

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 8150 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 11070 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 5460 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 8660 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад-2009» завяршыўся, пакінуўшы яго шматлікім удзельнікам і відавочцам стракатыя ўспаміны. Фестывальны розгалас яшчэ лунае ў паветры, нібыта саграе няўтульную, панылюю атмосферу позняй восені ды пераконвае самых заўзятых скептыкаў у тым, якая насамрэч вялікая і магічная рэч — кіно. Так, з дапамогай кіно мы вандруем у часе і ў прасторы, пражываем некалькі віртуальных жыццяў, пачуваем сябе ўдзельнікамі неверагодных падзей, апынаемся ў палоне спраўджаных фантазій і мар. А потым вяртаемся ў рэальны свет — з новым інтэлектуальным набыткам ды эмацыйным досведам. І ўспамінаем...

Добрая магія экрана

Што ж успамінаюць глядачы, якія амаль на дзесяць дзён спрычыніліся да XVI Мінскага міжнароднага кінафестывалю? Пытанне рытарычнае. Бо падзей за гэты час адбылося столькі, што звязаных з ім ўражанняў — не пералічыць. Нават рупліўцы радыё- і тэлеэфіру, рыхтуючы штодзённыя рэпартажы з творчых сустрэч, прэс-канферэнцый, кінапраглядаў, мусілі многае пакідаць па-за кадрам. Дзіва што! На фестывальны экран сёлета трапіла рэкордная колькасць стужак — 270, і прадстаўлялі яны мастацтва 52 краін, сярод якіх былі і дэбютанты «Лістапада»: Албанія, Македонія, Славенія, Тайланд, Туніс, Філіпіны, Харватыя, Чылі. А колькі пабывала ў Мінску гасцей з вядомымі ў кінасвеце імёнамі: Кшышпаф Занусі, Кіра Муратава, Багдан Ступка, Аляксандр Адабаш'ян, Аляксандр Дамагараў, Таццяна Дароніна, Васіль Ланавы, Лідзія Федасеева-Шукшына, Павел Чухрай, Леанід Ярмольнік...

Падчас фестывалю адбылася сустрэча з Ігарам Угольнікавым, старшынёй ТРА Саюзнай дзяржавы, аўтарам ідэі, генеральным дырэктарам і генеральным прадзюсерам патрыятычнай кінадрамы «Брэсцкая крэпасць». Ён распавёў гісторыю стварэння гэтага фільма (дарэчы, чытачам «ЛіМ» ўжо вядома), прэм'ера якога мае адбыцца 22 чэрвеня 2010 года а 4-й гадзіне раніцы ў мемарыяльнай цытадэлі над Бугам. А ў Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, дзе ладзіўся шэраг пазаконкурсных кінапаказаў, прайшоў вечар памяці Васіля Шукшына, прысвечаны 80-годдзю з дня нараджэння гэтага выдатнага рускага пісьменніка і дзеяча кіно. Прысутнічала яго ўдава Лідзія Федасеева-Шукшына, якая прывяла таксама творчую сустрэчу ў сталічным Доме міласэрнасці. Скіраванасць мінскага кінафесту на самую шырокую глядацкую аўдыторыю выявілася і ў яго змястоўных рэгіянальных праграмах. Як прыклад — візіт польскага майстра Кшышпафа Занусі ў Гомель.

Парадаваў сёлетні «Лістапад» аматараў неігравага кіно,

Пятнаццаць гадоў існуе ў нашай культурнай прасторы Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад», заснавальнікамі і арганізатарамі якога з'яўляюцца Міністэрства культуры Беларусі, Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт, Беларускі саюз кінамастаў, Нацыянальная кінастудыя «Беларусьфільм», Нацыянальная тэлерадыёкампанія Рэспублікі Беларусь. За гэты час ён сфарміраваў пэўныя традыцыі, набыўшы статус аднаго з адметных міжнародных кінафестывалаў на постсавецкім абсягу. Штогод у абліччы «Лістапада» з'яўляюцца новыя дэталі. Аднак яго нязменнай, выключнай адметнасцю застаецца тое, што фестывальная аўдыторыя глядзіць лепшыя з новых стужак, якія ўжо вылучыліся з бясконцай плыні экраннай прадукцыі, стаўшы лаўрэатамі ды намінамі міжнародных кінапрэмій. Яны розныя па стылістыцы, прафесійным узроўнем і менталітэтам сваіх стваральнікаў. Але ёсць агульнае: пазітыўнае, гуманістычнае накіраванасць усіх гэтых работ.

праграмы для якіх дэманстраваліся ў падземным відэакомплексе «Цэнтр-відэа». Неверагодная цікавасць глядачоў да сур'ёзнай дакументалістыкі нават прымусіла гаварыць пра неабходнасць выбару больш прасторнай залы для такіх кінасеансаў.

Асобнае свята было ў дзятвы. Сёлетні «Лістападзік» прымаў на конкурс толькі ігравыя стужкі (анімацыйныя работы паказваліся па-за спаборні-

цтвам, у тым ліку на добрачынных сеансах). Гэта было 8 фільмаў з Аўстраліі, Беларусі, Галандыі, Італіі, Латвіі, Расіі, Узбекістана. Лёс галоўнага прызера вырашала глядацкае журы, і яго фаварытам стаў фільм «Маленькія разбойнікі» (Латвія). Казка «Навагоднія прыгоды ў ліпені» беларускіх кінамастаў (рэжысёры Алена Турава, Іван Паўлаў) атрымаў спецыяльны прыз прафесійнага журы Міжнароднага фе-

стывалю дзіцячага і юнацкага кіно «Лістападзік-2009».

Як жа размеркаваліся конкурсныя ўзнагароды паміж «дарослым» фільмамі (спаборнічалі 18 поўнаметражных ды 26 неігравых), што адзначаліся, як вядома, аж чатырма камандамі журы?

У выніку глядацкага галасавання ў конкурсе ігравага кіно Гран-пры атрымала стужка «Свет агромністы, і выратаванае хаваецца за вуглом» (Балгарыя/Германія/Славенія/Венгрыя) — работа балгарскага рэжысёра Стэфана Камандарава. «Срэбра» фестывалю — у стужкі шведскага рэжысёра Яна Труэля «Вечныя імгненні Марыя Ларсан». Трэцяе месца заняў фільм беларускай вытворчасці «Снайпер. Зброя помсты» рэжысёра Аляксандра Яфрэмава.

Прызам міжнароднага журы за рэжысуру ганараваны фільм «Вечныя імгненні Марыя Ларсан», а яго акцёры Марыя Хайсканен і Мікаэль Персбрант адзначаны за лепшую жаночую і мужчынскую ролі. Журы кінапрэсы адзначыла прызам «Фільм як з'ява кінамастацтва» работу рэжысёра Кіры Муратавай «Мелодыя для шарманкі» (Украіна). А знаны кіргізскі рэжысёр Марат Сарулу за свой твор «Песня паўднёвых мораў» узнагароджаны прызам Прэзідэнта Беларусі «За гуманізм і духоўнасць у кіно». Лепшым дакументальным фільмам сёлета названа стужка Мерседэса Сталенхофа «Кармэн сустракае Бората» (Нідэрланды).

Зразумела, «Лістапад» — не толькі адметная падзея ў грамадскім, у культурным жыцці краіны, але і адказны экзамен, і творчы стымул развіцця айчыннага кінамастацтва. Тым болей сёлета, напярэддні 85-годдзя беларускага кіно, якое мы адзначым у снежні.

Лана ІВАНОВА

На здымках: народны артыст Беларусі Генадзь Гарбук атрымаў спецыяльны прыз Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За захаванне і развіццё традыцыйнай духоўнасці ў кінамастацтве»; нязменны старшыня «Лістапада» народны артыст СССР Расціслаў Янкоўскі спраўляе фестывальны рытуал — падарка раз'яўлена ўшчэнт, на ішчасце».

Фота Аляксандра Дзмітрыева

Пункцірам

Беларускі драматург Аляксей Дударэў піша сцэнарыі да працягу фільма "Белыя росы". "Гэта стужка не старэе і заўжды глядзіцца, таму я з задавальненнем адношуся да ідэі зняць яе працяг", — адзначае народны артыст Беларусі Генадзь Гарбук. Імя рэжысёра карціны пакуль невядома. Першы фільм "Белыя росы" з'явіўся ў 1983 годзе. Над яго сцэнарыем працаваў Аляксей Дударэў, рэжысёрам быў Ігар Дабралюбаў. У галоўных ролях зняліся Мікалай Карачанцаў, Міхаіл Какшонаў, Усевалад Санаеў.

У Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі праходзіць выстава мастака-графіка Галіны Бараноўскай "Памяць стагоддзяў". У экспазіцыю ўвайшлі каля 70 работ, створаных акаварэлю і каляровымі алоўкамі. Выстава прысвечана Году роднай зямлі і складаецца з дзвюх частак — "Сказ пра Заслаўе" (1992 — 2007) і "Станькава" (1998 — 2007). У сваіх творах мастак адлюстроўвае гістарычныя мясціны краіны і тым самым хоча абудзіць у гледача любоў да Радзімы.

Разгледзеўшы матэрыялы, прадстаўленыя аддзелам ідэалагічнай работы райвыканкама, і кіруюць рашэннем Касцюковіцкага раённага Савета дэпутатаў, Касцюковіцкі раённы выканаўчы камітэт за заслугі перад раёнам, высокі прафесіяналізм і значны асабісты ўнёсак у развіццё і пмажэнне духоўнага патэнцыялу, культурнай спадчыны Касцюковіччыны прысвоіў званне "Ганаровы грамадзянін Касцюковіцкага раёна" вядомаму пісьменніку Леаніду Левановічу.

Ул. інф.

У в. Ігліна (Башкартастан) прайшоў Фестываль беларускай песні, прысвечаны 10-годдзю падпісання дамовы аб стварэнні Саюзнай дзяржавы. Паводле слоў старшыні цэнтра "Спадчына" Ігара Ляховіча, беларусы Башкартастана ўскладаюць вялікі надзеі на развіццё гэтага саюза: "Культура ніколі не існавала і не можа існаваць адарваная ад палітыкі і эканомікі. Можна шмат казаць пра моўныя праблемы, праблемы захавання традыцый. Але калі не будзе матэрыяльнай платформы для развіцця гэтых напрамкаў, культуру захаваць не атрымаецца". На фестывалі выступілі ансамбль беларускай песні "Сябры", дзіцячы ансамбль "Жавароначкі", башкірскі, рускі, чувашскі фальклорныя калектывы.

Віншавальная абвестка прыцягвае ўвагу кожнага, хто пераступае парог Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Трыумфатарам стаў яе аспірант Аляксандр Хумала, які заваяваў 1-е месца на IV Міжнародным конкурсе харавых дырыжораў імя Язэпа Вітала ў сталіцы Латвіі Рызе. Апроч лаўрэатскага дыплама, ён атрымаў прэмію — 1,5 тыс. еўра. У конкурсе, наладжаным кафедрай харавога дырыжывання Латвійскай музычнай акадэміі імя Язэпа Вітала, удзельнічалі таксама маладзья хормайстры з Ізраіля, Латвіі, Паўднёвай Карэі, Расіі, Чэхіі.

На міжнародным дзіцячым тэлевізійным конкурсе песні "Еўрабачанне-2009" перамог 14-гадовы Ральф Макенбах з Нідэрландаў. Вучань Рэспубліканскай гімназіі-каледжа пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Юра Дзямідовіч са сваім стыльным і нефарматычным "Волшебным кроліком" заняў 9-е месца. Тым не менш, на хлопчыка з Мінска звярнулі ўвагу ўсе, здатныя адрозніць глыбокі музычны талент і прафесійны вакал ад часовай "зоркавай успышкі". Юра атрымаў запрашэнне для ўдзелу ў канцэрце знойдзенай брытанскай групы "The Prodigy", з расійскага боку паступіла прапанова зняць кліп на яго песню. "Волшебный кролик" абавязкова нагадае пра сабе праз год у Мінску, калі Беларусь будзе прымаць удзельнікаў і гасцей дзіцячага конкурсу "Еўрабачанне-2010".

Падрыхтавалі Павел РАДЫНА, Віктар Заяц і Лана ІВАНОВА

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Творчая вучоба ў «Сілічах»

Зусім нядаўна група беларускіх аўтараў вярнулася з традыцыйнага форуму маладых расійскіх пісьменнікаў у падмаскоўных Ліпках, а цяпер адзін з яго арганізатараў — Фонд сацыяльна-эканамічных і інтэлектуальных праграм пад кіраўніцтвам Сяргея Філатава, сумесна з Саюзам пісьменнікаў Беларусі і пры фінансавай падтрымцы Міждзяржаўнага Фонду гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў-удзельніц СНД, зладзіў выязны "круглы стол" для маладых літаратараў у нашай краіне. Тры дні ў гонарлівым цэнтры "Сілічы" творчыя асобы падвышалі трампліны ўласнага літаратурнага майстэрства.

Паводле слоў культурнага ініцыятара праекта, драматурга Дзіяны Балыкі, ідэя семінараў для пачаткоўцаў з удзелам вядомых расійскіх пісьменнікаў узнікла больш як год таму.

Народы з'яднае культура

«Круглы стол»

Заснаванне прэміі стала адным з першых крокаў прызнання заслуг майстроў культуры ў справе саюзнага будаўніцтва. Ініцыятыва Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы аб заснаванні прэміі за стварэнне твораў літаратуры і мастацтва была падтрымана міністэрствам культуры і творчымі саюзамі Беларусі і Расіі і прэзідэнтамі дзвюх краін.

Згодна з рашэннем Экспертнага савета на прэмію Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва за 2009 — 2010 гады наміраваны народны мастак Беларусі Леанід Шчамялёў, народны мастак нашай краіны Леў Гумілеўскі, скульптар Сяргей Гумілеўскі, народны архітэктар Расійскай Федэрацыі Юрый Грыгор'еў, народны скульптар СССР Юрый Арэхаў (пасмяротна), мастак Рыгор Арэхаў, народны мастак СССР Сяргей і Аляксей Ткачовы.

Выдавецтва "Беларуская Энцыклапедыя імя П. Броўкі" ў межах праекта па інфармацыйным суправаджэнні Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва правяло "круглы стол" на тэму "Прэмія Саюзнай дзяржавы як сімвал духоўнага адзінства народаў Беларусі і Расіі". У ім бралі ўдзел прадстаўнікі Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы, творчых саюзаў Беларусі і Расіі.

Актуальныя пытанні інтэграцыі культур Беларусі і Расіі; прэмія Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва за 2009 — 2010 гады: асаблівасці грамадскага абмеркавання; мастак і час: вечныя каштоўнасці і сучасныя арыенціры; літаратурная творчасць як неад'емная духоўная частка культуры на-

Захаванне культурнай спадчыны народаў Беларусі і Расіі, развіццё шматпланавага супрацоўніцтва паміж нашымі краінамі з'яўляецца адной з важнейшых мэт Саюзнай дзяржавы. Штогод з саюзнага бюджэту выдаткоўваюцца значныя сродкі на правядзенне буйных грамадска-культурных акцый, мастацкіх выставак, канферэнцый, падтрымку моладзевых творчых праектаў, стварэнне кінафільмаў і выданне кніг. Творы беларускіх і расійскіх аўтараў адзначаюцца кожныя два гады прэміямі Саюзнай дзяржавы.

шых народаў — такія тэмы выносіліся на разгляд удзельнікаў "круглага стала".

На пачатку пасяджэння Ірына Наркевіч, начальнік Дэпартаменту сацыяльнай палітыкі і інфармацыйнага забеспячэння Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы, перадала парцэлянавую статуэтку "Залатое пяро Русі" старшыні СПБ Мікалаю Чаргінцу і распавяла пра ўмовы і змяненні ў вылучэнні намінантаў на прэмію, пра пашырэнне сустрэч з імі грамадскасці і асвятлення іх дзейнасці журналістамі.

Старшыня СПБ Мікалай Чаргінец зазначыў, што людзі культуры, увогуле людзі інтэлектуальнай працы нашых краін, ніколі не раз'ядноўваліся. Хоць нас і падзяляе мяжа, але яе няма ў сэрцах беларусаў і расіянаў. А ў сённяшнім часе роля культуры і літаратуры ў нашым яднанні ўзрастае шматкроць.

Валеры Ганічаў, старшыня Саюза пісьменнікаў Расіі, раска- заў, што некалькі дзён таму ён атрымаў ліст з Нобелеўскага камітэта са зваротам да СПР, каб прапанавалі сваю кандыдатуру ад Расіі. І сумненні ніякіх ні ў каго не было — гэта Валянцін Распуцін.

Паэт, літаратурны крытык, сустаршыня СПР, галоўны рэдактар часопіса "Наш современник", лаўрэат прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і

Слухачамі цудоўных майстар-класаў па прозе, паэзіі, дзіцячай літаратуры і драматургіі сталі пераможцы конкурсу "Слова.doc", што сёлета праводзіўся Саюзам пісьменнікаў Беларусі. Маладзья, а часам і зусім юныя (некагорым удзельнікам праграмы ўсяго 14 — 15 гадоў) аўтары змаглі задаць пытанні, прапанаваць для разгляду свае творы і пачуць іх ацэнку і карысныя парады ад вядомых рускіх літаратараў: паэта, перакладчыка, стваральніка знакамітай моладзевай паэтычнай студыі Кірыла Кавальдзжы, драматурга і сцэнарыста Аляксандра Кароўкіна, паводле прэса якога ў Расіі пастаўлена больш як 30 спектакляў, прازیка Леаніда Юзэфовіча, а таксама стваральніка Кракадзіла Гены, Пашталёна Печкіна, ды многіх іншых персанажаў, любімых дзецьмі некалькіх пакаленняў, Эдуарда Успенскага.

"Факультатыўныя заняткі" для пачаткоўцаў правялі і беларускія літаратары: свае вершы дэкламаваў паэт Андрэй Скарынін, Юрый Сапажкоў эмацыйна распавёў пра тыповыя паэтычныя штампы, з якімі ён штодзень сутыкаецца пры адборы твораў для часопіса "Нёман", а прازیак Анатоль Андрэеў разгарнуў цэлую дыскусію пра рускую літаратуру ў Беларусі.

Саша ДОРСКАЯ

Прэзентацыі

Памяці апошняга рамантыка

На філалагічным факультэце Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта адбылася прэзентацыя кнігі члена-карэспандэнта Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Алега Лойкі "Займальная літаратура" і зборніка гісторыка-літаратурных нарысаў Людмілы Рублеўскай і Віталія Скалабана "Время и время архивов и имен".

Абодва кніжныя праекты, рэалізаваныя якіх адбылася дзякуючы фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі краіны, здзейсніліся ў РВУ "Літаратура і Мастацтва". Кнігі яшчэ толькі пабачылі свет, а ўжо маюць шырокі розгалас, ім прысвечаны шэраг водгукаў у друку. І невыпадковай сталася прэзентацыя, наладжаная студэнтамі і выкладчыкамі старэйшай брэсцкай ВНУ. Ганаровым госцем імпрэзы, якую веў кандыдат філалагічных навук Генадзь Праневіч, быў і адзін з аўтараў — загадчык аддзела Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь Віталь Скалабан. Дзякуючы яго намаганням, а таксама пісьменніцы і журналісткі газеты "Советская Белоруссия" Людмілы Рублеўскай, ва ўжытак чыгача, цікаўнага да гісторыі айчыннага прыклада пісьменства, беларускай культуры ўвогуле, уведзены цэлы шэраг арыгінальных дакументаў, невядомых раней фактаў. Постаці і літаратурныя здзяйсненні многіх паэтаў і прازیкаў пасля знаёмства з адкрыццямі ў кнізе "Время и время архивов и имен" становяцца болей зразумелымі.

Шчырая, сімпатычная размова ў цэнтры Уладзіміра Калесніка, дзе праходзіла прэзентацыя, ішла і пра Алега Лойку, які быў вельмі цесна звязаны з Брэсцкім універсітэтам. Пра яго, таленавітага паэта і выкладчыка, пра эсэ "Займальная літаратура" гаварылі Генадзь Праневіч, Святлана Варонік, кандыдаты філалагічных навук Алена Кавалюк і Уладзімір Сенькавец. Згадвалі вершы, які не раз падкрэслівалася, "апошняга рамантыка беларускай літаратуры", яго раманы пра Кула-лу і Скарыну, дзяліліся ўражаннямі ад знаёмства з эсэ "Займальная літаратура". Гаварылі пра тое, што спадчына Алега Антонавіча Лойкі патрабуе далейшага працытання і ўвагі выдаўцоў.

Кастусь ЛЕШНІЦА

За падзеяй

Сёлета ў рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва" пабачыў свет зборнік апавяданняў і апovesей брэсцкага пісьменніка і журналіста Аляксандра Валковіча "Бяроза чорная, бяроза белая", а ў Брэсцкай абласной друкарні — зборнік яго твораў "Алеся. Белавежскія сны". Прэзентацыя іх адбылася ў Брэсцкай абласной бібліятэцы імя М. Горкага.

3 удзелам герояў нарысаў

У аснове кнігі — творы, напісаныя пятам апошніх трох-чатырох гадоў. Знакавыя з іх — апovesць "Абярэг", якая ў намінацыі "Проза" атрымала першую прэмію і Вялікі прыз расійскага інтэрнэт-часопіса "Рускі пераплёт" за 2007 год.

На прэзентацыі калегі і сябры Аляксандра Валковіча — старшыня абласной арганізацыі Саюза журналістаў Беларусі Георгій Тамашэвіч, публіцыст і паэт Мікалай Аляксандраў, адказны сакратар газеты "Народная трыбуна" Вячаслаў Бурдыка, ветэран Усесаюзнага радыё

і тэлебачання Аляксей Гурэцкі, пісьменніца Зінаіда Дудзюк — цёпла гаварылі пра творцу, адзначылі яго самабытны стыль.

На сустрэчу з пісьменнікам прыйшлі героі яго нарысаў: маці Лідзія Іларыёнаўна, брэсцкая мастачка Антаніна Гуршчанкова ды іншыя.

Аляксандр Валковіч — таксама ўдзельнік міжнародных літаратурных конкурсаў "Літаратурная вясна-2008" і конкурсу ваенных пісьменнікаў імя Героя Савецкага Саюза В.Карпава (2009 г.).

Юрый ШАПРАН

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: Ірына Наркевіч узнагароджвае Мікалая Чаргінца; падчас пасяджэння "круглага стала".

Фота Кастуся Дробава

Літ-абсягі

Сцяжынка мовы залатая

Святлістай, сцішана-прахалоднай парой у лістападзе 1929 года ў Беларусі з'явілася яшчэ адна навуковая ўстанова — Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа. Год за годам, за восенню — новая восень спляшалася да людзей, вабіла сваёй залатой сцяжынай, дагодліва ўсцілала яе гаманлівай лістотай, давала прасторы роздуму, пошукам, даследаванням... Непадалёк ад Цэнтральнага батанічнага сада ў Мінску ўзвышаецца будынак цяпер ужо аб'яднанага Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Ён святкуе свой 80-гадовы юбілей.

звяртае ўвагу на праблемы беларускай мовы, не дае нам забыцца на галоўнае: мова па-ранейшаму вылучае нас сярод іншых.

На праблемы развіцця мовы цягам многіх гадоў звярталі ўвагу знаўцы айчынных навукоўцы, што аб'ядноўваліся вакол устаноў. Ды і сама яна перажыла шмат рэарганізацый. Напачатку — асобныя інстытуты: мовазнаўства і літаратуры, затым, у 1935 г. — аб'яднаны Інстытут літаратуры, мастацтва і мовы; адразу пасля вайны, у 1944 г. інстытут працаваў у складзе трох сектараў: беларускай мовы, беларускай літаратуры і мастацтва. Да 1946 г. яго часова ўзначальваў член-карэ-

спандэнт АН БССР М. Лынькоў. Як самастойны Інстытут мовазнаўства быў адноўлены ў 1952 годзе... У пасляваенны перыяд дырэктарамі былі акадэмікі К. Атраховіч (Кандрат Крапіва) і П. Глебка, члены-карэспандэнты НАН Беларусі М. Суднік і А. Жураўскі, акадэмік А. Падлужны. Інстытут літаратуры ачольвалі акадэмікі В. Барысенка, І. Навуменка, В. Каваленка, У. Гніламёдаў.

У XXI ст. можна згадаць фундаментальныя працы, выданыя калектывамі інстытутаў і іх аўтарамі-навукоўцамі ў розныя гады. Гэта "Беларуская граматыка. Марфалогія" (1936), "Сінтаксіс беларускай мовы"

(1939), "Курс сучаснай беларускай мовы" (1940). "Хрэстаматыя па старажытнай беларускай літаратуры" (1959), "Тлумачальны слоўнік беларускай мовы" ў 5-ці тамах (1977 — 1984), інш.

Супрацоўнікі інстытута зрабілі важкі ўнёсак у падрыхтоўку Закона Рэспублікі Беларусь "Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі" (2008).

Тут планава, удумліва, паслядоўна праводзіцца даследаванні: самой мовы, шляхоў яе развіцця, літаратурнай мовы і мясцовых тэрытарыяльных дыялектаў беларускіх народных гаворак, гісторыі і месца сучаснай літаратуры ў кантэксце літаратуры славянскіх, зьвяртаецца ўвага на новыя з'явы, вывучаецца роля мовы ў сферы Інтэрнет- і SMS-камунікацыі...

Не выключэннем і святочныя дні. З нагоды юбілею ў НАН Беларусі ладзіцца навукова-практычная канферэнцыя "Беларуская мова ў моўнай і культурнай прасторы Слав'і".

Ірына ТУЛУПАВА
Фота Кастуся Дробава

3-пад пярэ

У нядзелю 22 лістапада прыход святога Архангела Міхаіла наведваў Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Парыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт. Уладыка асвяціў новаўзведзены храм у гонар Святой Блажэннай Ксеніі Пецяярбургскай. З гэтай нагоды з рук першаіерарха прыхаджане атрымалі высокія ўзнагароды Беларускай праваслаўнай царквы "за ўвагу да руплівай працы на славу царквы Божай"; настаіцель храма Архістраціга Божага Міхаіла іерэй Ігар Галакоў — ордэн Святога Кірылы Тураўскага, староста прыхода Архангела Міхаіла Аляксандр Несцірчук — медаль Святога Кірылы Тураўскага, а старшая сястра сястрынства Святой Матроны Маскоўскай Лідзія Канапліцкая — медаль Святой Еўфрасінні Полацкай.

Многія прыхаджане атрымалі з рук Мітрапаліта ганаровыя граматы і падзякі.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

У Інстытуце філасофіі

Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі прайшла Міжнародная навуковая канферэнцыя "Інфармацыйна-адукацыйныя і выхавальныя стратэгіі ў сучасным грамадстве: нацыянальны і глабальны кантэкст", арганізаваная ў кантэксце Сусветнага Дня філасофіі пад эгідай ЮНЕСКА. Яна заклікана аб'яднаць намаганні гуманітарнай супольнасці Беларусі і суседніх краін у пошуку новых эфектыўных механізмаў адукацыйнай і выхавальнай работы ў сучасных глабальных умовах.

Прывядзены канферэнцыі ў сценах НАН Беларусі адлюстроўвае надзённую патрэбу ў распрацоўцы сістэмнай стратэгіі дзейнасці дзяржавы і ўзаемадзеяння з грамадзянскімі ініцыятывамі ў будаўніцтве грамадства, заснаванага на ведах. Неад'емная рыса гэтага — укараненне найноўшых навукова-адукацыйных, культурных і тэхналагічных дасягненняў у фарміраванні гарманічна развітай, здольнай да самастойнага і крытычнага мыслення, маральна паўнаважнай асобы, чалавека новага стагоддзя.

Ул. інф.

Дырэктар Гродзенскага

гарадскага метадычнага цэнтру народнай творчасці Валянціна Цыганец паведаміла карэспандэнту БелТА, што ў горадзе стартаваў Міжнародны праект "Нацыянальнае "Покрыва Свету", у якім могуць браць удзел усе жадаючыя, незалежна ад узросту, нацыянальнасці і краіны пражывання.

Плануецца стварыць палатно з абрэзкаў, якое пранясць па вуліцах Гродна на ўрачыстым адкрыцці VIII Рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур. Фестывальнае палатно будзе шытае з асобных пано, вытканых, пашытых і вышытых у розных тэхніках і нацыянальных стылях.

Паводле слоў В. Цыганец, арганізатары праекта вырашылі не абмяжоўваць даўжыню палатна, шырыня якога складае два метры. Прычым плануецца, што ад фестывалю да фестывалю яно будзе "прырастаць" новымі абрэзкамі. Да слова, у гарадскім цэнтры народнай творчасці пачалі ўжо стварэнне гродзенскага абрэзка: у цэнтральнай частцы будзе вышыты сімвал фестывалю — сяміколерная кветачка.

Тэма праекта — "У свет з дабрыйнёй". Мяркуюцца, што стварэнне "мірнага" палатна будзе спрыяць адраджэнню і захаванню культурных традыцый розных народнасцей, папулярызацыі нацыянальных традыцый, развіццю сучасных і традыцыйных відаў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Ул. інф.

Арт-лінія

Два вечары запар выступалі ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі госці з Масквы — Дзяржаўны Вялікі сімфанічны аркестр імя П. Чайкоўскага. Канцэрты славуэта калектыву на чале з яго мастацкім кіраўніком і галоўным дырыжорам народнымі артыстамі СССР Уладзімірам Федасеевым вячалі Год культуры Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь.

Назваць гэта "мерапрыемствам, прысвечаным закрыццю Года культуры Расіі ў Беларусі" было б і прасцей, і правільней. Але душа — супраць фармальнага вызначэння. Ды і сам У. Федасееў між іншым сказаў: "Мне сабе "закрыццё" не падабаецца. Што мы закрываем? Нашы сэрцы даўно і заўсёды адкрытыя адно для аднаго. І ніколі не замкнуцца".

Дык вось, мінулыя панядзелак і аўторак былі для нашых адкрытых сэрцаў святочнымі днямі. Жывая сімфанічная музыка ў да-

Год адкрыццяў

сканалым і грандыёзным гучанні (на сцэне — больш як 130 аркестрантаў) заўсёды выклікае ўрачысты настрой. Тым болей, што добры сябра мінскіх меламанаў У. Федасееў, якому спадарожнічаюць аншлаг і авацыі, разам са сваім калектывам ураджае не толькі якасцю выканання класікі, але і сапраўдным адкрыццямі ў эмацыйна-вобразным свеце вядомых твораў. Першая з мінскіх праграм прадставіла Вялікую стоіту з балета П. Чайкоўскага "Спячая прыгажуня" ў рэдакцыі

У. Федасеева (праз "залацінкі" твора маэстра паказаў выбітны музыкантаў аркестра ў якасці салістаў) і Пятую сімфонію Д. Шостакавіча, "перачытаную" без колішняй звыклай пафаснасці — як гісторыю і драму жыцця чалавека. Назавтра адбылася ўзрушальная музычна-літаратурная імпрэза "Вайна і мір" паводле стварэння рамана Л. Талстога ў пранікнёным, з чуйнасцю да музыкі слова, мастацкім чытанні маскоўскіх акцёраў Дар'і Мароз і Міхаіла Філіпава — у гучанні

фрагментаў з Трэцяй сімфоніі Бетховена, оперы Сяргея Пракоф'ева "Вайна і мір" ды поўнага тэксту уверцюры П. Чайкоўскага "1812 год"...

Праграма правядзення Года распачалася 15 красавіка паказам у Мінску спектакля "Лебядзінае возера" Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра Расіі — легендарнай пастаноўкі Юрыя Грыгаровіча з удзелам мега-зорак, што ўспрымаецца сёння ва ўсім свеце як візітэўка класічнага рускага балета. Гэты магутны ўступны акордаў сімвалічным вытокам поліфанічных наступных падзей, багатых на прыемныя эстэтычныя ўражанні. У Год культуры Расійскай Федэрацыі праходзілі выставы (адна з іх, прысвечаная ўладзімірскім пейзажыстам, адкрылася 25 лістапада ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі і працягнуцца больш як месяц); адбыліся візіты тэатраў з Расіі, дзяржаўнае кіно, разнапланавых музычных калектываў і салістаў (прыкладам — праграмы нашых традыцыйных міжнародных фестываляў)... І ўжо рыхтуюцца "адкрыцці ў адказ": у сакавіку пачнецца Год культуры Беларусі ў Расійскай Федэрацыі.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: за дырыжорскім пультам — Уладзімір Федасееў.

Фота Ігара Кузняцова

Повязі

Набліжаецца дзесяцігадовы юбілей з моманту падпісання Дамовы пра стварэнне Саюзнай дзяржавы. З гэтай нагоды 19 лістапада ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшло пасяджэнне "Круглага стала". Арганізатарамі выступілі Пастаянны Камітэт Саюзнай дзяржавы, Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Інфармацыйна-аналітычны цэнтр пры Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

З уступным словам да ўдзельнікаў звярнуўся намеснік Дзяржаўнага сакратара — член Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы Сяргей Шухно, які павітаў прысутных і выказаў словы глыбокай удзячнасці за праўленую цікавасць да тэмы пасяджэння, на якім удзельнікі паспрабуюць высветліць тыя праблемы, што стаяць перад будаўнікамі Саюзнай дзяржавы, і змогуць акрэсліць далейшыя перспектывы развіцця інтэграцыйных парцэсаў паміж нашымі краінамі.

Роля мадэратара была адведзена намесніку дырэктара Інфармацыйна-аналітычнага цэнтру пры Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, доктару філасофскіх навук Льву Крыштаповічу.

Магутны фактар інтэграцыі

У "круглым stole" ўзялі ўдзел дэпутаты Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, Дзяржаўнай Думы Расійскай Федэрацыі, вядучыя палітолагі, эканамісты, філосафы, гісторыкі, прадстаўнікі грамадскіх аб'яднанняў і рухаў Беларусі і Расіі.

Дэпутат Дзяржаўнай Думы Расійскай Федэрацыі Анатоль Локаць выказаўся вобразна: "Рэспубліку Беларусь на постсавецкай прасторы часта параўноўваюць з "Брэсцкай крэпасцю", а Саюзную дзяржаву ў такім выпадку можна параўнаць з "Курскай дугой".

У час дакладаў і дыскусій абмяркоўваліся многія праблемы, якія перашкаджаюць саюзнаму будаўніцтву. Прафесар БДУ, доктар эканамічных навук Валерый Байнеў выказаў

думку, што трэба "духоўна-маральныя каштоўнасці прыўнесці ў эканамічнае жыццё" і эканамічныя фактары раз'яднання стануць магутным фактарам інтэграцыі. На якіх жа духоўна-маральных асновах мы можам будаваць эканоміку Саюзнай дзяржавы? — спытаўся дакладчык і вызначыў тры асноўныя каштоўнасці, на якіх базуецца ўсходнеславянскі праваслаўны светапогляд: першае — дзяржаўная ўлада для служэння, а не карысцівага спажывання; другое — прыярытэтнасць абавязкаў, а не правоў улады перад народам; і трэцяе — першаснасць маральнага пачатку, а не толькі горыдычнага.

— Галоўныя мае спадзяванні звязаны з тым, — сказаў Геннадзь Давыдзкі пасля завяршэння работы, — што на "круглым stole" прысутнічалі эксперты, навукоўцы, людзі, якія займаюцца сацыялогіяй, культуралогіяй, паліталогіяй, яны змогуць урэшце збудаваць нейкую новую мадэль і па-новаму паставіцца да будаўніцтва Саюза, па-новаму зірнуць на дзеянні грамадскіх аб'яднанняў, на іх ролю ў будаўніцтве Саюзнай дзяржавы, увогуле на ролю грамадскіх супольнасцяў, розных таварыстваў і на ролю моладзі. Будаўніцтва ідзе, але, выкажу агульную думку, даволі марудна.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

На здымку: удзельнікі "Круглага стала" ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Крытыка: раскрутка альбо чацвёрты від мастацтва?

У рэдакцыю для сустрэчы з лімаўскімі крытыкамі Ірынай Шаўляковай, Ладай Алейнік і Леанідам Галубовічам былі запрошаныя старшыні і куратары секцый паэзіі, прозы і крытыкі Саюза пісьменнікаў Беларусі. Планаваўся пагаварыць пра тое, ці магчыма дасягнуць паразумення паміж вечна канфліктуючымі лагерамі пісьменнікаў і крытыкаў, абмеркаваць кнігі, што выйшлі апошнім часам, пачуць ад сяброў саюза, якія ўспрымаюць працу крытыкаў. З боку Саюза пісьменнікаў выступалі

старшыня секцыі прозы Ягор Коней і старшыня секцыі крытыкі Алесь Марціновіч. Да абмеркавання далучылася таксама пісьменніца, сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі, галоўны рэдактар часопіса «Маладосць» Раіса Баравікова. Сустрэча мела камерны характар (магчыма, эпідэмія грыпа перашкодзіла літаратарам у поўным складзе паўдзельнічаць у размове) і, на вялікі жаль, не выйшла на шырокія палемічныя абсягі. Ды спадзяёмся на новыя сустрэчы і больш зацікаўленыя дыскусіі.

Леанід Галубовіч: Шаноўнае спадарства, хацелася б сёння паразважаць пра ролю крытыкі ў сучасным літаратурным працэсе і ў першую чаргу закрануць ўзаемадзейненні пісьменнікаў і нашага крытычнага актыўна. Якія ў нас кропкі судакранання, якія прэтэнзіі мы маем адзін да аднаго, як супрацоўнічаем на агульнай літаратурнай прасторы?

Сёння, на маю думку, літаратура звязалася не да чытанія, а да пісання. Кожны, як казаў Твардоўскі, «какой хочу, такой и знаменитый». Давайце паразважаем, якое месца адведзена крытыцы ў літаратурным працэсе?

Раіса Баравікова: Я лічу, што для развіцця гісторыі літаратуры працуюць літаратурназнаўцы, а аперацыйная крытыка сёння існуе толькі для забавлівання чытача. Нават калі крытык піша не ўхвальны артыкул, ўсё адно ён заўсёды падкрэслівае пэўную асаблівасць твора, якая прыцягне ўвагу чытацкай аўдыторыі. Таму што не кожны пісьменнік прыслухаецца да заўваг крытыка, хутчэй за ўсё ён прачытае і застанеца пры сваім глыбокім перакананні. Крытык павінен стаяць ля вытокаў той самай раскруткі, неабходнай пісьменніку. Бо літаратар сам сябе раскручваць не будзе, і не кожны здольны, хоць, канечне, гледзячы па тых фотаздымках, што часам дасылаюцца ў «Маладосць», некаторыя маладыя аўтары гатовыя і трусікамі жаночымі памахаць, абы прыцягнуць да сябе ўвагу. Але, безумоўна, каб распахнуць раскрутку патрэбен таленавіты твор.

Лада Алейнік: Вы лічыце, што крытык — як абслуга, рэкламны агент, ёсць жа такое меркаванне — «место критика в лайфской», але я не магу пагадзіцца. Крытыка — гэта самастойны жанр на мяжы навукі і мастацтва, вялікая праца, і мне цяжка паверыць у тое, што пісьменнік не робіць высоў. Магчыма, раскрутка пісьменніка — гэта адна з функцый крытыка, вось тут я пагаджуся. Але крытык не прыстаўлены да пісьменніка толькі рэкламаваць яго творы. Я ўпэненая, што крытыка выходзіць і пісьменніка, і чытача.

Леанід Галубовіч: Можна быць, Раіса Андрэеўна мела на ўвазе, што сёння ў пэўных суполках ёсць як бы свой крытык, які пралангуе творчасць канкрэтных пісьменнікаў.

Раіса Баравікова: Хацелася б дадаць, што ў нашай крытыцы без сумнення ёсць адметныя постаці, прафесіяналы сваёй справы. Крытыка ак-

туальная нават у кулуарных размовах: калі мы на калідорах сутыкаемся, то пра што мы гаворым — пра творы і сюжэты, і калі я раскажваю, над чым я сёння працую, то хачу пачуць разумнае слова, меркаванне чалавека, ці на тым я шляху.

Ірына Шаўлякова: Спадар Ягор, а вы неяк крытыку ў разлік прымаеце, калі прапаўнеце для друку свае аповеці?

Ягор Коней: Не, не прымаю.

Крытыка актуальная нават у кулуарных размовах: калі мы на калідорах сутыкаемся, то пра што мы гаворым — пра творы і сюжэты, і калі я раскажваю, над чым я сёння працую, то хачу пачуць разумнае слова, меркаванне чалавека, ці на тым я шляху.

Ірына Шаўлякова: Скажыце, калі ласка, як старшыня секцыі прозы: на пасяджэннях ці творчых секцыях абмяркоўваецца нейкім чынам сённяшняя крытыка і тое, якой яна павінна быць?

Ягор Коней: Не, не абмяркоўваецца.

Ірына Шаўлякова: Такім чынам, калі разглядаць крытыку як кваліфікаванага чытача, то можна сказаць, што адным пісьменнікам цікава пачуць яго меркаванне, а другім, напрыклад, Ягору Коневу, — не цікава.

Ягор Коней: Мне здаецца, што ў сённяшніх умовах крытыка — як сучаснае падзвіжніцтва. Гэты занятак фінансава непрыбытковы, у галіне журналістыкі крытыка — не самы перспектыўны напрамак. І тое, што людзі чытаюць творы, выказваюць у рэцэнзіях уласны светапогляд, гэта з аднаго боку — творчае ўвасабленне, а з іншага боку — спроба стварэння літаратурнага працэса.

Ірына Шаўлякова: У такім выпадку крытыка як чацвёрты від мастацтва побач з эпасам, лірыкай і драмай — сапраўды непатрэбная. Вось студэнтка журфака Ася Паплаўская ў сваім блогу нядаўна пісала, што яна лічыць сябе літаратурным журналістам. Можна, насамрэч сёння больш актуальная літаратурная журналістыка?

Раіса Баравікова: Я думаю, гэта памылковае меркаванне. Не трэба ствараць новыя жанры. Нават на прыкладзе суседніх літаратур бачна, што побач з мастацкім творам заўсёды стаіць крытыка. Усе рускія класікі — Тургенев, Дастаеўскі, Талстой, вывучаюцца ў звязцы з рэцэнзіямі Бялінскага. Без гэтага немагчыма адкрыць для сябе літаратуру, крытыка расхінае таямніцы твора.

Лада Алейнік: Сапраўды, цяпер некаторыя літаратары ў сваіх блогах пішуць: «Быкава не разумею!». Дык пачытайце Бугаёва! А хто вам павінен на пальцах тлумачыць, што там вартага ў творах Быкава? У працах Бугаёва, якія ў свой час успрымаліся менавіта як крытыка, усё грунтоўна даследавана, патлумачана.

Раіса Баравікова: Безумоўна, класік Быкаў, але класік і Бугаёў, яны вельмі цесна звязаныя.

Ірына Шаўлякова: А ці з'явіліся апошнім часам пэўныя і праявілі творы, вартыя ўвагі крытыкаў? Хацелася б звярнуцца з гэтым пытаннем да пісьменнікаў: можа, на ваш погляд, крытыкі нешта прагледзелі, сослепу не заўважылі.

Ягор Коней: Я б хацеў пахваліць Андрэя Федарэнку, у яго ў гэтым годзе выйшла дзве кнігі — «Нічыё» і «Афганская шкатулка», у якую ён не толькі ўключыў свой вядомы твор, але і апавяданні, што раней нідзе не друкаваліся. І я глыбока перакананы, што за гэтыя кнігі ён заслугоўвае Дзяржаўнай прэміі.

Ірына Шаўлякова: Пра Федарэнку ўсё ж даволі шмат пісалі.

Здаецца, сёння грамадства не зарыентаванае на літаратуру, страчана традыцыя мінулага стагоддзя, калі штотымся ва ўсіх газетах падавалася інфармацыя пра літаратурныя навінкі. Спіс кніг, што выйшлі з друку, рассылалі па рэдакцыях выдавецтваў.

Раіса Баравікова: Я крыху незадаволеная, як працятаўся твор Леаніда Дайнекі «Назаві сына Канстанцінам», надрукаваны ў «Маладосці». Мала было крытычных артыкулаў. А ў тых, якія выходзілі, гаворка вялася больш пра жанр, а не пра змест. Аўтар жа такі вялікі гістарычны пласт падняў у гэтым рамане, многія старонкі гісторыі зачэпіў, часам абзацамі ці намікам. Чытаецца раман на адным дыханні, немагчыма адарвацца, на некаторых момантах я нават плакала.

Лада Алейнік: Мне таксама спадабаўся твор Дайнекі. Хоць я не ў шалёным захапленні, але ён чытэльны. Што выдаецца ў РВУ «Літаратура і Мастацтва» мы ўсе

ведаем, а хацелася б усё-ткі пачуць пра кнігі іншых выдавецтваў...

Леанід Галубовіч: Ягор Федаравіч, а праявікі Саюза пісьменнікаў Беларусі, якіх вы ачольваеце, маюць незадаволенасць, што некаторыя творы праходзяць незаўважанымі, скажам, у «ЛіМе»?

Ягор Коней: Можна, і так, але яны мне пра гэта не казалі.

Леанід Галубовіч: Мне здаецца, нашы крытыкі не заўсёды нават могуць ўведаць пра выхад пэўных кніг...

Лада Алейнік: Сапраўды, я даведваюся пра выхад новых кніг ад знаёмых пісьменнікаў. А адкуль магу даведацца пра тое, што выдаецца ў іншых выдавецтвах?

Раіса Баравікова: Здаецца, сёння грамадства не зарыентаванае на літаратуру, страчана традыцыя мінулага стагоддзя, калі штотымся ва ўсіх газетах падавалася інфармацыя пра літаратурныя навінкі. Спіс кніг, што выйшлі з друку, рассылалі па рэдакцыях выдавецтваў. На маю думку, было б вельмі добра, калі б і сёння перыёдычна інфармавала чытача пра тое, што і дзе выходзіць.

Акрамя таго, у нас цудоўныя бібліятэкі, і мне здаецца, выдавецтвам таксама трэба паклапаціцца, каб развешваліся такія літаратурныя афішы, якія б ярка і кідка апавяшчалі чытача пра выхад новага твора беларускага аўтара.

Трэба ладзіць больш сумесных праектаў пісьменнікаў і крытыкаў. Мы для «Маладосці», напрыклад, замаўляем, у тым ліку і крытыкам, творчыя партрэты пісьменнікаў, у якіх згадваюцца шырокія абсягі творчасці — і папярэднія творы пісьменніка, і сённяшнія.

Ірына Шаўлякова: Так, гэты цыкл артыкулаў — вельмі добрая справа. Увогуле яго можна было б выдаць асобнай кнігай, якая б стала дзейснай дапамогай і выкладчыкам, і студэнтам.

Леанід Галубовіч: У мяне іншым разам складваецца ўражанне, што ў некаторых абласных цэнтрах жывейшы літаратурны працэс, чым у сталіцы. Да прыкладу, у Берасце часта выходзіць добрыя кнігі, і яны самі іх рэцэнзуюць, ладзяць вечарыны. А ўсяго толькі і трэба, каб зацікаўлены людзі

былі. У Брэсцкай абласной бібліятэцы імя Горкага працуюць вельмі энергічныя людзі, у тым ліку і дырэктар Тамара Данілюк — ад іх гэтыя хвалі разыходзяцца. Шмат робяць і Анатоль Крэйдзіч, і Алесь Каско ды іншыя. На Віцебшчыне таксама даволі актыўнае літаратурнае жыццё, на Гомельшчыне праходзіць шмат літаратурных канферэнцый, мерапрыемстваў...

Раіса Баравікова: Так, заўсёды, дзе ёсць няўрымслівыя асобы, там узнікаюць і таленавітыя творы, там ствараецца і пэўнае пісьменніцкае абышчэнне — так званы літаратурны працэс.

Саха ДОРСКАЯ

3 пошты «ЛіМа»

У добры шлях

Выйшаў першы нумар альманаха «Вожык». Трэба адразу адзначыць, што першы блін, як кажуць, не аказаўся камяком. Гэта дастойнае выданне, якое добра і з інтарэсам чытаецца. Адчуваецца, што рэдакцыя папрацавала, каб з вялікай колькасцю твораў адабраць лепшыя, якія заслугоўваюць увагі чытачоў, каб змест альманаха быў разнастайным і цікавым. Тут і апавяданні, і п'еса, і мініяцюры, і інтэрв'ю, і чайнворд, і рэпартаж са свята гумару, і, што вельмі важна, «Вясёлы калючык» для дзяцей, і нават анекдоты.

Што ж, кожнаму — сваё, на густ і колер сяброў няма. Мне больш па душы прыйшлася невялікая, але арыгінальная па змесце рэцэнзія М. Слівы, чым даволі аб'ёмная п'еса-пародыя Г. Аўласенкі «Цягнік да Бразіліі». Але зразумела, што многія з не меншай цікавасцю прачытаюць і яе.

На жаль, толькі чамусьці не знайшлося месца ў першым нумары альманаха для афарыстыкі. Хочацца думаць, што гэта атрымалася выпадкова і ў далейшым будзе інакш. Чалавецтва ж заўсёды вельмі беражліва адносілася да афарызмаў і спакоўнае настойліва старалася захоўваць і павялічваць іх колькасць.

У сувязі з гэтым прапанова: няблага было б пастаянна весці ў альманаху асобную рубрыку афарызмаў, скажам, пад назвай «Патроху аб усім».

Дарчы, вокладка, мне здаецца, можа быць больш яркай, выразнай і прывабнай.

Альманах «Вожык» — не проста новае выданне і ўзнік ён не на пустым месцы. Ён створаны, каб замяніць часопіс «Вожык», тыраж якога ў мінулым дасягаў 215 тысяч экзэмпляраў і выходзіў два разы ў месяц, але які перажываў не лепшыя часы ў сваім жыцці. Таму перад рэдакцыяй альманаха, на мой погляд, стаяць дзве галоўныя задачы: працягваючы лепшыя традыцыі часопіса, павялічыць колькасць чытачоў і, па-другое, захавачь існуючы аўтарскі актыў часопіса. Выкананне гэтых няпростых задач (трэба ўлічваць і перыядычнасць выдання альманаха), запатрабуе, безумоўна, ад супрацоўнікаў яго рэдакцыі значных намаганняў.

Альманах, як і ўсякае нова-роджанае дзіця, якое робіць першыя крокі, мае патрэбу ў асобай увазе, клопаце і ўсялякай падтрымцы. Вельмі важна, каб зборнік, які нясе гумар, радасць людзям, быў у кожнай бібліятэцы і знаходзіўся заўсёды на бачным для чытачоў месцы. Трэба памятаць, што калі прыгасоць выратаўнае свет, дык гумар робіць яго дабрэйшым.

Барыс КАВАЛЕРЧЫК

Дырэктар
выдавецтва
"Вышэйшая
школа"
Аляксандр
НЯЧАЙ.

У кастрычніку гэтага года кіраўнікі дзяржаў — удзельніц СНД у Кішынёве падпісалі Дэкларацыю аб падтрымцы кнігі. Абвешчана, што развіццё кнігавыдання, кнігараспаўсюджвання і паліграфіі — гэта дзяржаўная задача кожнай краіны. Саветы міністраў цяпер будуць распрацоўваць адпаведнае заканадаўства. Што

павінна быць улічана? Якіх крокаў патрэбна чакаць пасля такой важнай для сферы Дэкларацыі? Пра гэта сёння разважаюць выдаўцы, паліграфісты, кнігараспаўсюджвальнікі — яны штодня сутыкаюцца з многімі праблемамі. У чым іх сутнасць? Слова прафесіяналам-практыкам.

Не проста Дэкларацыя...

І хоць з гадамі расце колькасць назваў кніг, агульныя тыражы падаюць. Расце, бадай, адно толькі асартымент дзіцячай кнігі, ды, напэўна, прафесійнай. Аб'ёмы выпуску прадукцыі на Расію знізіліся прыкладна на 30 працэнтаў. Хаця калі прааналізаваць, якія выдавецтвы з Расіі яшчэ друкуюцца ў нас, то і на сёння мы можам гаварыць, што да 50 працэнтаў паліграфічных магутнасцей загрузаюцца імі.

Але расійская паліграфія знаходзіцца ў цяжкім стане. Хаця там прынялі закон, умоўна кажучы, які дазваляе працаваць ва ўрон, са стратамі, чаго няма ў нас. Калі справа датычыць духоўнасці, культуры нашай, а яшчэ і інавацыйнай навукі і тэхналогій, варты клапаціцца пра тое, што з'яўляецца іх носьбітам — пра кнігу. На Украіне паліграфпрадпрыемствы, здаецца, пацярпелі найбольш. Але там, каб нейкім чынам падтрымаць вытворчасць, яе вызвалілі ад падатку на прыбытак. Такое палажэнне ў іх дзейнічае амаль тры гады. Дзякуючы гэтаму прамыслоўцы дазволілі сабе знізіць цэны на паліграфічныя паслугі і захаваць прыбытак для развіцця вытворчасці. І яна паднялася! Чаму б так не зрабіць і ў нас?

— Ці выгадна тым жа расійскім выдавецтвам па-ранейшаму друкавацца ў Беларусі?

— Ёсць выданні, якія выгадна друкаваць, нават праехаўшы некалькі соцень кіламетраў да вытворцы. Расцімачу. На пакупныя паліграфічныя матэрыялы — тэя з іх, якія прывозяцца з-за мяжы, мы, натуральна, плацім пошліну. У Літве, Польшчы такія пошліны адсутнічаюць. Адпаведна атрымліваецца, што матэрыял у іх прыкладна на 30 працэнтаў таннейшы. Натуральна, што атрымаўшы ад гэтага большы прыбытак, чым мы, ды яшчэ за кошт льготнага падаткаабкладання яны могуць прапанаваць свае паслугі за меншыя цэны. Знізіўшы адпускную цану, яны, тым не менш, атрымліваюць і прыбытак. Мы сабе гэтага дазволіць не можам.

Кніга наша стала значна даражэйшая за кошт таго, што закупляем імпортныя матэрыялы, якія выкарыстоўваем у вытворчасці. Часта разлікі — у валюце. Тут і падаткі, і растаможванне, і розніца курсаў...

Да таго ж у Расіі цяпер зрабілі падатак на дабаўленую вартасць 10 працэнтаў. У нас падатак — 18 працэнтаў і збіраюцца павялічыць яго да 20-ці. Праўда, на дзіцячы асартымент, асабліва папярова-белавыя тавары, ён і ў нас трымаецца на ўзроўні 10 працэнтаў. Дзіцячая літаратура падтрымліваецца, і гэта адчувальна: у нас стала больш на яе заказаў.

Асобна хочацца сказаць і пра ПДВ у 18 працэнтаў. Мала таго, што ён на кнігі ў нас большы, чым дзе. У нас з-за яго шмат праблем. У Расіі дробныя структуры кнігагадлю — "іпэшнікі", "чэпэшнікі" — як асноўныя рэалізатары практычна з нашай кнігай цяпер не працуюць. Сітуацыя тут такая. Мы ім гатовы па дзеючым нарматыўным актам адпусціць тавар без ПДВ. Але, атрымаўшы нашу прадукцыю ў Расіі той, хто ёю гандлюе, павінны яго выплаціць. Ды гэта яшчэ не самая вялікая бяда. Праблема ўзнікаюць у іх пасля — калі трэба ісці з плацёжкай у падатковую інспекцыю і атрымаць ад яе даведку, якую павінен адправіць на наш адрас! Каму хочацца мець такія "хаджэнні па пакутах" з-за невялікай партыі тавару? Калі ж у мяне гэтай даведкай не пацверджаны факт аплаты ПДВ там, то я павінен пасля сам яго заплаціць тут — ужо на нашай тэрыторыі. Што ўжо казаць пра дастаўку і продаж нашых кніг у іншых краінах СНД, на шляху ў якія бар'ераў і праблем яшчэ больш? Або пра тое замежжа, дзе і рэсурсы таннейшыя, і выдаткі меншыя, і падаткі ніжэй?

— Але, напэўна, мюцца ў Расіі і пастаянныя партнёры, з кім вы працуеце?

— Яны ёсць. Толькі тэя, хто з намі працаваў менавіта па дробных партыях, спынілі з намі кантакты. Калі паглядзець, як змяніліся аб'ёмы ўзаемнага гандлю пасля ўвядзення гэтага ПДВ і парадку яго аплаты, то стане відавочным: ён моцна стрымлівае кантакты. Мы на ўсіх узроўнях пра гэта гаворым. Маецца і шмат іншых прычын, па якіх нашы вырабы не выходзяць на расійскі рынак. Адна з іх — прыватны сектар, які там у кнігавыданні і гандлі кнігай валадарыць напоўніцу і ўплывае на ўсе працэсы. Уласнік імкнецца рэалізоўваць найперш сваю прадукцыю. Зразумела, што нашую ў такім выпадку не возьмуць. Таму трэба шукаць магчымасцей, як можна наладзіць супрацоўніцтва. Структуры, якія валодаюць пільганнем, павінны прааналізаваць становішча. Трэба, каб кніга вольна перамяшчалася праз усе межы. Увогуле, складаецца ўражанне, што Дэкларацыя краін СНД аб падтрымцы кнігі, падпісаная ў Кішынёве, па многіх сваіх пазіцыях яшчэ патрабуе ў Беларусі ўважлівага яе працягнення і тэрміновага ўвасаблення на практыцы. У першую чаргу тымі, хто здольны даць імпульс хуткаму і выніковаму развіццю кнігавыдавецкай і паліграфічнай дзейнасці на аснове згаданай Дэкларацыі. Цягнуць з гэтым проста нельга.

Нашы тавары ў параўнанні з тым, што прапануюць суседзі, не выглядаюць горш. І зацікаўленасць у беларускіх кнігах відавочная. Калі наш гандаль працуе ў рамках правядзення выставак у Санкт-Пецярбургу, Маскве, Франкфурце (я заўжды камаңдзірую туды работнікаў сваіх магазінаў) — наша прадукцыя разыходзіцца імгненна.

Генеральны
дырэктар
вытворча-
камерцыйнага
таварыства
з абмежаванай
адказнасцю
"Макбел"
Дзмітрый
МАКАРАЎ.

Устанавіць фіксаваныя цэны!

Прыняцце Дэкларацыі — гэта толькі першы крок. На жаль, прапрацоўка заканадаўства ідзе вельмі цяжка. Па сутнасці, з 1 студзеня 2005 года, калі мы перайшлі на новы прынцып выплаты падатку на дабаўленую вартасць у гандлі з Расійскай Федэрацыяй, мы згубілі расійскі рынак. Сёння ў Расіі назіраецца перанасычэнне кнігамі. Іх у некалькі разоў выпускаецца больш, чым можа праглынуць кніжны гандаль. Яны шукаюць рынкі збыту. Але экспарт у Беларусь пастаўлены ў такія рамкі, што ім больш выгадна спыніць адгрузку тавараў у Беларусь, чым працаваць з намі. У нас існуе так званы 90-дзённы парог. Гэта значыць, што факт экспарту трэба пацвердзіць на працягу 90 дзён (на экспарт у іншыя краіны — у Прыбалтыку, Украіну — прадабчыцца 180 дзён). Пеня — 1 працэнт за кожны пратэрмінаваны дзень. Уявім сабе: настаў той самы 91 дзень. Расійскі выдавец не атрымаў пацверджанне ад свайго беларускага партнёра, і прычын таму можа быць шмат. У Маскве атрымаць, да прыкладу, дакумент на экспарт у Беларусь можна,

тыдзень прастаяўшы ў чарзе. І вось выдавец спазніўся. Значыць, атрымлівае ПДВ у поўным аб'ёме і ў дадатак — пеня. Амаль што двойны падатак! Хто будзе ў такіх умовах працаваць? — Ніхто. А браць туды беларускія кнігі таксама ніхто не стане — зноў жа таму, што ў Расіі назіраецца перанасычэнне сваім таварам. Канкурэнт нікому не патрэбен. Таму я і лічу, што ў 2005 годзе парушыліся ўсе нашы былыя сувязі. А дагэтуль у пытаннях экспарту-імпарту паміж Беларуссю і Расійскай Федэрацыяй былі адносіны як 90 на 90. У нас на кніжных паліцах было 90 працэнтаў расійскіх кніг, але мы і вывозілі да 90 працэнтаў сваёй вытворчасці. Цяпер у нас часта п'ягаюцца, чаму расійскія кнігі такія дарагія. Ды таму што калі пагоршыліся ўмовы, засталася некалькі буйных аптавікоў, якія ўсе свае рызыкі ўкладваюць у цану кнігі.

— Як можна далей спрагназаваць развіццё сітуацыі? Як яна можа змяніцца пасля падпісання Дэкларацыі аб падтрымцы кнігі?

— Гэты дакумент мы разглядаем як прамержжавы варыянт. Дэкларацыі прадуладжваюць шэраг кірункаў. Але, магчыма, нам будзе прасцей зрушыцца з мёртвай кропкі. Таму што доўгі час менавіта мытныя службы Расіі баяліся, што да іх хлыне патак прадукцыі. А калі будзе адзіная мытная прастора паміж Расіяй, Беларуссю, Казахстанам, справа павінна пайсці. І, можа якраз мы павінны больш непакоіцца. Дапусцім, у Расіі шмат папярова-белавыя тавараў кітайскай вытворчасці. Яна ў два разы таннейшая за нашу. Калі цяпер яна да нас хлыне, беларускай паліграфіі прыйдзецца нясялодка. Калі мы паперу купляем па такой цане, па якой яны прадаюць гатовую прадукцыю — гэта істотна! Хоць мы і разумеем, што і фарбы не тэя, і не адпавядаюць санітарна-гігіенічным нормам — але ж якая цана!

— Дзе цяпер лепш за ўсё прадаецца кніга: у гіпермаркетах, кіёсках, кнігарнях?

— Напэўна, усё-такі на пастаянна дзеючых кніжных кірмашах. На вуліцах Даўмана, ці Янкі Купалы ў Мінску — там разгорнуты кірмаш "Мір кніг". (Гэтая наша арганізацыя з'яўляецца і арганізатарам Мінскіх выставак-кірмашоў). А чаму так? Усё вызначае, зноў жа, цана. Калі кніга ў паўгара раза таннейшая, чым у кнігарні, зразумела, людзі пойдучы на кірмаш. Сёння на выбар пакупніка найбольш уплывае кошт. Толькі што я прыехаў з Германіі, там адкрыта гавораць: кніжны гандаль у Германіі ратуе толькі тое, што на кнігі ўстаноўлены фіксаваныя цэны. Што ў гіпермаркце, што ў кнігарні, што на кірмашы — кнігі ідуць па аднолькавай цане. Толькі гэта выраतोўвае ад банкруцтва маленькія магазінчыкі. А ў Амерыцы, Англіі кніжны гандаль разбураецца. Таму што вялікія кнігагандлёвыя сеткі даюць скідкі, чаго не могуць сабе дазволіць маленькія кнігарні. У нас выратаваць кнігагандаль, я лічу, таксама можна, калі ў рамках краіны памяншаць заканадаўчую базу. І таксама трэба прыняць пагадненне аб абмене друкаванай прадукцыяй унутры СНД. Каб адмяніць, нарэшце, падатак на дабаўленую вартасць. Тады мы зможам у краіне ўвесці фіксаваную цану на кнігу, выдавецтвы змогуць прадастаўляць кнігагандлю скідкі. А пакупнік не будзе бегаць і шукаць кнігу па кірмашах. Ён будзе ведаць, што ў любым месцы купіць яе, да прыкладу, за 12 тысяч беларускіх рублёў: што на кірмашы, што ў гіпермаркце, што ў кнігарні. Кніга будзе паўсоль аднолькава каштаваць, і нават на выданнях можна будзе ўказваць рознічную цану, як было ў часы СССР.

Ірына ТУЛУПАВА
Фота Кастуся Дробава

Трэба прызнаць грыф

Што датычыць асноўных падыходаў у Дэкларацыі аб падтрымцы кнігі — яны вельмі неабходна, каб існавала магчымасць абмену літаратурай і яе набывання ў краінах блізкага замежжа. Але ў дакуменце ў асноўным гаворыцца пра кнігагандаль. Гэта адно. А раней, пры СССР, у нас існаваў канал паставак кніг у бібліятэкі, у тым ліку і навучальных устаноў. Ён быў вельмі эфектыўны і дзейнічаў нават у першыя гады пасля развалу Саюза, калі сваёй літаратуры ў дзяржавах не было. Некалькі расійскіх фірмаў мэтанакіравана збіралі заказы на пастаўку кніг, і так працавалі прыкладна да 2003 года. Але з'явіліся дакументы, згодна з якімі стала значна цяжэй набываць кнігі, выдадзеныя па-за межамі краін! Загаварылі пра цэнтралізаваныя закупкі, пра тэндэр. Апошнія 2-3 гады сітуацыя стала яшчэ больш жорсткай.

Справа ў тым, што акрамя мытных пошлін і іншых перашкод існуюць і такія абавязковыя паняцці, як грыф і санітарна-гігіенічны сертыфікат. Для нас, выдаўцоў вучэбнай літаратуры, важна, каб прынялі адпаведны дакумент аб магчымасці выкарыстання вучэбнай літаратуры з грыфамі міністэрстваў адукацыі краін — удзельніц СНД, а таксама каб была магчымасць выкарыстання санітарна-гігіенічных сертыфікатаў, атрыманых у краіне-выдаўцу. На сённяшні ж дзень кожная краіна прызнае толькі свае грыфы і свае сертыфікаты. Нават умовы сертыфікацыі ў кожнага свае. Гэта зразумела, калі гутарка ідзе, напрыклад, пра школьныя падручнікі, бо нашы дзеці навукаюцца па розных праграмах і нават розную колькасць гадоў. Адпаведна, іншыя і падручнікі. А ў ВНУ і прафесійнай адукацыі адрозненні невялікія. Да прыкладу, што можа быць прынцыпова новае ў праграмах навучання медыкаў, матэматыкаў ці лінгвістаў? Акрамя, бадай, пытанняў гісторыі навукі, якая ў дзяржавах свая. У асноўным жа навучальныя дапаможнікі падыходзяць адно аднаму і, натуральна, назіраецца цікавасць да таго, што выдаецца ў суседніх краінах. Мы, напрыклад, выпускаем вучэбную літаратуру для вышэйшых, сярэдніх і прафесіянальна-тэхнічных навучальных устаноў. Нашы кнігі па медыцыне, замежных мовах, матэматыцы, дапаможнікі абітурыентам вельмі запатрабаваныя. Але каб трапіць на рынак той жа Расіі, трэба атрымаць дадатковы санітарна-гігіенічны сертыфікат! А гэтая працэдура даволі клопатная і затратная. Працэдура сертыфікацыі распрацоўвалася кожнай краінай на базе тых нормаў, якія існавалі яшчэ ў сацыялістычных рэспубліках. Розніцы ў патрабаваннях амаль няма. Мы ўсе выкарыстоўваем паперу (купленую, напрыклад, у Расіі), друкарскія матэрыялы, фарбы — таксама аднолькавыя. Калі б была дамоўленасць паміж краінамі, усё рабілася б нашмат прасцей! Таму, з майго пункту гледжання, як наступны крок неабходна міжурадавае пагадненне аб прызнанні грыфаў на літаратуру для сярэдніх спецыяльных, прафесійных і вышэйшых навучальных устаноў і санітарна-гігіенічных сертыфікатаў па прыкладзе прызнання дзяржавамі Дыпламаў аб адукацыі...

Дырэктар
Мінскай
фабрыкі
каляровага
друку
Аляксандр
АКСЕНЕНКА.

Каб кніга вольна перамяшчалася

На паліграфпрадпрыемствах падаюць аб'ёмы вытворчасці. Гэта агульная тэндэнцыя, нават не рэспубліканская, — сусветная. І аб'ёмы гэтыя не аднаўляюцца, асабліва ў тым, што тычыцца выпуску друкаванай прадукцыі.

Версаль ні пры чым

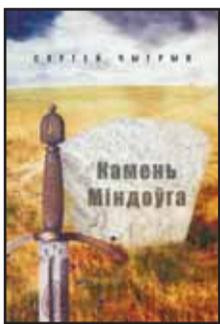
У аднаго майго знаёмага выкладчыка беларускай літаратуры ёсць такі прынтцып: калі дрэнна падрыхтаваны студэнт, мякка кажучы, зорак з неба не хапае альбо проста паступіў на філфак дзеля "корачкі" аб вышэйшай адукацыі, то ён ставіць яму залік адразу, без доўгіх распытаў — няма пра што гутарыць з такім чалавекам. А вось калі добры студэнт падрыхтаваўся дрэнна (розныя ў студэнтаў бываюць прычыны), то яму будзе ўчынены сапраўдны допыт, як кажучы, "с пристрастием": каб галава працавала, каб думаць не ленавацца. А калі нешта не дачытаў — то і на перадачу пойдзе, дачытваць — лішнім не будзе.

Прыкладна так жа можна ацэньваць і кнігі: калі чалавек таленту не мае, але вельмі хоча трапіць у гісторыю літаратуры, то і гаворку пра яго весці няварта — толькі час марнаваць. Даказаць яму, што яго пакліканне — у нейкай іншай сферы, як досвед паказвае, наўрад ці ўдасца, да заўваг ён, перакананы ў сваёй таленавітасці, таксама прыслухоўвацца не будзе. А вось калі добры пісьменнік дае чытачу падставы для расчаравання, тут ужо ёсць нагода... паразважаць.

Новая кніга Сяргея Чыгрына "Камень Міндоўга" распачынаецца канцэптуальным вершам з прысвячэннем П. Сцяцко "Родныя словы". Верш змястоўны, інфарматыўны, павучальны, у ім аўтар выказваў сваё паэтычнае і грамадзянскае крэда, і менавіта таму паставіў у пачатак кнігі — каб падкрэсліць адданасць роднаму слову. Ідэальна падыходзіць да ўрокаў беларускай мовы ў школе. Прыйдзецца даспадобы тым, хто імкнецца больш дасканала вывучыць родную мову. Але эстэтычны складнік відавочна прайграе пэдагагічнаму, таму распачынаць ім зборнік усё ж было рызыкаўна.

Агульнай тэмай, заўзенай у назве, гарманічна аб'яднаны амаль усе вершы. Між тым, можна вылучыць некалькі тэматычных блокаў: патрыятычная тэматыка; літаратурныя алюзіі; інтымная лірыка. І як бы дзіўна гэта ні гучала, самай слабай падаецца менавіта першая (нягледзячы на тое, што яна прэзентаваная як галоўная).

Справа не ў тым, што патрыятычны матывы састарэлі, што любоў да радзімы — тэма не актуальная. Хацелася звярнуць увагу на тое, што ў беларускай патрыятычнай лірыцы ўжо колькі год няма ніякага развіцця, дынамікі, новай вобразнасці — такімі ж словамі, якімі пішуць некаторыя сучасныя паэты пра радзіму-Беларусь, пісалі і 20, і 30, і 50 год таму. Хіба для некага сакрэт, што паэтычныя вобразы ад частага ўжывання трацяць яркасць і адметнасць? Беларускія паэты, якімі б яны ні былі таленавітымі і своеасаблівымі, як толькі звяртаюцца да патрыятычнай тэматыкі, трапляюць у нейкі стэрэатыпна-слоўны палон, і пачынаецца пафасны прызнанні ў любові (а то і каханні) да "любай старонкі" і гарах чым жаданні "пакаласці сваё сэрца на яе алтар", а па-над усім гэтым — васількі, жытнёвыя палі, вясковыя хаты, ластаўкі пад стрэхамі і г. д. Адным словам, тое, чым не жыве сучаснае пакаленне і тое, што яму незразумела. Такія вершы, змешчаныя ў школьных падручніках, не толькі не вучаць любіць сваё, роднае, беларускае, але і на доўгія гады адбіваюць ад яго ахвоту. Кажу пра тое, што ведаю, што перажыла на ўласным досведзе, і

жыванага чытача.

І менавіта з гэтай прычыны мяне абсалютна не ўразілі, не закранулі, не зачалі такія вершы Сяргея Чыгрына:

...О, Беларусь! — мая спарада і свабода,
Я без цябе і дыхаць не змагу!
...Мова мая з-пад сахі,
Мова мая з-пад страхі,
Ластаўкай лёгкай лунае —
Мне не патрэбна чужая. <...>

...Мой край агіны, край каханы,
Я без цябе, як студня без вады.<...>

Ты квітней, мая мова, квітней
Васільком радаводным у жыцце. <...>

Хай сабе ў гэтых радках — сапраўдны боль і шчырасць. Але адна справа выказваць пачуцці самому сабе ці сваім блізкім, і зусім іншая — прапаноўваць іх выслаўленне як мастацкі здабытак шырокаму колу чытачоў. Таму куды больш выйгрышным у мастацкім плане падаецца вось гэты верш, дзе значна меней пафасу:

Мне па начах мая Рагнеда сніцца,
І Беларусі роднай гарады.
Таму мне на радзіме добра сніцца,
І светлых сноў губляць шкада заўжды.

...
Мне асвятляе сны мая Айчына,
Каб я ніколі тут не быў чужым.

Да таго ж, мне падаецца, што наследуючы пэўнай вобразна-метафарычнай традыцыі, а не ствараючы вобразы самастойна, паэту цяжка застацца праўдзівым перад самім сабой і чытачом. Ну, вось, напрыклад, радкі "Кожнае сэрца і хата / Роднаю мовай багаты". Хіба гэта праўда? Хіба моўная праблема акурат не ў тым і заключаецца, што далёка не кожнае сэрца і далёка не кожная хата?..

Надзвычай цікавымі выглядаюць вершы, складзеныя з літаратурных алюзій. У "паэтычныя сеткі" С. Чыгрына трапілі Кузьма Чорны, Анатоль Сыс, Уладзімір Караткевіч, Сяргей Дарожны, Васіль Быкаў, Алесь Письмянкоў. Прыём, вядома, не новы, аднак па-ранейшаму цікавы ў кантэксце творчасці кожнага асобнага

мяркую, шмат хто, прыгадаўшы школьныя ўрокі па беларускай літаратуры, са мной пагодзіцца. А я ўсё ж застаюся наіўным ідэалістам і веру, што пісьменнікі дбаюць пра сваю аўдыторыю. Таму заўсёды спрабую ставіць сябе ў становішча незаанга-

пісьменніка. Найбольш уразіла прысвячэнне А. Сысу:

Ты сабраў гэты "Лён" і выткаў,
З ім хадзіць нам усім па жыцці.
Ты, як сноп лянны, з воза выпаў, —
Мы не можам цябе знайсці.

А "Пытанне да Кузьмы Чорнага" можна раіць завуваць на памяць кожнаму студэнту-філолагу перад экзаменам, паколькі ў тэксце зашыфраваны назвы асноўных твораў класіка:

Кузьма Чорны пісаў "Зямлю",
І Бушмар яму сніўся начаі...

...
Толькі лес Скіп'ёўскі шуміць,
І вясна за зімой наступае...

Для цікаўных кніга стане і своеасаблівым даведнікам па краязнаўстве — колькі вершаў С. Чыгрын прысвяціў адметным, багатым на культурную спадчыну мясцінам — "Касцёл святога Андрэя ў Слоніме", "Успенскі сабор у Жыровічах", "У Вязынцы светлай і блізкай", "Тэатр у Слоніме", "Гальяш Леўчык", "Сынковічы", "Шчара".

Самы галоўны верш у зборніку усё ж не той, які аўтар змясціў першым. Больш важным, канцэптуальным падаецца верш "Паэт", у якім, нягледзячы на легкаваж-касць формы, глыбока прадуманы кожны радок. Некаторыя хацелася б прачытаць:

Паэт — гэта той,
хто дамоў прыязджае,
І той, хто не можа прыехаць дамоў.

...
Паэт — гэта той, хто ваіны не баіцца,
І той, хто на бітву са страхам ідзе.

Мабыць, шмат каму зборнік "Камень Міндоўга" запомніцца менавіта гэтым вершам. І, вядома ж, не пакінуць чытача абьякавым "Калізіі душы", якімі заканчваецца зборнік і пра публікацыю якіх у часопісе "Маладосць" мне ўжо даводзілася пісаць. Гэта своеасаблівыя "паэтычныя канцэнтраты": у трох, часам чатырох радках — сюжэт для вялікага рамана. Магчыма, "калізіі душы" стануць арыгінальным, запатэнтаваным аўтарскім вынаходніцтвам і з цягам часу збіраюцца ў асобную кнігу.

Засмучае тое, што ў кнізе ёсць і "выпадковыя" вершы, калі з'яўленне некаторых слоў і радкоў абумоўліваецца не паэтычным сэнсам, а толькі імкненнем падабраць патрэбную рыфму. Найперш прыгадваецца гэта:

Ва ўсім вінаваты я сам,
Цябе не вініў я ніколі.
А наш парадок — не Версаль,
Дзе можна душу супакоіць.

Я ціха пакіну твой лёс —
Спатканніў закончыўся баль.
І высахнуць ішчкі ад слёз...
Ды толькі пры чым тут Версаль?..

Апошні радок можна апраўдаць хіба што так. Зборнік "Камень Міндоўга" прысвячаны Беларусі: гісторыі, культуры, мове, літаратуры, сьлынным постацям... І Версаль тут сапраўды — ні пры чым.

Жанна КАПУСТА

Бліц-анкета

"ЛіМ" працягвае звяртацца да літаратараў з двума простымі пытаннямі: якую кнігу вы цяпер чытаеце і над чым сёння працуеце?

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ:

— Нядаўна скончыла чытаць кнігу "У храме зямнога кахання", што сёлета пабачыла свет у выдавецтве "Мастацкая літаратура". Гэта выдатны калектыўны зборнік серыі "Вера, надзея, любоў", у якім прадстаўлены апавяданні і аповесці сучасных беларускіх пісьменнікаў. Праз усе творы праходзяць тэмы кахання, роздому над жыццёвымі каштоўнасцямі, імкнення чалавека да шчасця. Мне падабаецца, калі пад адной вокладкай (тым больш, прыгожага падарункавага выдання) можна прачытаць творы больш як двух дзесяткаў цікавых аўтараў.

Апошнія прачытаныя кнігі вершаў — "Святое правіла" Міхася Пазнякова і "Падаюць даспелыя ранеты" Ніны Маеўскай.

Цікаўлюся і сучаснай дзіцячай літаратурай. Кожны вечар чытаю штосьці пяцігадоваму сыночку Стасіку. Выбіраю кнігі на беларускай мове, бо лічу вельмі важным, каб мой маленькі чытач ведаў і любіў родную літаратуру. Прыемна адзначыць, што ў нашай хатняй дзіцячай бібліятэцы ўсе выданні з аўтографамі аўтараў. Штогавечар прадстаўляю сыну магчымае выбраць любы твор. Ёсць у нас некалькі кніг Міхася Пазнякова, Алеся Бадака, Уладзіміра Магзы, Уладзіміра Ліпскага, Міколы Чарняўскага, Алены Масла, Уладзіміра Мацвеевіча і інш.

Што датычыць творчасці, то зараз працую над апавяданнямі для дарослых і казкамі для маленькіх чытачоў.

Ягор КОНЕЎ:

— Чытаю нарысы Адама Кіркора "Белорусское Полесье" ў зборніку "Живописная Россия".

Працую над апавесцю "Новыя палескія рабінзоны".

Алесь ПАПЛАЎСКІ:

— З апошняга, што давалася прачытаць, уразіў раман сучаснага англійскага пісьменніка і паэта Адама Торпа "Правілы перспектывы". Зараз чытаю шатландца Роберта Ная "Місіс Шэкспір". У беларускай сучаснай літаратуры для сябе вылучаю прозу Альгерда Бахарэвіча, а таксама прозу для падлеткаў Валерыя Гапеева. Рэгулярна чытаю фрэнд-стужку ЖЖ, які для мяне найперш крыніца інфармацыі, а не літаратурны "потугі" асобных аўтараў. На маю думку, задачы і мэты ЖЖ зусім іншыя.

Працую над апавесцю "Размовы са студзямі". Спадзяюся, што невялічкі ўрывак з яе можна будзе ў хуткім часе прачытаць у перыядычным друку. Рыхтую да друку паэтычны зборнік.

Алена МАСЛА:

— Чытаю апошні нумар альманаха "Паміж", у якім выпускнікі Беларускага калегіуму дзеляцца ўражаннямі і ўспамінамі з дзяцінства. Знайшла шмат таленавітых рэчаў. Але сумнавата часам чытаць, бо амаль кожны распаўядае, як яго каралі злыя настаўніцы, здэкаваліся, лупілі па руках лінейкай. Вырасла яшчэ адно пакаленне людзей, якія з дзяцінства сутыкаліся з жорсткасцю і непавагай выхавальцаў. Шкада, што пакуль гэта застаецца часткай нашага менталітэту, у заходніх краінах сёння такое немагчыма.

Апошнім часам прачытала кнігі "Мяне завуць Чырвоны" Архана Памука, "Час света" Фернана Брэдэля (гісторыя матэрыяльнай культуры, эканомікі, капіталізму XV — XVIII стст.), а таксама "Невядомая Беларусь" (укладальнікі Валянцін Акудовіч і Алесь Анціпенка), у якой у форме філасофскіх роздумаў і эсэ падаюцца вельмі арыгінальныя погляды на гісторыю і традыцыі нашай краіны як еўрапейскай дзяржавы.

А працую я цяпер як галоўны рэдактар над навагоднім нумарам часопіса "Бярозка". Для майёй уласнай творчасці сёння не стае засяроджанасці — на сабе, на творы. Але ідэі, сюжэты ўзнікаюць пастаянна, я стараюся іх лавіць, каб увасобіць з часам. Восень увогле заўжды самая плённая пара для мяне.

Падрыхтавала
Саша ДОРСКАЯ

Душа не спіць

Да чытача прыйшоў чарговы зборнік вершаў Сяргея Чыгрына "Камень Міндоўга" (Мінск, "Кнігазбор", 2009). Прачытаў яго адразу і на сэрцы стала святлей. Калі ёсць яшчэ паэты, якія вось так самааддана любяць свой край, вось так хвалююцца за яго мову, гісторыю, культуру, сучасны стан, яму жыць вечно, бо яго народ вечны і неўміручы:

Я выйшаў родам з гэтага народа,
Я мову гэту ў сэрцы берагу...
О, Беларусь! — спарада і свабода,
Я без цябе і дыхаць не змагу!

Аўтару верыць, што гэта не простая ардынарная дэкларацыя, што гэта ім неаднойчы перажыта, перапакутавана, перадумана, выклікала найшчырышыя зрухі душы, якая, як казаў Пятрусь Броўка, "не спіць — чырвоным полымем палае, зялёным полымем гарыць", што такое стала яго глыбокім заўсёдным усвядомленым перакананнем.

У яго шчырых прызнаннях любові да роднага слова адчуваецца патрыятызм, цвёрдая грамадзянская пазіцыя, актыўныя адносіны да роднай гісторыі і лёсу свайго народа.

Сяргей Чыгрын — руплівы краязнавец, журналіст, гісторык сваёй зямлі, роднага

краю, аўтар многіх кніг. Вершы "Міхал Валовіч", прысвечаныя памяці кіраўніка паўстання 1831 года на тэрыторыі Беларусі, "Камень", "Гальяш Леўчык", "Эмілія Плятэр", "Памяці паэта Сяргея Дарожнага", які загінуў у ГУЛАГу, "Помнік Максіму Багдановічу ў Мінску", "Тэатр у Слоніме", "Сынковічы", "Успенскі сабор у Жыровічах", "Васілю Быкаву", "Шчара" і іншыя дарагія і блізкія, зразумелыя, бо вельмі добра гавораць пра родную гісторыю, выклікаюць безліч асацыяцый і думак, якія не пакідаюць аб'якавымі да тысячагадовай гісторыі роднай зямлі, яе культуры, яе лёсу.

Перачытваю "Згадку пра 1794 год", "Змагарам за Беларусь", "1938 год", "Перачытаваючы "У палескай глушы" Якуба Коласа", "Таўры" і іншыя творы, не магу пазбавіцца думкі, што зноў вяртаюся да той самай беларускай гісторыі, шматпакутнага лёсу свайго народа.

У вершах "Перадвелькодная субота", "Вербніца", "Першы снег" словы пашаны паэта да адвечных традыцый нашых прапчураў, якія, на шчасце, яшчэ жывуць у вёсках дасюль.

Хвалююць, запамінаюцца вершы "Перыферыя?", "Парыж", "Калі...", "Божа наш ідзе на Беларусь", "Каханы край мой",

Янка САЛАМЕВІЧ

Цывілізацыйны акт «зорнага неба»

**нататкі
на палях
адной кнігі
пра літаратуру**

Каму без чалавека патрэбна слова? — І. Штэйнер, азіраючыся на пройдзенае чалавецтвам, адрасуе нам пытанне на парозе новага тысячагоддзя. Я не ведаю і не ўпэўнены, ці так менавіта трэба ставіць пытанне, бо ёсць нешта дагматычнае ў няўздоймай глыбе самой праблемы. Але гэта пытанні літаратуразнаўства, прынцыпы якога актыўна выславадае даследчык: філасафічнага літаратуразнаўства, дзе літаратура паўстае аб'ектам бесперапынай інтэлектуальнай рэфлексіі. Літаратура тут — матэрыялізаванае «цела», працэс і вынік эстэтычнага ўвасаблення назапашаных маральных, валявых, грамадскіх памкненняў незлічонага мноства як цэлых людскіх пакаленняў, так і асобных індывідуальных чалавечых лёсаў. «Літаратуру хаваць яшчэ дачасна», — лічыць І. Штэйнер. І лічыць слушна.

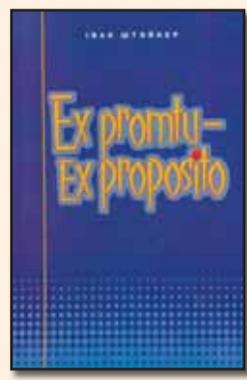
Аднак пытанне з «запеўнага» артыкула, з якога і пачынаецца кніга, можна пераадрасаваць нашай рэальнасці і ў адваротным парадку: ужо не слова без чалавека, а чалавек без мастацкага слова — ці ёсць у ім якая-небудзь патрэба разумнаму сусветнаму існаванню? Калі яно, слова прыўкраснага пісьменства, страціцца, што будзе тады? Што з яго стратай станецца з «чалавекам» — этнасам? Бо сакрэт невялікі: беларуская слоўная культура, якая і дагэтуль хадзіла ў пастаянных абдымках з пагібеллю, на пачатку трэцяга тысячагоддзя свой жыццёвы інтарэс ніяк не можа пашырыць у катастрафічнай прасторы грамадскай аб'якавасці. Няма каму чытаць, сцвярджае І. Штэйнер.

Так, беларускую літаратуру паступова скрадае цень факультатывага існавання. Цяпер, на сённяшні дзень, гэта клопат невялікай колькасці тых, хто яе творыць. Але — што далей? Што будзе з народам, імя якога таўравана фактам безлітаратурнага існавання? Які то будзе народ з таўром добраахвотна страчанага літаратуры?

Прадказаць няцяжка: першаму пакаленню любая страта даецца няўзнак. Яно можа нават яшчэ нічога і не прыкмеціць. Далёкія нашы наступнікі зазірнуць у адкрытую духоўную «дзірку», здзіўлена-патрабавальным позірмам уталопяцца ў яе далёкае сляпое дно, шукаючы там хаця б цьмяныя абрысы нашых ценяў — ці ўбачаць?

Сам жа аўтар піша: «Класічная літаратура ці літаратура ў класічнай традыцыі не хацела (...) і не хоча заўважаць зрушэнні свету, хоць намёкаў, алюзіі было больш, чым дастаткова. Яна за лепшае палічыла зажмурыць вочы, як дзіця, якое імкнецца пазбегнуць небяспекі, або як неразумны валохасты дыназаўр, які змагаецца з сабе падобным у той час, калі шаблязубы тыгры ўжо грызунць ягоны хвост. Яна (літаратура) яшчэ люляе-песціць спадзяванне вярнуцца назад, адшукаць віртуальную дарогу ці хаця б сцяжынку да ціхага мінулага, бо наперадзе — нябыт».

«Нябыт» класічнага варыянт літаратуры, які, магчыма, наперадзе, і ў той жа час «літаратуру рана хаваць» — два вонкава супярэчлівыя тэзісы,

Новая кніга І. Штэйнера, якая служыць прадметам для дадзеных нататак, сумарны тэкст згарнула характэрным творчым жэстам — лацінамоўнай формулай загалова «Ex promptu — ex proposito». Пад яе вокладкай сышліся матэрыялы, ужо друкаваныя ў беларускай літаратурна-мастацкай і навуковай перыёдыцы. Сабраныя разам, яны атрымалі некаторую новую якасць. Ex promptu азначае не толькі звыкла будзённае «экспромтавае», нешта, учыненае без папярэдняй падрыхтоўкі, але і тое, што ёсць у наяўнасці, прырыхтаванае, але яшчэ да канца не сфармаванае і не да канца ўстойлівае. А ex proposito можа быць ператлумачана на беларускую мову як нешта, што створана мэтаскіравана, з зараней абдуманым заданнем. У распадкажэнні І. Штэйнера былі ў гатоўнасці разрозненыя, «лягучыя» (як далікатна і трапна назваў іх у прадмове да кнігі М. Тычына) брашуркі, эсэ, артыкулы, але іх разрозненая, эксклюзіўная, насамрэч экспромтавая якасць патрабавала нечага іншага, нечага злучальнага.

закручаныя ў адмысловы парадокс, займаюць справакавалі цэлую пазнаваўчую інтрыгу, віртуозна і захапляльна расказваюць даследчыкам у творчых асобах, літаратурных тэндэнцыях, гісторыях эстэтычнага бытавання ідэй з розных літаратур, цэнтрам прыцягнення якіх стала беларуская літаратура. Без перабольшання, кніга іскрыцца залацінкамі трапных і дакладных назіранняў, афарыстычных выказванняў, якім месца не толькі ў канспектах студэнтаў ці ў навуковых працах наступнікаў, але і ў любой інтэлектуальнай бяседзе. І нават у побыце. Кніга падкупляе арганічнай і якойсьці зухаватай і размашыватай свабодай перамяшчэння аўтарскай думкі праз крэатыўную прастору розных, найперш славянскіх, літаратур. Прычым «узор», які тэціцца з рознакаляровых нітак іншанацыянальных літаратур, як у знакамітых шаўковых слупках паясах — з двайным угрунтаваннем асновы: ці нацыянальная «нітка», ці «нітка» сумежнай літаратуры — абодва бакі малюнка «правыя», роўнакаштоўныя, усё тут — і фон і асноўны матэрыял адначасова.

Непрадказальны даследчык ужо з самага першага выказвання. Разгортванне сэнсаў у І. Штэйнера нагадвае яркія, імпульсіўныя і ў той жа час вынашаныя і ўнутрана забяспечаныя нечаканасці. Выказванне і разлічана на эфект нечаканасці ад першага ж судакранання з ім. Падчас — праз непрыхаваны парадокс эсэйнай завязкі. Падчас — зрнакавай сэнсавай інтрыгаю («Ён самы небеларускі паэт у нацыянальнай літаратуры» — і гэта пра аўтара «Машэкі» і «Беларускай песні» У. Караткевіча!). Падчас — імітацыяй філасафскіх імператываў як у выпадку з прыведзенай крыху вышэй цытатай пра прарока-песміста.

Але гэта — вонкавыя паказчыкі парадокса. Больш істотнае палягае ў іншым. Кніга ў цэласным выглядзе надае значна большы аб'ём інтэлектуальнаму бачанню, у чым выяўляецца наш, беларускі, мастацкі погляд на рэчы, што былі прадметам асэнсавання Гётэ і Байрана, Міцкевіча і Прэшэрна, Лесьмяна і Пшыбышэўскага, Буніна і Цюгчава, Верлена, Уайльда, Бранта. І так — аж да вытокавага кантэксту Бібліі. Я не ведаю ў беларускім літаратуразнаўстве індывідуальнай аўтарскай працы на сённяшні дзень, дзе б гэтыя пытанні займелі свабоду даследчай думкі і грацыёзную расказанасць яе энергіі большую, чым тут, пад вокладкай «Ex promptu — ex proposito».

І. Штэйнер здолеў нават у «Сказе пра Лысую гару» вызначыць праявы, характэрныя для так званай дыдактычнай літаратуры. Гэта і сапраўды

нечаканы кантэкст, нейкае шматсільнае чароўнае люстра, здольнае «адкруціць» самую сучасную літаратурную сучаснасць аж на пяць стагоддзяў назад — да «Карабля дурняў» С. Бранта. Чаго ў такім разе варта цяперашня, як бы нават і несапраўдная, мітрэнга

Так, беларускую літаратуру паступова скрадае цень факультатывага існавання. Цяпер, на сённяшні дзень, гэта клопат невялікай колькасці тых, хто яе творыць. Але — што далей? Што будзе з народам, імя якога таўравана фактам безлітаратурнага існавання?

вакол аўтарства паэмы, калі выяўляецца і відавочным становіцца: сам час — вялікі і вялікасны — некалькі стагоддзяў упарта шчыраваў над выспельваннем культурнай з'явы!

І, як аказалася, не намарна. Даследчык упэўнены, што літаратура — «не птушыны шчэбет», што яна павінна прамаўляць «чалавечым голасам», што такіх мастацкіх фактаў, якія б не мелі эстэтычнай прадгісторыі, няма.

Калі і сапраўды «карабельныя рулі» накіроўваць па карце такіх высокіх літаратурных арыенціраў, як «зорнае неба чалавечнасці», мы зможам выразна і па-новаму шмат што ўсвядоміць у гісторыі нацыянальнай мастацкай творчасці. Прыняць, напрыклад, версію, чаму ж У. Караткевіч стаўся «самым небеларускім пісьменнікам». Яно па сутнасці так і ёсць: рэдкасас для Беларусі выпадак да канца споўненага і да канца рэалізаванага ў творчасці паэта-рамантыка. Кантэкст яшчэ двух вялікіх рамантыкаў, Міцкевіча і Байрана (ад першага ў факталагічную базу доказаў увайшла ажно легенда пра дату 26 лістапада — дзень смерці Міцкевіча) і дзень нараджэння Караткевіча), аказаўся ў дадзеным выпадку вельмі даражым.

Мы зможам усвядоміць і тое, што беларуская літаратура праз усё XX стагоддзе, вонкава будучы літаратурай эмпірычнага рэалізму, па ўнутраных рухальных інтэнцыях складала факт пастаяннага змагання і супраціву строгай бытавізаванай «цягамоцінай» рэалістычнасці. «Кароткі паўтарыцельны курс», якім бачылася М. Багдановічу наша маладая пісьмова-мастацкая культура ў перыяд «нашаніўства», разгарнуўся неўзабаве ў паўнаватасную самастойную самабытную плынь унутранага эстэтычнага

шукання сувязі з кантэкстам сучаснага сусветнага літаратурнага працэсу. Але, слушна заўважае І. Штэйнер, «спадчына для нас — усё яшчэ мерапрыемства». Так, нейкае рытуальнае мерапрыемства, дзе стомлена і надта ўпарта нясём мы сцягі і партрэты, вышывіля ад спрошчаных і недасканалых, аднабаковых і аднаскіраваных уяўленняў пра выключны «рэалізм» беларускай літаратуры, не пранікаючыся тым, што пад сцягамі і партрэтамі віруе і жыве і інакшы эстэтычны код беларускага літаратурнага развіцця.

Кніга даследчыка пра вызначальнае бярэмя выклікаў, што прад'яўляе агульначалавечая духоўнасць да літаратуры, і пра тыя адказы, якія атрымлівае гэтая ж духоўнасць ад вопыту і практыкі беларускага мастацкага слова. Тут І. Штэйнер, што называецца, па-за канкурэнцыяй. І вась чаму.

«Адказ» у варыянце беларускай літаратуры атрымліваецца не менш арыгінальным і гаваркім, не менш красамоўным, чым сам «выклік». Так, паводле І. Штэйнера, пакліканне біблейскіх матываў у паэзіі Р. Барадуліна ў тым, каб «перанесці на беларускі грунт вялікую біблейскую філасофію, якая павінна спрыяць свайму народу выстаецца у хвіліны распачы, якія бываюць ва ўсе стагоддзі і эпохі». Вось ён, адзін з найвастрэйшых выклікаў сучаснасці. І вась адказ: паэтычны — у асобе Р. Барадуліна, і літаратуразнаўча-філасафскі — у асобе даследчыка. Бо, вы-

Інтэлектуальнае задавальненне атрымліваеш ад кнігі І. Штэйнера шмат з якіх прычынаў. Ад агульнай устаноўкі на эсэйнае даследаванне. Ад вынайджаных і «агучаных» цыгатаў — паэтычных і не толькі, — якімі шчодро насычаны эсэ і на ўзроўні якіх упэўнена знаходзіцца сам аўтар. Ад свабоднай, нязмушанай і разам з тым культурна-далікатнай, часам злёгка іранічнай манеры апавядання.

дома ж, добра і нават утульна любіць Бацькаўшчыну, калі яна ў росквіце і заспакаяльным дабрабыце. А вы паспрабуйце, як ставіў пытанне знаны расійскі філосаф Р. Фядотаў, любіць яе тады, калі яна загнаная і аблыганая, прыніжаная, абадраная, знясіленая, ляжыць, як п'яная маці, у брудзе пад платам. О, як спатрэбіцца ў такім разе загартаваная літаратурная якасць «спрыяць свайму народу выстаецца»!

А сам факт у «зорным небе чалавечнасці» становіцца літаратурным не ў апошнюю чаргу тады, калі яго даверху напаўняе цывілізацыйная якасць. У гэтым сэнсе кніга, як на тое і належыць сапраўднай кнізе любога жанру, абазначае і спрабуе вырашыць нейкі канфлікт. Я б сказаў, канфлікт паміж неабходнасцю і немагчымасцю — самы зяты гістарычны канфлікт беларускай літаратуры. Літаратура паўстае, вынікае як наша супольная духоўная біяграфія, з яе малымі і вялікімі трагедыямі. Хаця хто асмеліцца сцвярджаць, што, прыкладам, трагедыя самотнага адзіночкі Анатоля Сыса ёсць трагедыяй «малою»?

Інтэлектуальнае задавальненне атрымліваеш ад кнігі І. Штэйнера шмат з якіх прычынаў. Ад агульнай устаноўкі на эсэйнае даследаванне. Ад вынайджаных і «агучаных» цыгатаў — паэтычных і не толькі, — якімі шчодро насычаны эсэ і на ўзроўні якіх упэўнена знаходзіцца сам аўтар. Ад свабоднай, нязмушанай і разам з тым культурна-далікатнай, часам злёгка іранічнай манеры апавядання. Ад таго, нарэшце, што літаратура тут не з'яўляецца прадметам вывучэння — і толькі. Яна яшчэ і п'юны, творча пераўвасаблены асабісты жыццёвы вопыт, яго аб'ём і яго каштоўнасць арыентацыя. Лаўлю сябе на думцы, як многа дало І. Штэйнеру вывучэнне нацыянальнага эстэтычнага коду балады. Лепшыя старонкі артыкулаў і эсэ, якія і зместам, і фармальным чынам нагадваюць самастойныя міні-манаграфіі, а сама кніга — вынік такіх міні-манаграфій, якраз і звязаны з адмысловай асабіваасцю даследчага зроку, які ўнутраным канцэптуальным апірышчам мае гістарычны шлях славянскай балады.

Нататкі пра «прадпамеранае» і «мэтаімянае» меркавалася завяршыць абагульненнем пра тое, што азначае ў сучаснай літаратуразнаўчай сітуацыі від літаратуразнаўства, які выславадаецца Іванам Штэйнерам. Я назваў бы яго «асветніцкім» літаратуразнаўствам. З моцным уплывам Алеся Адамовіча. Як яго школа, яго працяг. Мне ўяўлялася нават, што гэта, па сутнасці, адзін з развіццёвых акордаў той добрай літаратуразнаўчай традыцыі Беларусі, якая была заснавана на энцыклапедычнай засвоенасці факта.

Адным словам, «Ex promptu — ex proposito» ўспрымаецца нейкім настальгічным развіццём кругам над класічным варыянтам нацыянальнай літаратуразнаўчай школы. Нават агаворкі і недакладнасці даследчыка складаюць адбітак-працяг лёгкага шарму ад разняволеннага палёгу склейкі ў адно цэлае разрозненых «пастановачных кадраў». Так, М. Багдановіч ніколі не гаварыў, што беларуская літаратура «не трэба трымацца народных прышчэпаў так, як п'яны трымаецца плоту». У яго было інакш: акурат трымацца народнай песні, як сляпы трымаецца плоту. Скарынава параўнанне іспіны, якая знаходзіцца не на паверхні, а хаваецца, як «ядро ў орку», у кнізе атрымлівае два інакшыя варыянты напісання, самы пацешны з якіх — «яко... ядро ў во греху». Да таго ж, Буало ніколі не пісаў трактат «Лаакаон», і няварта здзейснае Лесінгам прышчэпаць каму іншаму, нават вялікаму папярэдніку.

Аднак падумалася і інакш: усё ж гэта кніга пераважна гіпотэз і ўласных перакананняў, а не дэкараваных завучаных сцвярдзэнняў. І як кніга гіпотэз яна жыццядайная ў значна большай ступені. Яе круг не звужаецца над арэалам літаратуры, а, наадварот, пашыраецца ўдалеч, у перспектыву, у бясконцасць зорнага неба чалавечых цывілізацыйных каштоўнасцяў. І трэба спадзявацца, што мастацкая практыка, які і само жыццё, слушнасць гіпотэз пацвердзіць.

Ігар ЖУК
Гродна

**Лёля
БАГДАНОВІЧ**

Мілагучныя стрункі

Вакол такая прыгажосць!
Зірну — і стане цяжка дыхаць.
Прамоклі боцікі наскрозь —
Няўтульна стала неяк крыху.
Над пазалотаю кустоў —
Кавалак восеньскага неба.
Ў радкі збіраю горыч слоў
Камусьці, спадзяюся, трэба.
Цягнік спяшае наўздагон
За ветрам. Вось і мой прыпынак.
На мокры выбегла перон —
Малюе лістапад карціну.
Палаюць пацёркі рабін,
З-за хмаркі сонца выглядае.
Пяшчотны лета напамін
Струну цымбальную кранае...

**Міхась
БАРАНОЎСКИ**

Самотныя ноты позняй восені
Звінелі дымам і мармуровымі вежамі.
Давай сустрэнемся на памежжы
А палове васьмай.

Давай сустрэнемся назаўсёды.
Ізноў
На тым самым месцы.
Знойдуцца самыя лепшыя словы
Для нашых хвілін і месяцаў.

Лепшыя словы...
А палове на восьмую —
Яшчэ, і ўжо, і потым.
Табе далоні сагрэю подыхам
У самую халодную восень...

Магутны Божа, не руш яе
Усмешкі грыготкай гым.
Чорны вецер пранёсся між нашых душ
І сонца стала сівым.

Ізноў аблокі пльлі і пльлі,
Скрадаючы неба сіль.
Нічога не бойся на гэтай зямлі
І літасці не прасі.

Гляджу, як
Дарогі паўзуць у Рым
І птушкі ляцяць дамоў,
І вочы поўняцца нечым сырым
І стыне ў венах кроў.

Гляджу...
А яны паўзуць і паўзуць,
Паўскрай майго жыцця.
І нечым поўняцца каламуць
Спрагвечнага забыцця.

Развей усмешкай мёртвую стынь,
Святлом напоўні жылло.
Пакуль не згарэлі між намі масты,
Пакуль не пануе тло.

Пакуль пустэча не з'ела ўсё,
Пакуль ззяюць промні вачэй.
Ратуі калосе нашага хлеба,
Ратуі мае сэрца хутчэй.

Смехам скрозь слёзы,
Грыбным гажджом
Абмыла мае палі...
Звінелі маланкі і Божы дом
Я ў гневе сваім спаліў.

Уціснутыя ў краты шпалер,
У шклянныя пакеты дзён,
Мы цягнемся да крохкага свету, але
Да раніцы не дабрыдзём.

Зорны парасон

У поўнач выбегу на ганак —
І пераблытаю гады...
Сустрэне месяц закаханы
Мяне, як хлопец малады.
Заплешча ветрык у далоні,
Пяшчотна ў валасы нырне,
Стракоча безупынку конік,
І клічуць зорачкі мяне.
Лячу з усмешкай за аблокі —
Трымаю зорны парасон.
З мелодый вянчаю слоўкі.
Спявае ветрык наўздагон.
Заплюшчыць вочы не паспела —
Аблашчыў сонейка прамень.
А я б да зор яшчэ ляцела!
Ды пачынаўся новы дзень.

Васількова- рамонкавы лёс

Надакучыла быць вінаватай,
У чужыя ўпрагацца грахі.
Не спявае шпачок каля хаты,
Шэрай хмарай навіс небасхіл.
Не заглядвае сонца праменьчык,
Вока выкалі — гэтакі змрок.
Адзінотаю зойдзеца сэрца...

Дэбют

Паэт і бард. Нарадзіўся і жыве ў Мінску. Скончыў гістарычны факультэт БДПУ імя Максіма Танка. Прымаў удзел у дзейнасці літаратурнага аб'яднання "Крокі". Служыў у войску. Працуе ў музеі Максіма Багдановіча. Навучаецца ў Беларускай Калегіуме.

Галодныя фары ўгрызаюцца ў столь
І цені паўзуць наўсцяж.
І памяці едкі фантомны боль
Бяжыць па маіх касцягах.

Здалося, што болей мяне няма...
А ты сказала: "Жыві..."
Бясконца-бязлітасная зіма
Бяжыць па маёй крыві.

Магутны Божа, не руш яе,
Даруй і сумнеў, і страх.
Бо промні святла,
што не знойдзеш нідзе,
Жывуць ў яе грудзях.

Зебра
Перабягала дарогу
На чырвоны колер святлафора.
Яна таксама збіралася кагосьці кахаць
І нешта ганесці светлае.
Таксама збіралася.
А зараз
Яе беля коці,
Нібы сімвал нон-канфармізму,
Распласталіся ўпоперак
Усіх пратаптаных шляхоў.

Фота Алеся Высоцкага

Не зраблю да цябе
першы крок.
Утаплю твае кпіны,
насмешкі
У сіроцкіх гаючых слязах,
І зазье вясёлка
над стрэшкай,
І пакліча увысь
Млечны Шлях.
Палячу лёгкакрылаю
птушкай,
Дакрануся блакіту нябёс.
Я сама сабе выткаці мушу
Васількова-рамонкавы лёс...

Шалее вецер...

Ля хаты вецер енчыць —
Шалее і злуецца.
На сцежку кіне смецце
І рэхам адзавецца.
А то завые воўкам
Ці птушкаю засвішча.
Зірне ў акенца зорка —
Нібы матуля кліча...
Агразу пацяпле
І з'явіцца пяшчота.
Паціху змрок раздее
Над хатай і над плотам.

Астыла зямля
І вочы
Растрацілі промні.
І вочы
Згубілі шчасце,
Што было навігавоку,
Быццам зусім побач.

Астыла зямля...
І подых —
Ізноў халодны.
Халадна.
Цягнеца млява
Чалавечая.
Млечны шлях...

Астыла зямля,
А вясна разбівала краты,
А вясна разрывала сэрца,
З неба долу сыпалася вада,
Нібы слёзы спрагвечнага ката,
Нібы зерне пераспелага жыта...

Але астыла зямля.
Але...
Астыла зямля,
На якой мне хацелася жыць...

**Анатоль
КУДЛАСЕВІЧ**

У стрункай напрузе дзён
Паміж будучым і мінулым
Ёсць плыткі Час Спраўднасці —
Нібы чаўнок у вечных кроснах,
Снуе сюды-туды,
Ператыкае крыжыкамі гні —
І тчэцца палатно
жыцця сучаснасцю.

Што мінула — ужо не вернеш!
Што будзе? — яшчэ чакаць!
Наканована: дзёрзкім зернем
У будзённасці прарастаць.
У Сягоння пускаяць карэнне,
Спелым ростам яднаць вякі —
І ў наступнае ўпасці насеннем
Справы
З Сейбітавай рукі.

Усход і маці

Жанчына вась, якая
Ніколі больш нікога не кахае.
Я выпіў вуснамі яе дажджы,
Я вёсламі расплёскаваў яе вёсны,
Я выглядзеў усходам яе восень
І разварэдзіў пальцамі раны —
Жанчына вась, якая
Ніколі больш мужчын не пакахае,
Стаіць сама сівая, як зіма,
Як сірата ў чужой
шматлюднай хаце,
Жанчына гэтая — мая Маці.

Перасцярога

Вецер пасееш — пажнеш ураган,
Ураган засяваеш — калі высыявае,
Зжынаеш смерч.
Калі ж у жыццёвую баразну
Хтосьці кідае, як зерне, вайну —
Дыхнуць не паспее:
Маланкаю выблісне жніўны серп
І сейбіт зжынае смерць
Вечную...

Сокал

Дзесьці далёка, далёка-далёка,
За сінім краем зямлі
Лятае ў нябёсах Сокал,
Лятае высока Сокал —
Там іншыя птушкі
лятаць не змаглі.

Ён радуецца адзіноце
І вольны, нібыта вецер:
Ніхто яго песню ў нябеснай ноце
Не змог паўтарыць на свеце.

А ўнізе, сярод мітусні людзей,
Далёкіх людзей і блізкіх
Жыве чалавек...

І ад самай калыскі
Песціць Надзею з Надзей:
Што там вась, далёка-далёка,
За краем скалістых гор,
Сокал спявае ў нябёсах
(Высока ўзлятае Сокал),
Той Сокал высокі —
Душа яго.

Адзінства

Начное неба над галавою
Жывога сэрца не супакоіць.
На спіну лягу, расплюшчу вочы —
З зорных вышыняў таемнасць ночы
Глядзіцца ў душу прорвай без дна:
Няма прасторы, часу няма —
А ёсць адзінства ўсяго ва ўсім,
Як у дзясцінстве.

Колькі мудрых напісана кніжак,
Ды дабрэйшым не стаў белы свет.
А паэты ўсё пішуць і пішуць,
Бо спадзеў песціць кожны паэт:
"Надрукую апошні санет —
І абновіцца ўвесь белы свет..."

Даеш Дразда!

У кузню міжкалгаснай будаўнічай арганізацыі завітаў малады чалавек. У гэты час каваль Фёдар Драздоў вастрыў напільнікам замацаванае ў цісках маціўнае зубіла.

— Ого! — усклікнуў малады чалавек, праводзячы пальцамі па зубіле, ад якога тут жа пайшоў шызаваты дымок. — Ого! — заенчыў ён, разглядаючы абпаленыя пальцы.

— А ты думаў! — сказаў каваль Фёдар Драздоў. — У нас, як у сталічным рэстаране, — усё ў гарачым выглядзе... Пэўна, чагось заказаць хочаш?

— Не, малатабойцам да вас накіравалі.

Фёдар дапытліва памацаў бічэпсы маладога чалавека.

— Дадзім дразда! Прафесіянал?

— Амаль. У арміі ядро штурхаў.

— Яно і відаць. Але калі так, прыступім да справы. Кавадла ў руках трымаў? Зараз пабачым. Дарчы, мяне Фёдарам завуць.

— Мяне Іванам.

Знаёмства адбылося, і Фёдар вырашыў выпрабаваць на Іване свой прафесійны жарт — папрасіў яго тое самае зубіла на тронку насадзіць: прыставіў яе да накавальні і загадаў кавадлам з другога боку ўдарыць. Іван тут жа "раскусіў" жарт, стукнуў тронкай аб накавальню — і справе канец.

Вырашыў і ён "падшпіліць" шматдосведнага кавалю. Неўзаветку саўтануў канцы абцугоў у горан, затым паклаў на месца. Фёдар узіў абцугі і тут жа вырашыў.

— А вось за гэта, Янка, па шыі можаш зарабіць. Так не жартуюць. Тваё шчасце, што я чалавек адыходлівы.

Фёдар абмакнуў канцы абцугоў у вядро з вадой, узіў з горана паўтэраметровую, да чырвана нагрэтую стальную паласу, сгануў яе на драўлянай калодцы нахштат лацінскай літары "U".

— "Анкер" называецца. Яго заліваюць у бетон, а між канцамі ўмацоўваюць драўляныя слупы — тут, бачыш, і дзіркі зроблены. Для чаго слупы — не наша справа — можа, на таку, а можа, на ферме спатрэбіцца. Дык вось слухай заданне. Пакуль я збегаю ў кантору, з нарадамі разбярэся, дык ты гэтыя палоскі такім "макарам" награвай і загінай. Больш загнём — больш заробім. Тут працы на тры дні хоціць.

Пакуль Фёдар хадзіў у кантору, Іван сгануў некалькі палосак паводле рэкамендуемага "макара". Затым падумаў: а навошта гэтую чатырохміліметровую награвець? Паспрабуем "на халодную". І пачаў іх гнуць праз накавальню. Вяртаецца Фёдар, бачыць цэлы груд гэтых вырбаў, і рот ад здзіўлення раскрыў:

— Як гэта ты?
— А вось так!.. Крываваата атрымліваецца, затое хутка.

Карцінкі з глыбінкі

Міхась УЛАСЕНКА

— Пляваць, што крываваата, растварам залёцца. Толькі ты нікому нічога. Інакш тут жа Валю, нарміроўшчыцу, прышлоць. А так адкуль яны ведаюць, што іх можна "на халодную" гнуць?.. Увогуле, ты малаток, даеш дразда! Зараз адпачывай, а лепш за ўсё збегай, куды скажу, — яшчэ мімаходзь добрую справу пракруцім. Тут адзін чалавек "леваю" рабацёнку заказаў, ды няма матэрыялу такога — "пахаднямі" завецца. Дык ты пайдзі ў горад. На вуліцы Садовай, 5, жыве Яфрэм Шпакаў. Скажы, маўляў, Фёдар Драздоў прыслаў — ён ведае.

Знайшоў Іван старога Яфрэма, сказаў аб пахаднях, а той кулаком сябе ў лоб стукнуў і кажа:

— Братачка ты мой, толькі ўчора аддаў Сямёну Плінеру. Ён да Фёдара на тым месцы кавалём працаваў. А Плінер жыве на Вакзальнай, 17. Дык ты ўжо, калі не цяжка, збегай.

Пабег Іван да Плінера. І калі той, загадкава ўсміхнуўшыся, накіраваў яго ў процілеглы канец горада, да Захара Патоцкага, пачаў крыху цяміць: яго лоўка разыгрываюць. Вярнуўшыся ў кузню, выгляду не падаў, сказаў, Патоцкага дома не было. А Фёдар махнуў рукой: "Абдыземся, другім разам збегаш..."

Да і красавіка заставалася некалькі дзён, Іван не захацеў чакаць і вырашыў неадкладна ўзяць рэванш. У абеда адзначылі яго дзень нараджэння, натуральна, узіў кшышку вінца. Іван адварнуўся на хвіліну ў кантору і паведаміў тамтэйшым жанчынам, што з Фёдарам нешта няладнае робіцца — за мужыкамі з малатком ганяецца.

— Можна, п'яны? У яго бываюць завіхрэнні, калі лішнія вып'е...

Вярнуўся Іван у кузню і кажа:

— Там жанчыны з бухгалтэрыі прасілі нейкі гак у сцяну забіць, каб карціну павесіць. Дык я вазьму малаток і збегваю.

— Адпачні, ты ўжо набегаўся, сам збегая!

Гэта быў нумар, роўнага якому ва ўсім райцэнтры не

чуваў. Як толькі Фёдар з'явіўся ў бухгалтэрыі з важкім малатком і досціпна спытаў, каго тут трэба прыбіць, жанчыны завішчалі, паўскоквалі — хто на крэсла, хто на стол, а нарміроўшчыца Валя на падаконне ўзлезла і пачала раму выпіскаць...

Фёдар, вядома, змікіў, што да чаго, і калі распавёў пра Іванаў намер, канторскія жанчыны дружна зарагаталі.

З таго часу кавалі адзін аднаго не "прышпілівалі". А пра свой каронны нумар з "пахаднямі" Фёдар і наогул забыў.

Калі свае б'юцца...

Сустрэў нека школьнага таварыша. Выпілі піўка, пагаварылі за жыццё. Раптам ён пытае:

— Ідзеш ты, скажам, па вуліцы. Бачыш — мужчына крыўдзіць жанчыну. Твае дзеянні?

— Ну, калі моцна крыўдзіць, з рукапрыкладствам, трэсну па карку.

— І дурное. Я таксама на мінулым тыдні аднаму трэснуў. Іду ўвечары па Ленінскай. Маладзь парамі прагульваецца, музыка мадэрновая з рэпрадуктараў льецца. Раптам чую жаночы лямант: "Ратуйце, забіваюць!" Бягу на крык. А ён яе, што называецца, нагамі перыць. Падскокваю, хапаю яго за каўнер, ветліва пытаю: маўляў, як вам не сорамна жанчыну абражаць? Ён нават носам у мой бок не павёў. Толькі, паміж справай, загарлапаніў:

— Не жанчына, а жонка! А ты не ўстравай, бо сам па пысе атрымаеш!

А яна на зямлі ляжыць, у камік сіцнулася, умоўна на мяне ўтаропілася, нібы лань якая, бяскрыўданая жывёліна...
— Адцягни яго! — просіць.
— Скалечыць, гад, п'яніца пракляты, бабнік распутны!..

Пакуль яна такім чынам пералічвала ягоныя вартасці, я адцягнуў яго. Пару разоў даў па карку. А ён быў звер яшчэ той! Падапіўся, ды мяне пад сябе падмяў. За валасы скубе, пашчу парву, крчыць. Цяпер я ўжо вочы на жанчыну вярну, маўляў, сцягні яго з мяне! Інакш сапраўды парве.

Яна ж, нікчэмная кабеціна, мала ён яе біў, — нуль увагі. Спадніцу сваю выпроствае, кудлы прыгладжае. Тут мяне ўжо лютасць узяла — крутнуўся я ды і яго падмяў. Ты мяне біў — дай-ка і я злосць на табе зганю. А ён зноў мяне за валасы схапіў, цягне да сабе, пнецца за нос укусіць... А жонка раптам як загарлапаніць:

— Канчайце, міліцыянер ідзе!

Я вырвацца імкнуся, каб міліцыянеру па ўсёй форме далажыць. Ён жа мяне з гэтага бамбізу і сцягнуў. Устаю, абтрасаюся, а сяржанцік міліцэйскі ўжо справу шыць пачынае: маўляў, грамадзяніна збіваецца, дзядзецца ў адзяленне праісці.

Мяне такая несправядлівасць моцна кранула, і я да сяржанта ледзь не з кулакам:

— Гэта ён мяне збівае! А яшчэ вось — жанчыну, жонку сваю, значыцца. На дзесяць сутак яго!

І тут паміж намі з'яўляецца яна. Сапе, як вулкан:

— Каго на дзесяць сутак? Гэта цябе, фалюгана, на дзесяць сутак! Мы ідзем па вуліцы (гэта яна сяржанту), пра справу сямейныя гутарым, а ён (паказвае на мяне) наляцеў, як коршак!

— Усё ясна, — сказаў сяржант, беручы мяне пад руку, — у адзяленні разбярёмся. А вы, грамадзянін і грамадзянка, кроцьце за намі.

Яны, праўда, рушылі ўслед, але раптам кудысьці зніклі. Тут сяржант і мяне адпусціў — няма сведак, няма і вінаватых. Ды і лішняю справу заводзіць не трэба...

Прыяцель паглядзеў на мяне насмешліва і працягвае:

— Значыць, ідзеш ты па вуліцы і бачыш...

— А што тут глядзець, — адказваю з той жа іроніяй. — Я спачатку іх сямейнае становішча высветлю, пашпарт папытаю...

— Вось-вось! І калі свае б'юцца, чужы не ўстравай!

Як робяць фокусы

А яшчэ мяне магам называюць. Які маг? Звычайны фокуснік. Самавук. Не Кію, канечне, не Акапя, іпагі глытаць не спрабаваў, ды і адкуль яны ў мяне? А вось жывога голуба з пустой скрынкі пусціць, у чужой кішэні свой кашалёк знайсці, чалавека напалам распілаваць — гэта мне не ўпершыню.

Не думайце, што, пускаючы ўсялякіх там галубоў, ды па чужых кішэнях лазычы, я нейкую асабістую карысць маю. Захапленне мастацтвам — і толькі. Што датычыць зарплаты, то мне, як перадавому трактарысту, яшчэ і прэмію выдаюць. Старшыня асабіста руку паціскае: гэта табе, кажа, за працу без фокусаў.

А са сцэны, бывае, сысці не дадуць. Ну-ка, просяць, яшчэ чаго намалой! А што я "маляваць" буду, калі няма з чаго? На такі выпадак у мяне запасны нумарок ёсць. Калі глядачы дужа ўжо прывыжуча, я імгненна дастаю са сваіх шырокіх кашашын вось

гэтыя важкія абцугі, клацаю імі — вось так — у паветры і гавару:

— А больш я нічога і не ўмею. Калі толькі што камусьці з вас зуб выдраць — гэта я мігам. І вокам не міргнеш, вышмаргну. Хто смелы — выходзь!

Смельчакоў, канечне, не знаходзіцца. Каму ахвота, каб нейкі там механізатар у ягоным роце іржавай жалязкай калупаў. Яшчэ і напраўду вырве, спягані тады з яго — сам напросіўся. І я, з выглядам пераможцы, пад дружныя апладысменты накіроўваюся за кулісы.

Аднойчы пагароў я са сваім вынаходствам. Знайшоўся смялячак у адной незнамай вёсцы. Худзенькі такі, але дзядзёлы дзядок. У мяне, — кажа, — зуб баліць, ратунку няма. Дык ты яго мне выдзеры к чортавай матары!

Пакуль я збіраўся з думкамі — як выкруціцца з гэтай пікантнай сітуацыі — старэчка ўжо круціцца побач з адкрытым ротам. А ў роце яшчэ зусім прыстойныя зубы — зіхацяць яечнай шкарлупінай. Я ж не тое каб зуб жывому чалавеку выдраць — пеўню галаву не адсяку.

— Выдзэрну, — кажу, — дзядуля, яно і не грэх. Як вас?.. Купрыяныч?.. Ужо трываць нельга. Але ж я не прафесіянал, і гарантыі не даю.

Купрыяныч ротам пацмокаў і залямантаваў:

— Ірві, табе гавару! За свой зуб сам адказваць буду!

Тады я пайшоў "на арапа". Ухапіў яго галаву пад паху і пачынаю душыць. Гэта каб ён вырваўся і ўцёк. Але дзе там! Купрыяныч залямантаваў:

— Ты мне, сучын сын, галаву не круці! Я табе не авечка і вязыць сябе не дазволю! Ірві, калі падахвоціўся!

І я канчаткова раззлаваўся. З такім, ведаецца, гуморам хапануў у яго першы, які трапіўся, зуб. Дзед і крэкнучь не паспеў. Толькі нешта клацнула, быццам я не зуб, а язык у яго выдраў. У зале пачуліся смех і апладысменты. Расплюшчываю вочы, бачу — у маіх абцугах не зуб, а цэлая сківіца. Купрыяныч ужо цягнецца за ёй, усміхаючыся сваім пустым ротам. Абцёр аб рукаў, уставіў назад, пацмокаў і кажа:

— А калі б у мяне сапраўдныя былі — ірвануў бы?

На душы ў мяне некалькі па-святагела, а ў галаве бліснула акрыляючая думка. Я з азартам клацнуў у паветры абцугамі і звярнуўся да залы:

— Хто сумняваецца, — калі ласка, прашу на сцэну!..

Цяпер мы разам з Купрыянычам часта выезджаем на гастролях. Ён зрабіў сабе новыя зубы, а тыя вазіў з сабой у якасці рэквізіту.

Марыя РУДОВІЧ

Горы чырванелі.

Ад вяршыні да падножжа вечаровае сонца няўмольна разлівала ружовае святло, якое паступова рабілася бэзавым і зіхацела безліччу аддэнняў, а пасля ператваралася ў шпізае і перапаўзала з каменя на камень, а пасля наліваўся гарачай чырванню і, адчайна чапляючыся за вострыя скалы, зрывалася са стромы ўніз, а потым слізгала ў цясіны, няспершна апякаючы снег і лёд. А пасля невыносна чырвань гусцела і гусцела, і нарэшце, набрыняўшы недзе ў самых глыбінях ліловай барвай, рабілася чорнай. І чарната сягала вяршыні. І грозныя волаты — непрыступныя горы паміж двума морамі — пакрываліся зморкам. І стары пік, пакрыты снегавай шапкай, думаў сваю невясёлую думу.

Ён памятаў сябе адвеку. Над ім нетаропка пльыў час, і з вышыні стагоддзю ён моўчкі глядзеў у імглю вякоў, і бачыў пачатак і працяг, і поступ вечнасці быў яму вядомы, і павязь імгненнай не была для яго таямніцай. І нішто не парушала яго спакой, і нерухомая цішыня панавала вакол.

Ад яго пачынаўся свет і гісторыя людзей, і людзі ішлі да яго, і называлі бацькам. І ён

Роздум

Абразок

бараніў іх, і туліў іх, і даваў ім гаючую ваду і вінаградную лазу. І яны будавалі свае дамы, і спявалі яго песні, і крывыя сцяжыны абыходзілі іх, і ўвесну квітнеў кізіл, і карагач меў мёд. І яны казалі яму пра здзейсненае і няздзейсненае, і высокае было высокім, а нізкае нізкім. І яны ішлі па шэрых камянях, і ён веў іх да сонца. І продкі прасілі за нашчадкаў, а нашчадкі маліліся за продкаў. І ён ганарыўся сваімі сынамі, і яны шанавалі яго, і з перамогай вярталіся да яго. І высокае рабілася вышэйшым, а нізкае было непатрэбным.

Стары цяжка ўздыхнуў і дыханне яго вырвалася на паверхню, і растапла снег і лёд, і вецер прабег ад падножжа да вяршыні, і людзі падумалі, што гэта прагнуўся вулкан.

І круцілася кола дзён, і вялікі паэт чужога народа апеў яго, а родны сын зганьбіў. Калі тое здарылася? Можна, тады, калі ён дазволіў

сыну пасцігаць навуку прыхадняў — навуку прыэваратняў? І сын зрабіўся гаваркім і спрытным, і прамыя шляхі адпрэчылі яго, і зман ішоў побач з ім. А можа тады, калі ён замнога даў сыну ад сваіх нетраў і далін, і сын не араў і не сеяў, і не даглядаў статкі, і ўзвысіўся ў думках сваіх вышэй за горы і неба, вышэй за Бога і бацьку?

І падаўся да чужых людзей, і тыя людзі далі яму прытулак, і ён еў іхні хлеб, і адпачыў ім чорнай няўдзячнасцю. Ён ішоў іхнімі дарогамі, але так і не зведаў іхніх шляхоў. Яго вусны навучыліся вымаўляць чужыя словы, але так і не пасцілі іх сэнсу. Ён крыва пасміхаўся, і вочы яго закрывала шэрая заслона. І хлусня зрабілася салодкай для яго языка. І высокае стала нізкім, а нізкае высокім. І карагач пакрыўся пылам, і больш не квітнеў кізіл. І аднойчы чужая жанчына паланула яму ў вочы, і паслала праклён яго бацьку.

І стары задыхнуўся, бо спрадвечнае страціла сэнс, і звыклае пакінула сваё месца, і нерухоме зрушылася, і пакацілася ўніз, і падала ўсё ніжэй і ніжэй, і не было як стрымаць імклівы рух. І ціснула ў грудзях, і заняло дыханне, і не было паратунку.

"Прабач, чужая дачка", — шаптаў стары, хоць добра ведаў: не даруецца недаравальнае.

І гарачыя слёзы пабеглі па яго шчоках, і агонь сораму загарэўся і балюча апаліў сэрца, і халодныя вадаспады ператварыліся ў раз'юшаныя патокі, заліваючы ўсё вакол, але ён не адчуваў той няспершна гарачыні, а людзі думалі, што гэта лава цячэ па схілах.

Недзе ў самых глыбінях глуха тахкала яго сэрца, і шалёны гул уздымаўся ўсё вышэй і вышэй, і чуўся ад мора да мора, і гнеў, вялікі гнеў скалаў яго душу, і ён пахіснуўся і задрыжаў, спачатку злёгка, а пасля ўсё мацней і мацней, і страшэнныя камльгі ляцелі ў цёмныя расколіны, і каменне ўсё сыпалася і сыпалася, і лавіны зыходзілі ўніз, і людзі думалі, што гэта землятрус.

І калі мора сціснула свае хвалі, стары ніжэй насунуў снегавую шапку, на якую ўпаў першы сонечны прамень.

Віднепа.

Горы чырванелі.

На ўсіх адзін «Міленіум»

Радуюцца разам

У мінскім Палацы мастацтва прайшла маштабная, спалучаная з разнажанравай культурнай праграмай, рэспубліканская выстаўка жывапісу, графікі, скульптуры, дэкаратыўна-прыкладной творчасці пад назвай «Міленіум». Яе арганізавалі Беларускае саюз мастакоў і Міністэрства культуры краіны з нагоды адметнай, шырока адзначанай сёлета пад эгідай ЮНЕСКА, даты: тысячагоддзя першага занатавання ў еўрапейскіх пісьмовых крыніцах тапоніма «Літва» (у г. зв. «Кведлінбургскіх аналах»), што мае, як вядома, самае непасрэднае гістарычнае дачыненне і да нашага роднага краю.

адбылося нядаўна ў Палацы мастацтва, 160 прафесійных айчынных майстроў паказалі каля 300 арыгінальных і яркіх твораў. Сярод іх — уражлівыя палотны Алеся Мары, прысвечаныя тэме гісторыі Бацькаўшчыны: філасофскія, рамантызаваныя, дакладна распрацаваныя, дзе галоўнае — гарачая любоў да Радзімы, роздум пра яе лёс. Водгулле гераічнага мінулага, арганічна знітаннага з сучаснасцю, — характэрная адметнасць работ Леаніда Шчэмялёва і Гаўрылы Вашчанкі, а таксама Уладзіміра Стальмашонка, які ў творах «Славутасці Беларусі» ўвасобіў партрэтную галерэю дванаццаці (!) беларуска-літоўскіх князёў. Рэшткі муроў зруйнаваных войнамі і часам абарончых замкаў, якія разам з навакольным прыродным ландшафтам нібы патыхаюць гісторыяй, адлюстраваліся ў пейзажах эсэ Анатоля Бараноўскага. Легендарнай тэме асаблівага, сапраўды рыцарскага, кахання прысвяціла маляўнічы дыптых «Жыгімонт Аўгуст і Барбара Радзівіл» маладая мастачка Дар'я Бунеева; бліскучая спроба сучаснай рэканструкцыі знакамітага старажытнага ляўкаснага жывапісу — у партрэце «Казімір Завіша, староста Менскі і Чачэрскі, вялікі пісар ВКЛ» Эдуарда Рымаровіча. Уразіла глядачоў шматфігурная батальная кампазіцыя Валянціна Прыешкіна «Справа пад Міром. 1812 г.».

З цікавымі мастакоўскімі дасягненнямі пазнаёміў раздзел графікі, дзе традыцыйна высокі тэхнічны ўзровень выка-

ання, здаецца, свядома спалучаецца з жывой непасрэднасцю народна-быліннага светаўспрымання, трактоўкі гістарычных арэфактаў, асоб і падзей, як, напрыклад, у аркушах Міхала Басалыгі «Вітаўт Вялікі», «Ягайла», «Бітва пад Грунвальдам. 1410 г.» ці ў стракатых акварэлях мастака-этнографа Міколы Купавы і экспрэсіўных афортах Арлена Кашкурэвіча. Здзіўляюць філігранныя малюнкi каларовым алоўкам Рыгора Сітніцы, фотапейзажы старой Вільні Дзяніса Раманюка, металаграфія «Песня пра зубра» Паўла Семчанкі. Запомніліся цыклы скульптурных рэльефаў, прадастаўленых Львом і Сяргеем Гумілеўскімі (прынамсі, «Ф. Скарнына», «Адам Міцкевіч», «М.Багдановіч»), і дэкаратыўных вытанчаных інсталяцый Міколы Байрачнага, звярнула на сябе ўвагу ўнікальная аўтарская рэканструкцыя старасвецкіх жаночых строяў — узоры шыкоўнай вопраткі, зробленыя майстрыхамі-прыкладнікамі В. Матусевіч і А.Шылак.

Апроч твораў беларускіх мастакоў розных пакаленняў, экспанаваліся работы дзяцей Беларусі ды іншых краін — шчыры ўнёсак у «Міленіум», водгук на вялікую культурную падзею, яскравы прыклад творчай кансалідацыі ды сяброўскай повязі народаў, паяднаных магутнай гісторыяй.

Аляксандр РУНЕЦ

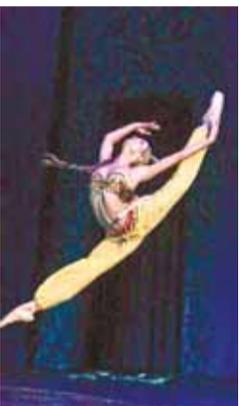
На здымку: «Анёл» Алеся Мары (з трыпціха, прысвечанага 1000-годдзю летанічнай Літвы, 2009).

Заўтра ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Беларусі адбудзецца гала-канцэрт з удзелам сусветна вядомых салістаў-барытонаў Паола Гаванелі (Італія) ды Юрыя Нячаева (Расія). Поруч з імі выступяць нашы вядучыя спевакі Аксана Волкава, Таццяна Гаўрылава, Ніна Шарубіна, Аляксандр Кеда, Сяргей Франкоўскі ды, зразумела, хор і аркестр тэатра. Дыржор Вячаслаў Воліч. Прагучаць лепшыя старонкі з опер Д. Расіні, Д. Вердзі, Д. Пучыні, А. Барадзіна, П. Чайкоўскага і М. Рымскага-Корсакава.

Пасольства Індыі ў Беларусі, УП «Кінавідэапракат» і сталічны кінатэатр «Піянер» арганізавалі Дні індыйскага кіно. Яны праходзяць у Мінску 23 — 29 лістапада і знаёмяць з невядомымі для беларускіх глядачоў сучаснымі фільмамі, якія набылі папулярнасць у Еўропе і ЗША.

Два месяцы (ці амаль столькі) без сваіх куміраў — такая перспектыва ў нашых прыхільнікаў мастацтва класічнага танца, бо харэаграфічная трупа НАВТ оперы і балета Беларусі збіраецца на працяглага гастролі ў Паўднёвую Карэю і Кітай. Перад самай вандроўкай, 5 снежня, адбудзецца прэм'ера спектакля «Папалуска» расійскага харэографа Юрыя Пузакова на музыку С. Пракоф'ева. А вось тыдзень таму аматараў жанру прывабіў чарговы паказ балета Л. Мінкуса «Дон Кіхот», дзе партыю Кітры ўпершыню выканала лаўрэат і дыпламант міжнародных конкурсаў Кацярына Алейнік. Маладая салістка танцуе таксама ў спектаклях «Эсмеральда», «Спячая прыгажуня», «Бахчысарайскі фантан» (на здымку), «Баядэрка», «Шчаўкунчык», «Пахіта», «Карміна Бурана» ды інш.

У Віцебску завяршыўся XXII Міжнародны фестываль сучаснай харэаграфіі (IFMS). Прыязджалі зоркі з Латвіі, Польшчы, Расіі, Украіны, Эстоніі, быў прадастаўлены міжнародны праект «Сосопапсе». Прайшоў і традыцыйны конкурс, у якім спаборнічалі работы дзевяці беларускіх калектываў з Віцебска, Гродна і Мінска. Журы ўзначальваў народны артыст СССР, прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Валянцін Елізар'еў. У намінацыі «Лепшая пастаноўка» перамаглі аднаактовыя балеты «Камень, нажніцы, папера» ды «Номо сариенс» мінскага тэатра танца «D.O.Z.S.K.I.» ў пастаноўцы Вольгі Скварцовай-Кавальскай і Дзмітрыя Залескага. Ансамбль кафедры харэаграфіі БДУ культуры і мастацтваў адзначаны ў намінацыі «Выканальніцкае майстэрства» за трыпціх «Тры «В»». Дыпламам «Лепшая харэаграфічная мініяцюра» ганараваная група сучаснай харэаграфіі «Тад» з Гродна. У намінацыі «Артыстызм» вылучылася Вольга Лабоўкіна.

Маг клавіатуры, майстар імпрэвізацыі, Ліст джазавага фартэпіяна — так пішуць крытыкі пра Адама Маковіча. Легендарны польскі піяніст, аўтар кампазіцый для струннага квартэта і джазавага трыо, шматлікіх твораў для фартэпіяна, музыкі да фільмаў, А. Маковіч (сапраўднае прозвішча — Матэшковіч) запісаў некалькі дзесяткаў альбомаў, у тым ліку выдадзены ў ЗША аўдыёдыск з музыкай Ф. Шапэна ў джазавай інтэрпрэтацыі. Менавіта джазавыя апрацоўкі твораў вялікага польскага кампазітара сталіся дамінантай канцэртнай праграмы, з якой 69-гадоваы майстар выступіў нядаўна ў Мінску. У канцэрце прагучалі таксама традыцыйныя, але адметна ўвасобленыя, джазавыя кампазіцыі.

Лана ІВАНОВА
Фота Васіля Майсяёнкі і аўтара

Яшчэ са школьных падручнікаў кожнаму знаёмыя назвы: Вялікае княства Літоўскае, літвін-беларус... Так, у сярэднявечнай Еўропе існавала моцная цэнтралізаваная дзяржава, дзе тэрытарыяльна і колькасна дамінавалі нашы продкі, дзе сфарміраваліся старабеларуская народнасць, яе мова (якая мела статус дзяржаўнай!), грамадскі побыт і дзяржаўны лад, менталітэт, своеадметная выдатная культура. Залатой старонкай роднай гісто-

рыі называюць культуру і мастацтва ВКЛ, і веданне гэтай старонкі мае актуальнае значэнне для нацыянальнай самасвядомасці народа суверэннай Беларусі, для далейшага развіцця нашай дзяржавы. Таму дэвізам удзельнікаў праекта «Міленіум» зрабілася перафразаванае вядомае выслоўе: «Народ павінен ведаць сваю мінуўшчыну, каб мець шчаслівую будучыню».

На выстаўцы, грамадскае абмеркаванне якой

У сумоўі з прыродай

«Для мяне прырода з'ява не проста біялагічная. У прыродзе яшчэ ёсць дух, біяполе, умоўна кажучы. Таксама, як да прыроды, стаўлюся я і да мастацкага твора. Лічу, што ён не проста нешта матэрыяльнае, а змяшчае ў сабе духоўны зарад, энергію. Вакол карціны існуе актыўнае поле. Сутнасць мастацтва ў тым, каб яно ўздзейнічала на чалавека, на яго поле, мела з ім сувязь напразкі, праз падсвядомасць. А гэта можа быць толькі тады, калі мастак сам надзелены зарадам і вялікай энергіяй пачуццяў. Толькі тады магчыма суладная размова з глядачом», — разважае Кастусь Качан, чья персанальная выстаўка адкрылася ў сталічнай галерэі «Мастацтва».

Кастуся Качана ведаюць як выбітнага пейзажыста. Яго карціны напоўнены характэрным беларускай прыроды, яе непаўторнасцю, адценнямі жывых фарбаў. Любоў да зямлі, на якой ён нарадзіўся, хрысціянская пакорлівасць — унутраная аснова ўсіх палотнаў гэтага мастака. Невыпадкава яго выстаўка мае назву «Радзімаю зачараваны» і прысвячаецца Году роднай зямлі ды яе людзям.

Яго пейзажы, намалёваныя алеем у рэалістычнай манеры, ствараюць гарманічную панараму адзінства чалавека і прыроды ў розны час года: «Зямля мая, зямля маіх продкаў», «Зіма ў Навагрудку», «Вада, зямля і неба», «Вясна ў Лаўрышава», «Гара Міндоўга», «Дождж», «На зыходзе восеньскага дня», «Дзяды», «Перад навагодняй»... Непаўторны свет сялянскага жыцця, хаты і хаткі, дрэвы, жывёла, праца на зямлі, архітэктурныя помнікі, храмы — тое, што ўвабраў Кастусь Качан з дзяцінства, убачанае і перажытае ў юнацтве, ён перастварае на сваіх палотнах. З іх выноўваецца філасофія жыцця, а звычайныя побытавы матыў успрымаецца як пазытычнае апавяданне пра аднасць людзей і

прыроды. Лагодай і пачуццём светлай радасці напаўняе душу серыя нацюрмортаў, прысвечаных побыту беларусаў.

Творы Кастуся Качана знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі ды ў іншых айчынных музеях, у Дзяржаўнай Трацякоўскай галерэі ў Маскве і фондах Міністэрства культуры Расійскай Федэрацыі, у прыватных калекцыях Аўстрыі, Беларусі, В'етнама, Германіі, ЗША, Італіі, Кітая, Латвіі, Літвы, Паўночнай Карэі, Польшчы, Расіі, Францыі, Эстоніі, іншых краін. І новыя ўзоры яго таленавітага жывапісу, безумоўна, зацікавяць усіх, што наведвае выстаўку ў галерэі «Мастацтва».

Галія ФАТЫХАВА

Спектакль "Чаму, чаму..." ніяк не нагадваў знакамітую брукаўскую "Махабхарату" — эпічную драму, якая доўжылася 8 гадзін і звычайна паказвалася публіцы за два вечары. Што было прапанавана мінскім глядачам? Па сутнасці, монаспектакль. На сцэне нікога і нічога... Пытым з'яўляецца крэсла (цягам спектакля і яшчэ адна дэкарацыя — праём дзвярэй). І нарэшце — яна, Мірыям Годшміт, якая самім сваім знаходжаннем на сцэне нібы падкрэслівае, узводзіць на іншы ўзровень філасофскія разважанні П. Брука. Яна не проста рэзанёрствуе, але пражывае, пачуццёва вібруе вакол усіх тых праклятых пытанняў: "Чаму?", "Дзе жыве ego?". І вакол "шэкспіраўскіх жарсцяў", і лёсу акцёра, і постаці лялькі, якая ствараецца паводле вобраза і падабенства боскага... Увесь гэты набор філасафем, верагодна, ніколі не склаўся б у спектакль, калі б не тэмперамент і асаблівая пластыка выканаўцы. Ёй падыгрывае — і ў літаральным сэнсе — Франчэска Агнела, кампазітар. У яго руках дзіўны інструмент, ці не індыйскага паходжання: дотык да яго — і льецца музыка.

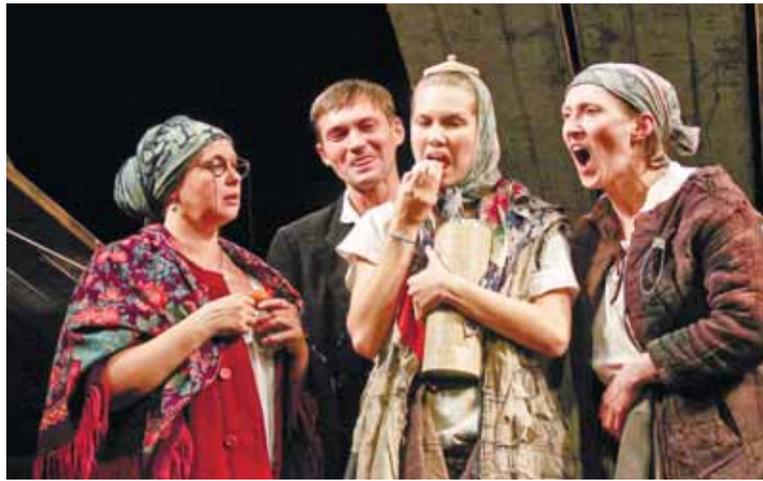
Падалося, некаторыя недацанлілі спектакль П. Брука. І дарма. З іншага боку, відавочна, што калі глядацкія чаканні не здзяйснююцца, гэта выклікае расчараванне. І "Панарама" прадэманстравала нам гэта на замежным і айчынным прыкладах.

Замежны прыклад — выступленне кракаўскага тэатра "Хто". У спектаклі "Прадам дом, у якім не магу ўжо жыць" няма тэксту, няма цэласнага сюжэта, але, зразумела, ёсць асноватворная ідэя. Яна датычыць значных падзей чалавечага жыцця: нараджэння, невыпадковых сустрэч, хрышчэння, пахавання. Стрыжань спектакля — пластыка. У ім шмат музыкі і харэаграфічных эцюдаў. Рэжысура, сцэнарый, музычнае афармленне відовішча належаць Ежы Зоню, вядомаму кракаўскаму эксперыментатару. І акцёраў (С. Срэбны-Роза, М. Зонь, Я. Бучыньскі, Б. Цянява, М. Слоба) цяжка папракнуць у непрафесіяналізм. Дык у чым прычына адчування мінскімі тэатраламі расчаравання ад гэтага польскага спектакля?

Тэатр "Хто" — своеасаблівы. Ён сфарміраваўся як вулічны тэатр, зарыентаваны на кірмашовыя паказы. І ў якасці творчага эксперыменту, вядома, выклікае пэўную цікавасць. Але на сёлетняй "Панараме" быў цэлы шэраг эксперыментальных спектакляў, у тым ліку работа мінскага пластычнага тэатра "ІнЖэст", якая, нягледзячы на вартыя крытыкі моманты аўтара гэтых радкоў (гл. публікацыю ў "ЛіМе" за 9.Х.09 г.) у цэлым выглядае ніяк не горш. Ад польскай жа тэатральнай культуры, такой значнай для нас, мінскі глядач чакае незвычайнага, высокага ўзору.

Другім расчараваннем "Панарамы", на мой погляд, сталася "ноў-хаў" мінскага тэатральнага форуму: праект "On-line" — "Хто я?". Наш глядач прызычаіўся, што міні-спектаклі, якія ў межах гэтага праекта ставяцца маладымі беларускімі рэжысёрамі паводле міні-п'ес маладых беларускіх аўтараў, змяшчаюць у сабе крэатыўную імпрэвізацыю, нясуць з сабою надзею на светлую будучыню нашага тэатра, якая спадучаецца менавіта з імёнамі ўдзельнікаў "On-line".

Гэтым разам спадзяванні амаль не спраўдзіліся. Толькі часткова здавальняючымі можна прызначыць работы маладых драматургаў І. Скрыпкі, Т. Ламонавай, М. Руд-

Пітэр Брук?.. І не толькі

Наўздагон IV міжнароднаму фестывалю тэатральнага мастацтва "Панарама"

Вось мінскія тэатралы дажыліся — упершыню ў нашай сталіцы з'явіўся Пітэр Брук. Рэжысёр з сусветным імем. Аўтар знакамітай кнігі "Пустая прастора" (і многіх іншых, дзе ён з сакратаўскай мудрасцю разважае пра мастацтва тэатра). Адзін са стваральнікаў "жывога тэатра", чалавек, які спрычыніўся да стварэння і развіцця знакамітага еўрапейскага "Тэатра нацый". Не, самога Брука мы ў Мінску не пабачылі. Але на "Панараме" быў прадстаўлены яго спектакль тэатра Шаўшпільхаўс (Цюрых, Швейцарыя) "Чаму, чаму...". Ён распачаў другую палову фэсту, пра першую частку якога, складзеную з работ беларускіх тэатраў, ужо ішла на старонках "ЛіМа".

коўскага. Нешта прывабнае можна знайсці ў пастаноўках К. Аверкавай і К. Тараसाвай. Асабліва прыкра было сачыць за тым, як амбітна-рэкламна на вялікім экране маладыя драматургі і рэжысёры кідалі мудрагелістыя фразы пра жыццё і мастацтва, фразы, якія нішчыліся падчас прагляду іх яўна яшчэ неаспелых твораў...

Аднак, на гэтым фоне ўсё ж была работа, якая без аніякай паблажлівасці можа кваліфікавацца як набліжэнне да сапраўднага Мастацтва. Гаворка ідзе пра міні-спектакль "Дажыць да прэм'еры" паводле Міколы Рудкоўскага ў пастаноўцы Паўла Харланчука. Прапанаваны погляд на адчуванне Вялікай Айчыннай, у таленавіта распрацаванай рэжысуры, поўнай увагі да акцёра, з яскравай работай Я. Кульбачнай у ролі галоўнай гераіні ўспрымаўся яркім "святам" і спарадзіў нясмелыя парасткі надзеі на слаўную будучыню айчыннага тэатра.

Наша "Панарама" — як выстаўка шматлікіх і разнастайных экспанатаў. Ёсць і сапраўдныя творы, калі не сусветнага (як сцвярджалі вядучыя, вітаючы публіку перад кожным спектаклем), дык еўрапейскага кшталту. Ёсць проста "выставачныя" спектаклі, дзе галоўная задача — пазнаёміць мінскага глядача з пэўным падыходам да тэатральнага мастацтва. Так успрымалася першая для нас сустрэча з венесуэльскім тэатрам "Gota Dulce" і яго спектаклем, дзе Хасэ Грэгорыя Солет выступае і ў якасці аўтара, і ў якасці рэжысёра, і ў якасці акцёра

— выканаўцы галоўнай ролі. Спектакль нагадвае нашу айчынную батлейку ў "аўтэнтычным" выглядзе — лялькі і жывыя акцёры. Вельмі экзатычна.

Пэўнай экзатыкай вылучыўся і Башкірскі акадэмічны тэатр драмы імя Мажыта Гафуры. Госці з Уфы прывезлі ў Мінск спектакль паводле Кена Кізі "Палёт над гняздом зязюлі". Але, калі супастаўляць гэтае тэатральнае відовішча з амерыканскай ментальнасцю, інакш, за якім экзатыкай, тое, што адбываецца на сцэне, не назавеш...

Да сярэдзіны фэсту вызначыліся тры вяршыні: два прыбалтыйскія спектаклі і работа не вядомага нам уральскага тэатра.

Оскарас Каршуновас ужо трэці раз наведваў нашу сталіцу. Помняцца ранейшыя сустрэчы з гэтым майстрам літоўскай рэжысуры, з яго метафарычна-дынамічным рэжысёрскім дырыжыраваннем, з дакладнасцю ўпісвання акцёраў у сцэнічную партытуру. Гэтым разам метафарычнае бачанне О. Каршуноваса выявілася праз "Сон у летнюю ноч" У. Шэкспіра ў выглядзе... дошак, за якімі хаваюцца персанажы, якія яны цягнуць з сабой і за сабой, на якія кладуцца і з якіх ствараюць, часам, цэлы плот. А цудадейная кветка, якая надае моц каханню, у спектаклі паказана ў выглядзе падшыпніка, які коўзаецца ад вуснаў аднаго персанажа да вуснаў другога, па той жа самай дошцы...

Але праз нейкі час гэтае мігценне з дошкамі пачынае стамляць. Не з'яўляецца новай якасць, а дынаміка дзе-

яння нека мікшыруе акцёрскую выразнасць, замянае выяўленню асоб выканаўцаў. Праўда, гэты спектакль быў створаны амаль 10 гадоў таму, і там славыты майстра нібы намацвае тыя стылёвыя прыёмы, якія напёўніцу развівае ў пазнейшых сваіх спектаклях, што перамагаюць на многіх прэстыжных міжнародных фэстах...

Спектакль "Соня" (паводле Т. Талстой) Новага рыжскага тэатра прадэманстравалі іншы падыход да сцэнічнага мастацтва, прапанаваны рэжысёрам-пастаноўшчыкам Алвісам Херманісам. Мінскія тэатралы шмат чулі пра гэтага майстра, лаўрэата шэрага міжнародных тэатральных прэмій. Але ж лепш адзін раз пабачыць...

А. Херманіс арганізуе сцэнічнае дзеянне з апорай на побыт. Гэта прындыповае адрозненне яго тэатральнай эстэтыкі ад літоўскіх суседзяў (успомнім, што не толькі О. Каршуновасу, але і Э. Някрошусу і А. Лацэнасу ўласцівая метафарычная манера пабудовы тэатральнага відовішча). Сцэна, што дзіўна пры наяўнасці двух выканаўцаў, запоўненая антыкварнай мэбляй (сцэнограф К. Юр'яне), якая дакладна Двое з маскамі-панчохама на тварах, бязлітасна "скубуць" рэчы, і нечакана адна з персон "ператвараецца" ў гераіню, другая займае пазіцыю "апавядальніка". Акцёры Г. Аболіньш і Я. Ісаеў паказваюць высокі ўзровень майстэрства. Але ў працэсе аповеда пра незаўздроснае

жыццё непрыгожай, адзінокай хатняй работніцы з даваеннага Ленінграда чуюцца ноткі, ніяк не ўласцівыя ні апавесці Т. Талстой, ні традыцыі вялікай рускай літаратуры. Падалося, што матэрыял "супраціўляецца" трактоўцы рыжскага тэатра. Нельга смяцца з "маленькага чалавека", тым больш, што сцэна — гэта заўсёды абагульненне ("павелічальнае шкло", як сцвярджаў паэт) і такі падыход можа закрануць і чалавечую, і нацыянальную годнасць. Хаця ў фінале матэрыял сам гаворыць за сябе — блакадніца Соня ідзе на апошняе спатканне і дэманструе вялікі дар чалавечнасці...

У хрэстаматыйнай "Навальніцы" Аляксандра Астроўскага, якую прывёз да нас Магнітагорскі тэатр імя А. С. Пушкіна, не аказалася амаль нічога хрэстаматыйнага. Спектакль уральцаў зноў пацвердзіў ісціну: класіка бязмерная, яна дае і сучаснаму мастаку агромністую прастору для самавыказвання. "Прамень святла ў цёмным царстве" — Кацярына ў выкананні А. Дашук з'явілася прастай, парывістай дзяўчынай, з павышаным узроўнем сумлення і шчырасці (мабыць, асноватворныя рысы рускага нацыянальнага характару). І знакамітая "ціхасць" яе мужа Ціхана (У. Багданаў) трактваная як пачуццё кахання да жонкі. Зусім нетрадыцыйнай выглядае на сцэне і Кабаніха (Н. Лаўрова, мусіць, галоўная зорка акцёрскага ансамбля). У гэтай Кабанісе — шматплавнай, рознабаковай — адчуваецца моцны стрыжань: вера ў неабходнасць і слухнасць дзедаўскіх традыцый. І яна сама — носьбіт гэтых традыцый, ды яе "пражыванне" на сцэне сведчыць: і чалавечнасць ёй уласцівая. Усё ў гэтым спектаклі ўтварае моцную панараму расійскага светапогляду, дзе ёсць максімізм, трагічная шыршыня душы. Заслуга ў гэтым і рэжысёра-пастаноўшчыка Льва Эрынбурга, і сцэнограф А. Вацякова, і аўтара музычнага афармлення В. Яментавай...

Калі на сцэне пануюць пошук і майстэрства, а чалавек у зале, стаіўшы дыханне, усімі фібрамі сваёй душы спрычыняецца да творчага працэсу, — што можа параўнацца з гэтым!

Вадзім САЛЕЕЎ,
доктар філасофскіх навук,
тэатральны крытык

На здымках: сцэны са спектакляў "Навальніца", "Сон у летнюю ноч", "Чаму, чаму..."

Фота
Аляксандра Дзмітрыева

Пра фінальныя акорды "Панарамы" чытайце ў адным з наступных нумароў газеты.

Ад прадзедаў...

Слова краязнаўцы

Ігар Пракаповіч з Пастаў разважае пра неабходнасць далучэння школьнікаў да вывучэння роднага краю:

— Шмат гадоў працуючы са школьнікамі і рэалізуючы розныя праекты па вывучэнні роднага краю, усё больш упэўняюся ў тым, што краязнаўства — адзін з самых эфектыўных шляхоў у справе выхавання малых беларусаў-патрыётаў. Чалавек спазнае навакольнае свет праз дзейнасць і вопыт, а пачуцці і эмоцыі, якія ўзнікаюць пры гэтым, уплываюць на фарміраванне свядомасці. Менавіта на гэтым трымаюцца краязнаўчыя пошукі.

На жаль, у навучальных установах такую работу выштурхнулі на ўзбочыну вучэбна-выхаваўчага працэсу шматлікія заняткі. Краязнаўчыя здабыткі школ трымаюцца на энтузіазме асобных настаўнікаў. І прычына ў тым, што да сёння не акрэслена роля і месца краязнаўства ў структуры навучальных устаноў, таму няма сістэмы яе дзейнасці. А поле дзейнасці амаль неабсяжнае! Велізарныя пласты гісторыі і культуры асобных рэгіёнаў не толькі не апісаны і не зафіксаваны, а сыходзяць у нябыт разам са знікаючымі вёскамі і іх жыхарамі.

Думаецца, збор найбольш поўнай інфармацыі пра асобныя населеныя пункты, якім наканавана ў бліжэйшы час сысці ў вечнасць, — агульнабеларуская задача. Вось прыклад з Пастаўшчыны. У 2001 г. у раёне налічвалася 516 населеных пунктаў, з якіх у 123-х пражывала менш як 10 жыхароў, а ў 55 — менш чым 5. На сёння на месцы большасці з гэтых вёсак засталіся закінутыя хаты ды зарастаючыя бакінныя сады. А тут жылі людзі. І мы не паспелі іх апытаць, сфатаграфавач, сабраць іх матэрыяльныя і духоўныя набыткі.

У мінулым месяцы з вучнямі ў рамках праекта "Спадчына знікаючых вёсак" правёў экспедыцыю ў Рымкі, некалі шматлюдную вёску на беразе Дзісны. У 1963 г. у ёй быў 41 двор і 153 жыхары. Цяпер — яшчэ адна беларуская пустыня. Вялікае роўнае поле вакол вёскі, паўтара дзесятка паўразбураных хат і падмуркаў, могілкі і прыгожая мураваная царква, што ўзвышаецца над наваколлем. І толькі два жыхары...

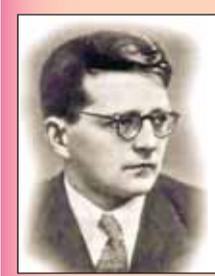
Запісалі ўспаміны, сфатаграфавалі адметныя мясціны, перапісалі пахаваных на могілках... Кароткі дзень... Не паспяваем...

Шануюцца традыцыі

Спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі папоўніўся трыма гісторыка-культурнымі каштоўнасцямі. Гэта каляндная гульня для незамужніх дзяўчат і нежанатых юнакоў "Жаніцьба Цярэшкі", якая праходзіць у Лепельскім раёне. У спіс увайшоў яшчэ абрад "Наскі Вялікдзень", які можна ўбачыць у вёсцы Аброва Івацэвіцкага раёна. Калі ў вёску прыйшла моравая хвароба, жыхары за адну ноч стварылі спецыяльны ручнік і разам з абразом Божай Маці прайшлі хрэсным ходам вакол вёскі, пасля чаго хвароба адступіла. Спіс папоўніўся таксама тэхналогіяй стварэння майстрамі Крутлянскага раёна драўляных музычных народных інструментаў.

Дзмітрый БЕРАЖНЫ

Беларускія карані кампазітара

Карані аднаго з найвядомейшых кампазітараў сучаснасці, аўтара 15 сімфоній Дзмітрыя Шастаковіча (1906 — 1975) на Мядзельшчыне. Высветліць гэты цікавы факт удалося краязнаўцу Івану Драўніцкаму.

ранены. Ноччу яго прывезлі да родзічаў у Калодна, дзе ён сканаў ад ран. Хаўтуры былі патаемныя, бо баяліся, каб царскія ўлады не агномісілі сям'і. Помнік, звычайны палявы валун, вырашлі паставіць на магіле без погнісу. Мясоцыны каваль на гладзейшым баку каменя высек выяву крыжа ў паўколе — знак, што пахаваны хрысціянін, а таксама выявы нажніц і праса, каб адзначыць, што быў у паўстанцаў рымарам. Меркавалася, што надыдзе спрыяльны час, і на магіле ўстановаць сапраўдны помнік.

Але лёс распарадзіўся інакш. Паўстанне было падаўлена, папелінікаў Шастаковіча забілі ці саслалі ў Сібір, і не было каму заняцца помнікам. У такім выглядзе і застаўся ён стаяць да нашых дзён.

Убачыўшы, што столькі Шастаковічаў жыло ў гэтай мясцовасці, Іван Драўніцкі вырашыў праверыць, ці не было сярод іх продкаў знакамітага кампазітара. Пачуў краязнавец ад мясцовых людзей, што кагосьці з Шастаковічаў вывезлі ў Расію, а

там яны сталі людзьмі вучонымі. Даведаўся пасля, што ў Іркуцку жыве прафесар Шастаковіч, і напісаў яму ліст. Неўзабаве прыйшоў адказ. Баляслаў Сяргеевіч Шастаковіч — па прафесіі гісторык-славіст і, зразумела, цікавіцца гісторыяй свайго роду. Адказаў, што яго прадзеда Пятра хрысцілі ў Шэметаўскім касцёле. Даслаў іншую інфармацыю пра свой род. Праўнук ураджэнца Мядзельшчыны пісаў: "Згодна з сямейным паданнем, Шастаковічы заўсёды разглядалі сябе як выхадцы з польскага роду, якія некалі жылі ў літоўска-беларускі рэгіёне (ад старэйшых да малодшых пераходзіла інфармацыя, што "нашы продкі паходзілі з Літвы, з ваколіц Свенцян)".

А цяпер крыху пра тое, як беларускія Шастаковічы апынуліся ў Расіі і далі свету знакамітага кампазітара. Яны жылі ў маёнтку і вёсцы Калодна. Збяднелы шляхціц Пётр Шастаковіч, які вучыўся ў Віленскай медыка-хірургічнай акадэміі на ветэрынара, пасля паўстання 1830 — 1831 га-

доў быў сасланы ў Сібір. Там ажаніўся на ссыльнай з Ашмян. У 1845 годзе ў іх сям'і ў Екацерынбургу нарадзіўся сын Баляслаў-Артур. Яго таксама не абмінуў дух змагарства. Па прыездзе ў Маскву Баляслаў-Артур стаў сябрам камітэта Польскага падполля. Пасля паразы паўстання 1863 года яго арыштавалі і накіравалі ў пажыццёвую высылку ў Пермскую губерню. У Баляслава было 7 дзяцей, усе былі здольныя і цягнуліся да навукі. Адзін з іх, Дзмітрый, і з'яўляецца бацькам знакамітага кампазітара, таксама Дзмітрыя. Ён ужо ў 11 год ствараў музыку, а потым стаў аўтарам сімфоній, балетаў, опер, музыкі да некалькі дзесяткаў кінафільмаў. Дзмітрый Шастаковіч быў шэсць разоў узнагароджаны Дзяржаўнай прэміяй СССР. Дарэчы, наведваў ён і Беларусь.

...Цяпер маёнтка Калодна не існуе, парк побач закінуты. Няшмат хат і ў вёсцы Калодна сёння. Ды і таго драўлянага касцёла ў Шэметаве, у якім хрысцілі продка вялікага кампазітара, не засталася. У 1832 годзе яго разабралі і перавезлі на іншае месца. Але стаіць на могілках "Рымарчыкаў камень". І, канечне, захавалася памяць пра аднаго з найвядомейшых кампазітараў XX стагоддзя.

Алесь ВЫСОЦКІ

На здымку: кампазітар Дзмітрый Шастаковіч.

Энцыклапедыя роднага краю

І як жа трэба любіць сваю "малую" радзіму, так яе дасканалы вывучаць і ведаць, каб з такою пшчотаю і замілаваннем яе апісаць. Сёлета выйшла новая кніга Уладзіміра Кісялёва "Наднёманскімі пуцявінамі".

Кніга як бы падсумоўвае чарговы этап цікавых архіўных напрацовак па яго галоўнай творчай тэме — Наднямонне. Тут і пошукі вытока "боскай ракі" Нёмана і шматлікія легенды, паданні і гіпотэзы. І адкуль выцякае Нёман, і робіць свой амаль 1000-кіламетровы імклівы бег сярод палёў, лясоў, гаёў, вёсак, гарадоў у Балтыйскае мора. Нёман — адна з галоўных рэк Балтыйскага мора.

У Кісялёў слухна сцвярджае, што Нёман для беларуса тое ж, што Волга для расіяніна, Днепр для ўкраінца, Вісла для паляка. А ў Беларусі ёсць яшчэ і Заходняя Дзвіна, і Прыпяць, і Сож, і Бярэзіна, і Вілія. І ў нас ёсць свой "Валдай". Мы ж яго знайшлі, дзякуючы самахварнай працы У. Кісялёва.

У кнізе падрабязна распавядаецца пра Нёман і Лошу, пра іх узнікненне і пра іх палкае каханне, паводле легендаў і паданняў, якія бытуюць на Наднямонні і якія згаданы ў кнізе.

Аўтар апісвае ўсе свае шматлікія падарожжы ў пошуках вытока ракі, прайшоўшы і праехаўшы па Нёмане па тэрыторыі Беларусі больш як 50 кіламетраў і зрабіўшы падарожжа аж да вусця Нёмана, які ўпадае ў Балтыйскае мора каля горада Савецка. У Кісялёў знаёміць нас са старажытным мінулым мястэчак, вёсак, сёл, гарадоў, з жыхарамі, якія жывуць у гэтых населеных пунктах уздоўж гэтай Вялікай ракі.

У кнізе адведзена вялікае месца і людзям, якія жылі тут і ўславілі гэтыя мясціны, Уздзеншчына — гэта сапраўды край творцаў.

Паблізу Нёмана, на Усе, ляжыць вёска Нізок — радзіма пісьменнікаў Кандрата Крапівы, Паўлюка Труса, Лідзіі Арабей. З вёскі Вялікая Уса паходзіць паэт Пятрусь Глебка, з вёскі Забалацце — Алесь Махнач, з Прусі-

нава — Алесь Пальчэўскі, з Чурывава — Алесь Якімовіч, Васіль Шырко, з Дуброўкі — Антон Бялевіч, з Замосця — Ілья Гурскі і Васіль Гурскі, з пасёлка Ластоўшчына — Мікола Кароль, з вёскі Рудкова — Сымон Баранавых, з вёскі Мрочкі — Віктар Казлоўскі, з Цялякава — Язэп Мазуркевіч, з Лошы — Кастусь Шавель. З Уздзеншчыны таксама пісьменнік і перакладчык Дар'я Слаўковіч, паэт і журналіст Віктар Сабалеўскі, пісьменнік і паэтэса Зоя Калкоўская і інш. Ёсць звесткі, што таленавітай паэтэсай была сястра вядомага вучонага Якуба Наркевіча-Ёдка Анэля (у шлюбе Козел). Праўда, вершаў яе пакуль на знойдзена. Але надзея ёсць!

Уздзеншчына — край артыстаў: у вёсцы Нізок нарадзіўся вядомы беларускі артыст Анатоль Трус, у вёсцы Даўгінава — артыст, беларускі тэатральны дзеяч, заслужаны дзеяч культуры БССР Леанід Валчэцкі, у вёсцы Прысынак — паэт-песеннік, кампазітар Павел Шыдоўскі, якога ў раёне ўсе ведалі — ад малага да старога.

Выхадцы з Уздзеншчыны і многія мастакі: Сцяпан Андруховіч, Іван Салавей, беларускі графік і жывапісец Юзаф Пучынскі, Уладзімір Ткачоў, Міхась Рагалевіч, Яўген Зак, Уладзімір Лятун. З Узды Айша Александровіч — майстар сцэнічнага касцюма. Па яе эскізах апрануты "Сябры", "Песняры", квартэт "Купалінка", аркестр народных інструментаў імя І. Жыновіча, Дзяржаўны тэатр лялек і інш.

З Прынёманскага краю, з вёскі Пырашава вядомы журналіст, пісьменнік сярэдзіны XIX стагоддзя Фадзей Булагарын, вёска Сямёнавічы дала навуцы знакамітага вучонага, акадэміка В. Пашкевіча — бацькі савецкай палеалогіі. З Уздзеншчыны родам прафесары

Якуб Наркевіч-Ёдка і Уладзімір Завітневіч.

Якубу Наркевічу-Ёдку У. Кісялёў прысвяціў некалькі кніг. Адна з іх — "Парадоксы "электрыческага чалавека", другая — каляровы буклет "Я. А. Наркевіч-Ёдка ў творах мастакоў і фотамайстроў". Да 80-годдзя заснавання НАН Беларусі ў Музеі гісторыі беларускай навукі ў самым пачатку экспазіцыі ганаровае месца атрымала і асоба слаўтага земляка з Уздзеншчыны.

У кнізе цікавы расповед пра жыхароў Уздзеншчыны, іх жыццёвы лад з самае старажытнасці, пра асэнсаванне ідэі роднага краю, пра нашчадкаў.

У. Кісялёў у кнізе яшчэ раз пацвярджае, што Уздзеншчына — край выразна беларускі, адвечна сялянскі са шматвяковым неацэненым вопытам міжнацыянальнага талерантнага суіснавання. У кнізе адлюстравана сялянская высокая роднасць, сціпласць, сапраўдная прыгажосць і ўсё тое, што складае вышэйшую праўду існавання і дадаецца аўтарамі ў скарбонку разумення сутнасці Радзімы. Аўтар адвёў шмат старонак паказу гістарычнай, культурнай, экалагічнай спадчыны Наднямоння, мінуламу і сучаснаму яго пачатку — Уздзеншчыне. Невыпадкава ў Уздзенскім гісторыка-краязнаўчым музеі змешчаны вітраж мастака земляка У. Ткачова "Уздзеншчына — край цудоўных паэтаў і сялян".

У партфелі У. Кісялёва новыя творчыя задумы і планы. Як сведка, дзіця вайны, ён у апошні час аддае ўвагу ўспамінам ваеннага акупацыйнага часу. Яго брашура "Асколкі параненай зямлі" (Мн., 2004) выклікала цікавасць жыхароў Асіповіцкага раёна. Цяпер ён падрыхтаваў перавыданне гэтай брашуры і вядзе пошук выхаванцаў даваенных дзіцячых дамоў.

Кніга "Наднёманскімі пуцявінамі" чытаецца лёгка, з захваленнем, цікава, багата ілюстравана, і будзе карысна тым, хто цікавіцца гісторыяй роднага краю, хто неабякава да нашай духоўнай і культурнай спадчыны.

Анатоль ВАЛАХАНОВІЧ

Працягвай справу Пічэты

Людзі, якія зрабілі вялікі ўнёсак у развіццё навукі ў краіне, заслугоўваюць, каб пра іх ведалі ўсе.

Адным з іх і быў гісторык, педагог Давыд Мельцар.

Давыд Барысавіч Мельцар нарадзіўся 16 лютага 1925 года ў горадзе на рацэ Прыпяць — Мазыры. Ужо ў дашкольным узросце ён навучыўся чытаць, пісаць і рашаць арыфметычныя задачы. Настаўніца, якая жыла ў суседняй кватэры, прапанавала Давыду наведаць яе заняткі ў школе. Так у 1930 годзе ён стаў школьнікам. У тым самым годзе бацьку Барыса Давыдавіча запрасілі на працу ў Мінск, у Белкаапсаюз. Сям'я пераехала ў беларускую сталіцу. Маці Вольга Абрамаўна пачала працаваць касірам у Белдзяржбанку. Неўзабаве хлопчык паступіў у падрыхтоўчы клас сярэдняй школы № 15.

Нападзенне Германіі на СССР у 1941 годзе перакрэсліла ўсе планы Мельцараў. Сям'я вырашыла пакінуць Мінск, спадзеючыся, што Чырвоная Армія іх абароніць. Бацькі, Давыд і яго сястра Тамара, выйшлі на Маскоўскую шашу, якая была запоўнена бежанцамі. І накіраваліся на ўсход. Шаша пастаянна абстрэльвалася немцамі, таму доводзілася ісці прасёлачнымі дарогамі. Галодныя і стомленыя, Мельцары прайшлі больш як 100 кіламетраў, дабраўшыся да станцыі Талачын.

Давыд Мельцар успамінае: "Тут нас дагнала нямецкае войска. Калі ўжо на вуліцах горада ішлі баі, а нашыя ногі нам не падпарадкоўваліся ад стомленасці, удалося ўтаварыць начальніка санітарнага эшалона з параненымі ўзяць нас з сабой. Так у апошнюю хвіліну мы цудам выскачылі "з нямецкага акружэння". А вось як адбыліся трагічныя падзеі вайны на яго лёсе. У лісце да аўтараў гэтай публікацыі Давыд Барысавіч пісаў: "Ніколі не марыў пра вайсковую кар'еру, але ў цяжкі для краіны час лічыў, што маё месца ў Чырвонай Арміі. Некалькі разоў звяртаўся ў ваенкамат, але кожны раз атрымліваў адмову. Нарэшце, у канцы 42-га года мяне накіравалі ў Лугінскую школу авіямеханікаў. На жаль, праслужыў у арміі нядоўга. Цяжка захварэў. Давялося развітацца з вайскавай службай назаўсёды". Але, як удзельнік ваенных дзеянняў, Давыд Мельцар быў узнагароджаны шэрагам медалёў.

Пасляваенныя гады Давыда Мельцара звязаныя з гістарычным факультэтам БДУ. Спачатку ў якасці студэнта, а пазней і выкладчыка. На гістфаку вялікая ўвага надавалася навукова-даследчай працы. Давыд Барысавіч прымаў у ёй актыўны ўдзел. На другім курсе ён падрыхтаваў рукапісны зборнік студэнцкіх навуковых прац. Зборнік прысвечаны гісторыі гарадоў Беларусі. Сам Мельцар спецыялізаваўся на новай і найноўшай гісторыі. Яго дыпломны праект "Дыпламатычная барацьба на Далёкім Усходзе ў часы руска-японскай вайны" (навуковы кіраўнік — Л. Шнеерсон) быў вельмі ацэнены дзяржаўнай камісіяй. І малады даследчык атрымаў рэкамендацыю ў аспірантуру.

Давыд Мельцар пачаў выкладчыцкую кар'еру яшчэ аспірантам. У якасці выкладчыцкай практыкі кафедра новай і найноўшай гісторыі даручыла яму чытаць курс найноўшай гісторыі на факультэце журналістыкі і студэнтам-завочнікам гістфака.

Пасля заканчэння аспірантуры застацца працаваць ва ўніверсітэце ў Мельцара не атрымалася. Але ў школе прафруху ВЦ СПС з'явілася вакансія старшага выкладчыка гісторыі. На працягу 1951 — 1955 гг. Давыд Барысавіч працаваў у гэтай установе.

Восенню 1954 года ў жыцці вучонага здарылася пчаслівая нечаканасць: пасля прафесара У. Пічэты ў Белдзяржуніверсітэце не было спецыяліста ў галіне славянскай гісторыі. Курс гісторыі паўднёвых і заходніх славян чытаў Г. Ліўшыц — спецыяліст па гісторыі старажытнага свету. Яму гэты курс даваўся з цяжкасцю. Пасля абароны дысертцыі Д. Мельцар восенню 1954 года вярнуўся ў сваю альма-матэр. Гістфак БДУ ў гэты час узначальваў А. Сідарэнка, якога хутка змяніў У. Івашын. У верасні 1956 года Мельцара залічылі дацэнтам кафедры новай і найноўшай гісторыі. Ён чытаў курс гісторыі паўднёвых і заходніх славян на стацыянары, вячэрнім і завочным аддзяленнях, найноўшую гісторыю, спецкурсы і спецсемінары, кіраваў курсавымі і дыпломнымі работамі.

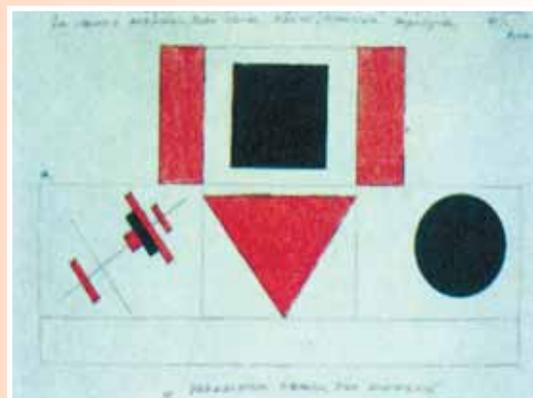
З 1 верасня 1959 года і да адыходу на пенсію ў ліпені 1992 года Давыд Мельцар працаваў на кафедры гісторыі Беларусі, прычым з 1976 года ён — прафесар. Давыд Барысавіч прапрацаваў і вёў цікавыя спецкурсы: "Другая сусветная вайна", "Савецка-балгарскія адносіны (1917 — 1939гг.)", "Беларуска-балгарскія гістарычныя сувязі", "Беларуская ССР на міжнароднай арэне", спецсеминар "Гісторыя міжнароднага руху моладзі".

Праца выкладчыка ў БДУ спалучалася з актыўнай навукова-даследчыцкай дзейнасцю. Доктар гістарычных навук, прафесар Д. Мельцар апублікаваў з 1954 па 1992 гг. больш як 260 прац. Ён меў рэпутацыю галоўнага балгарыста БССР. У сваіх фундаментальных працах вучоны ажыццявіў сістэмную рэканструкцыю балгарскага вектара знешняй палітыкі СССР міжваеннага перыяду, асветліў шэраг аспектаў у адносінах паміж Масквой і Сафіяй у гады Другой сусветнай вайны. Шырокі рэзананс мелі яго кнігі, прысвечаныя асноўным этапам беларуска-балгарскіх сувязяў. Адна з іх была выдадзена ў Балгарыі.

Такім чынам, з імем Давыда Барысавіча Мельцара непарыўна звязана гісторыя гістафака БДУ, дзе ён прайшоў шлях ад студэнта да прафесара. Тут ён праявіў сапраўднае педагогічнае майстэрства. Стаў сапраўдным вучоным.

Міхаіл СТРАЛЕЦ,
Міхаіл КОРШАК

УНОВИС — "Утвердители нового искусства" — пад такой назвай узнікла аб'яднанне мастакоў у Віцебску, куды ў лістападзе 1919 года па запрашэнні рэктара Народнай мастацкай школы (Мастацка-практычны інстытут) В. Ермалаевай для кіраўніцтва мастацкай майстэрняй прыехаў Казімір Малевіч.

У авангардзе новага мастацтва

Вучні, якія згуртаваліся вакол яго, — Л. Лісіцкі, Я. Магарыл, М. Суэцін, І. Чашнік, І. Чэрвінка, Л. Юдзін і іншыя, — утварылі групу пад першапачатковай назвай ПОСНОВИС — "Последователи нового искусства" (з лютага 1920 г. — УНОВИС). Група праводзіла вечары малявання з разборам студэнцкіх работ, ладзіла дыспуты, выпускала насэнную газету. Яе члены ўдзельнічалі ў "1-ай Дзяржаўнай выставе карцін мясцовых і маскоўскіх мастакоў", якая праходзіла ў Віцебску ў 1919 г., правялі некалькі самастойных выстаў, займаліся святковым афармленнем Віцебска да 3-й гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі, а сам Казімір Севярынавіч кіраваў пастаноўкай оперы А. Кручонах "Перамога над сонцам".

З 1920 г. дзейнічаў філіял УНОВИС у Смаленску пад кіраўніцтвам В. М. Стржамінскага і Е. Н. Кабро, а пазней узніклі групы УНОВИС у

Маскве, Адэсе, Арэнбургу, Пермі, Саратаве і Самары.

У сваёй творчай практыцы і маніфестах мастакі УНОВИС кіраваліся прынцыпамі супрэматызму, якія атрымлівалі развіццё ў працах Казіміра Малевіча: "Ад кубізму да супрэматызму" (Петраград, 1915), "Ад кубізму і футурызму да супрэматызму" (Масква, 1916), "Пра новыя сістэмы ў мастацтве (статыстыка і хуткасць)" (Віцебск, 1919), "Ад Сезана да супрэматызму" (Петраград, 1920), "Да пытання выяўленага мастацтва" (Смаленск, 1921), "Бог не скінуты: Мастацтва, царква, фабрыка" (Віцебск, 1922).

У канцы 1922 г. К. Малевіч з групай вучняў пераехаў у Петраград, дзе заснаваў і ўзначаліў Дзяржаўны інстытут мастацкай культуры (Государственный институт художественной культуры — ГИНХУК), з моманту адкрыцця якога (у жніўні 1923 года) дзейнасць УНОВИС была працягнута на арганізаванай

аснове. У аддзеле "жывапіснай культуры" ГИНХУКа, якім кіраваў К. Малевіч, лабараторыяй колеру заагавала В. Ермалаева, лабараторыяй формы — Л. Юдзін, аспірантамі і практыкантамі аддзела сталі члены УНОВИС А. Ляпарская, К. Раждзественскі, В. Сцерлінгаў, М. Суэцін, Л. Хідэжель, Л. Чашнік і іншыя. Супрацоўнікі аддзела вывучалі заканамернасці змены мастацкіх стыляў і пад кіраўніцтвам К. Малевіча распрацоўвалі так званую "тэорыю дадатковага элементу ў жывапісе", якая выкарыстоўвалася ў якасці спеасаблівай педагогічнай сістэмы для працы з моладдзю.

Вясной 1923 г. члены УНОВИСа ўдзельнічалі ў "Выставе карцін Петраградскіх мастакоў усіх напрамкаў", дзе іх творы былі згрупаваныя наступным чынам: "сістэма кубізму", "сістэма футурызму" і "сістэма супрэматызму".

Дзейнасць УНОВИС перапынілася ў сувязі з закрыццём ГИНХУКа. У 1928 г. паслядоўнікі К. Малевіча — Ермалаева, Ляпарская, Раждзественскі, Сцерлінгаў, Суэцін, Юдзін — арганізавалі групу жывапісна-пластычнага рэалізму.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ
На здымку: К. Малевіч "Трыбуна прамоўцаў". Віцебск, 1919 г.

Лісты з архіва

Як маладнякоўцы адбывалі стаж

На літаратурныя аб'яднанні існуюць розныя погляды: нехта лічыць іх самымі сучаснымі формамі развіцця літаратурнага руху, нехта проста не ўспрымае іх усур'ёз. У 1920 — 1930-х гадах, як вядома, літаратурныя аб'яднанні ўсіх магчымых разнавіднасцяў былі вельмі папулярнымі. І гэта не абумоўлівалася ні спецыфікай развіцця літаратурнага працэсу, ні акалічнасцямі грамадска-палітычнага ладу: у пісьменнікаў-адзіночак проста не было шанцаў выжыць у тагачаснай літаратурнай прасторы.

Безумоўна, і "Маладняк", і "Узвышша", і "Польмя" зрабілі вельмі вялікі ўплыў на развіццё беларускай літаратуры, і іх гісторыя дастаткова глыбока даследавана нашымі літаратуразнаўцамі. Уведзена ў навуковы ўжытак і апублікавана шмат архіўных дакументаў і матэрыялаў. Аднак архіўныя сховішчы не вычарпаны, акрамя таго, не ўсе матэрыялы, надрукаваныя ў навуковых зборніках або ў матэрыялах канферэнцый, вядомыя шырокай аўдыторыі. Знаёмства менавіта з некаторымі з іх мы прапануем чытачу.

Усебеларускае аб'яднанне паэтаў і пісьменнікаў "Маладняк" першым увавобіла ў беларускай літаратурнай прасторы павевы новага часу: яго было ўтворана з разлікам на масавасць і прапаганду камуністычных ідэй. Таму нічога здзіўнага няма ў тым, што ў маладзеванні ўнутранага функцыянавання кіраўнікі "Маладняка" імкнуліся наследаваць партыйным прынцыпам.

Пра гэта яскрава сведчаць заявы маладнякоўцаў у Цэнтральнае бюро і Бюро філіі "Маладняка". У прыватнасці, захавалася такая заява кандыдата Мінскай філіі Максім Лужаніна: "Прашу бюро філіі перавесці мяне ў сябры "Маладняка", бо я адбыў гадовы маладнякоўскі стаж і досыць вырас і выгартваўся як маладняковец" (БДАМЛМ, ф. 225, в. 1, справа 18, л. 8). Як на сучаснае разуменне, дык даволі здзіўнае прызнанне ў творчай сталасці. Затое абсалютна зразумелае з пазіцыі маладога перспектыўнага паэта сярэдзіны 1920-х гг. А лексіка — кандыдат філіі, бюро, стаж, выгартвацца — цалкам адпавядае духу эпохі.

Здараліся і камічныя выпадкі, якія, на першы погляд, можна растлумачыць неадукаванасцю і недасведчанасцю чалавека. Аднак насамрэч і яны цалкам вынікаюць з таго самага духу эпохі і з іміджу "Маладняка" сярод тагачаснай моладзі. Заява нейкага М. Калінскага ў Бюро Мінскай філіі ад 3 лютага 1926 года: "Прашу я "Маладняка" каб мяне залічылі ў "Маладняк" так як

я круглая сірата" (цытуецца з захаваннем правапісу арыгінала). Унізе прыпіска іншым почыркам: "Правільнасць выкладзенага ў дадзенай заяве сельсавет сведчыць і са свайго боку просіць дапамагчы беднай сіраце" (БДАМЛМ, ф. 225, в. 1, справа 19, л. 29).

Калі чалавек быў упушчаны, што прычынай далучэння да "Маладняка" мог быць статус круглай сіраты, то, атрымліваюцца, ён успрымаў яго не як літаратурнае аб'яднанне, але як нейкі цэнтр сацыяльнай дапамогі. Праўды ў гэтым толькі невялікая частка — маладнякоўцамі сапраўды часта станавіліся людзі, якія нічога агульнага не мелі з літаратурай, а часам нават і тыя, хто не ўмеў пісаць і чытаць. Пра гэта, дарэчы, пісаў Аляксей Дудар як кіраўнік Полацкай філіі ў лісце да Уладзіміра Дубоўкі як аднаго з кіраўнікоў "Маладняка" ў маі 1925 года: "...я ... сабраў 7 хлопцаў па адзнацы: гаворыць па-беларуску, піша, чытае (маецца на ўвазе — умее пісаць, чытаць — Ж.К.) і больш нічога. Бо калі б я ўзяў напрамак на мастакоў (маецца на ўвазе — мастацкую літаратуру. — Ж.К.), то нічога ня вышла б — няма ў Полацку людзей. Цяпер якую працу з імі весыць? Разглядаць пытанні літэратуры? Нікога, апроча мяне, не зацікавіць. А што лічыць — спэтаклі ставіць, концертны рабціць? Тады лепш назваць звычайным культурна-асветным гуртком, а ня філіяй аб'яднання паэтаў і пісьменнікаў" (БДАМЛМ, ф. 225, в. 1, справа 13, л. 44).

Тое, што маладнякоўцы праводзілі асветніцкую працу больш якасна, чым літаратурна-мастацкую, не навіна. Менавіта дзякуючы гэтай асветніцкай працы многія маладыя людзі, імёны і творы якіх увайшлі ў гісторыю літаратуры, дэведваліся пра існаванне беларускіх пісьменнікаў і знаёміліся з іх творчасцю.

Жанна КАПУСТА

На здымку: маладнякоўцы Анатоль Вольны (Ажгірэй) і Міхась Чарот (Кудзелька), Мінск, 1925 г.

Сакрэт формулы «ўзвышэнства»

Ёсць людзі, якія становяцца легендамі пры жыцці. Пра іх шмат пішуць, шмат гавораць, яны міжволі становяцца аўтарамі афарызмаў. Кожная дэталю, кожная побытавая дробязь, якая б не мела ніякага значэння, калі б гаворка ішла пра звычайнага чалавека, набывае межы каштоўнага паслання нашчадкам... Бо немагчыма па-

верыць, што ў жыцці таленавітага, неардынарнага чалавека нешта можа быць звычайнай выпадковасцю... Правіла, якое застанецца, мабыць, нязменным назавешчы. Усё гэта цалкам стасуецца і з постацю Адама Бабарэкі, з дня нараджэння якога спаўняецца сёлета 110 гадоў.

Імя Адама Бабарэкі, аднаго з арганізатараў, лідэраў і тэарэтыкаў літаратурных аб'яднанняў "Маладняк" і "Узвышша", выклікае мноства літаратурных асацыяцый. Аднак галоўнай сярод іх, бясспрэчна, застаецца "Узвышша".

Роля А. Бабарэкі не толькі як вядучага крытыка, але і як аднаго з ідэйных натхняльнікаў літаратурнага згуртавання "Узвышша" яшчэ недастаткова поўна ацэнена. Акрамя таго, што ён быў аўтарам усіх праграмных дакументаў (як, дарчы, і ў "Маладняку"), асноўны цяжар рэдакцыйнай працы па часопісе таксама выпаў на яго долю. За адсутнасцю памяшкання для рэдакцыі, менавіта кватэра А. Бабарэкі ператварылася фактычна ў "рабочую" рэдакцыю, будучы ёю аж да моманту арганізацыі Дома пісьменніка.

Пра "Узвышша" напісана шмат. Аднак па-ранейшаму па-за ўвагай застаецца адзін прынцыповы момант: гэтак аб'яднанне не было "маналітным", літаратурныя погляды галоўных тэарэтыкаў Адама Бабарэкі, Язэпа Пушчы, Уладзіміра Дубоўкі і прэзідаў Кузьмы Чорнага, Лукаша Калюгі, Кандрата Крапівы не супадалі. І найбольш выразна гэта адбілася менавіта ў працах А. Бабарэкі.

Першай узвышаўскай працай А. Бабарэкі з'яўляецца артыкул "З далін на ўзвышшы", нягледзячы на тое, што надрукаваны ён быў яшчэ ў часопісе "Маладняк". Гэты артыкул можна разглядаць як пэўную падрыхтоўчую працу да фармулявання творчых прынцыпаў "Узвышша", паколькі менавіта там, насуперак нігілістычным маладнякоўскім установам, упершыню была абгрунтавана неабходнасць належнага вывучэння літаратурнай спадчыны (у першую чаргу — "нашаніўскай") як спосаба аднаўлення штучна перарванай літаратурнай традыцыі. Ужо ў самой

пастаноўцы праблемы выявілася сутнасць асноўных супярэчнасцей паміж "тэарэтыкамі" і "практыкамі" (азначэнне М. Мушынскага) "Узвышша": калі для Кузьмы Чорнага і Кандрата Крапівы вывучэнне "нашаніўскай" традыцыі было звязана з вяртаннем да плённых творчых тэхналогій, то А. Бабарэка заклікаў вывучаць культуру "адраджанізму" (так ён называў "нашаніўскі" перыяд) дзеля "будучага яго адмаўлення", інакш кажучы, як адмоўны вопыт. Такага ж меркавання прытрымліваўся і Язэп Пушча, які адзначаў у адным са сваіх артыкулаў, што "для свайго часу гэта з'ява (нашаніўства — **Ж.К.**) была прагрэсіўнай у адраджэнні нашае паэзіі, годная ўвагі і пашаны, але ж для нашага часу яна сталася тым, ад чаго мы павінны адыходзіць на шляху стварэння новых мастацкіх каштоўнасцяў".

Асноўнае значэнне "нашаніўскай" спадчыны А. Бабарэка бачыў у нацыянальна-сацыяльным змаганні, што, на яго погляд, не дазваляла аналізаваць яе як паўнаватасную мастацкую літаратуру. А. Бабарэка падкрэсліваў, што "нашаніўцы" не ўсведамлялі сябе паэтамі, пісьменнікамі і "выступаючы ў свет са сваімі

мастацкімі творами, зазвычай лічылі патрэбным публічна, праз тыя-ж творы, агаварыцца, што яны не паэты, і тым самым як-бы адмовіцца ад гэтай годнасці. Яны ахвотней вызначалі сябе за работнікаў, ратаеў, сейбітаў, будаўнікаў або ў крайніх выпадках за складальнікаў песень ці песняроў ад прыроды". А. Бабарэка расцэньваў гэта як адсутнасць прафесійнага падыходу да літаратурнай творчасці, што з цягам часу і стварыла "хваробу правінцыялізму" беларускай літаратуры. На яго думку, засяроджанасць на "нацыянальных комплексах" не спрыяла пазбаўленню ад іх, але толькі паглыбляла, ствараючы да таго ж у старонняга чытача негатыўны стэрэатып мастацкай творчасці на беларускай мове. Менавіта з гэтай нагоды ён пісаў, што "чытача не задавальняла тое, што, як і раней, беларускае слова дамагалася вызнання яго носьбітаў за такіх жа людзей, як і тыя, што гаварылі іншымі мовамі, што задавальняла ўжо і тое, што яно насіла з сабою скаргі і жалбы свайго гаспадары". Працяг гэтых светапоглядных традыцый, калі пісьменнік павінен не ствараць мастацкія каштоўнасці, а яшчэ толькі

даказваць самую магчымасць існавання літаратуры на беларускай мове, быў для А. Бабарэкі непрымальным.

Кумірам узвышаўцаў быў Максім Багдановіч. Менавіта арыентуючыся на яго творчасць, А. Бабарэка заклікаў пісьменнікаў ствараць мастацкае адлюстраванне горада "як нацыянальнага прадстаўніка краіны", якога не было і не магло быць у літаратуры "нашаніўства". Зразумела, што прынятая "нашаніўцамі" тоеснасць "сялянна" "беларусу" вынікала з таго, што на пачатку мінулага стагоддзя Беларусь на восемдзесят працэнтаў была сялянскай краінай. Аднак "узвышаўскі" крытык быў дзіцем свайго часу, ён бачыў сябе прадстаўніком іншага пакалення — таго самага, якое не ўспрыняло Кола саўскую "Новую зямлю" з-за яе "сялянскага пафасу". А між тым, "узвышаўскія" прэзіда Казімір Чорны, Кандрат Крапіва, Лукаш Калюга, Змітрок Бядуля тагачасны беларускі горад не бачылі "нацыянальным прадстаўніком краіны". Бо і населеныя па тым часе пераважна прадстаўнікамі іншых нацыянальнасцяў беларускія гарады лічыць паўнаватаснымі прадстаўнікамі нацыі не выпадала.

Публічна адмаўляючыся ад маладнякоўскай творчай практыкі, крытычна асэнсоўваючы працяг "нашаніўскай" традыцыі, "узвышаўскія" тэарэтыкі прапаноўвалі прынцып "аквітычнай творчасці" або "аквітызму", пра што было заяўлена ў "Тэзісах да ўтварэння літаратурна-мастацкага згуртавання "Узвышша", надрукаваных у першым нумары часопіса. Але ні ў тэарэтычных, ні ў літаратурна-крытычных артыкулах Адама Бабарэкі, Уладзіміра Дубоўкі, Язэпа Пушчы няма хаця б аднаго больш-менш канкрэтнага азначэння "аквітызму".

На першы погляд, гэта выгядае даволі дзіўным. Аквітызм стаў, сучаснай мовай кажучы, эксклюзіўным брэндам "Узвышша". Аднак і сам А. Бабарэка ў адным з позніх артыкулаў, які ўжо не быў надрукаваны пры яго жыцці і захаваўся ў сямейным архіве, прызнаваў, што ў праграмных дакументах паняцце "аквітызм" больш выражала адчуванне недахопу ў тагачаснай паэзіі канструктыўных эстэтычных прынцыпаў, чым нешта самадастатковае. Нездарма ў якасці прыкладаў "аквітычнай творчасці" А. Бабарэка выкарыстоўваў толькі вершы і паэмы Язэпа Пушчы і Уладзіміра Дубоўкі — такіх жа паўнапраўных стваральнікаў ідэі "аквітызму", як і ён сам.

Безумоўна, тое, што погляды "узвышаўскіх" тэарэтыкаў не адпавядалі творчым задумам прэзідаў, не сведчыць аб другаснасці ні адных, ні другіх. Феномен "Узвышша" не ў прынцыпе "аквітычнай творчасці", які так і застаўся толькі абагульненай метафарай высокай мастацкай якасці, уасабленнем бясконцага імкнення да дасканаласці. "Узвышша" ўвайшло ў гісторыю беларускай літаратуры не проста як выбітнае літаратурнае аб'яднанне, але як плённая мастацкая формула, узор канструктыўнай рэдакцыйнай палітыкі, калі асабісты творчы амбіцыі не становіліся перашкодай на шляху творчага супрацоўніцтва. Калі рознасць літаратурных поглядаў не перашкаджала сябрам адной арганізацыі не толькі гарманічна суіснаваць у адной літаратурнай прасторы, друкавацца на старонках аднаго літаратурнага выдання, але і падтрымліваць цёплыя, шчырыя сяброўскія адносіны. Аднак узвышаўцы не перанеслі ў свае шэрагі метады слаўтай "групавой барацьбы" не толькі з-за вернасці сяброўству, а яшчэ і таму, што ў людзей сапраўды таленавітых і ўпэўненых у сваіх творчых сілах няма патрэбы самасцвярджацца за чужы кошт. А большасць сяброў "Узвышша" і, безумоўна, Адам Бабарэка, былі менавіта такімі.

Жанна КАПУСТА

На здымку: літаратурна-мастацкае згуртаванне "Узвышша", Адам Бабарэка — другі злева ў першым шэрагу.

Здымак з фондаў Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва

Адно імя — розныя лёсы

На 110-гадовы юбілей вядомага крытыка, літаратуразнаўцы, пісьменніка Адама Бабарэкі адгукнуліся многія газеты і часопісы, нагадаўшы грамадскасці пра выдатнага творцу і яго час. "Літаратура і мастацтва" надрукавала артыкул Кацярыны Варанько "Даследчык Сымона-музыкі", аздоблены фотавывявай. Аўтар добрасумленна прывяла ўсе вядомыя энцыклапедычныя згадкі з біяграфіі А. Бабарэкі. Маё здзіўленне выклікаў фотаздымак, змешчаны ў артыкуле. Той, хто хоць крыху ведае іканаграфію нашае літаратуры 1920-х гг., адразу заўважыць, што тут памылка. Чалавек на фота не з'яўляецца Адамам Антонавічам Бабарэкам.

Як высветлілася, здымак узяты з электроннай бібліятэкі kamunikat.org, дзе, у сваю чаргу, — спасылка на кнігу Сымона Кандыбовіча "Разгром нацыянальнага руху ў Беларусі", якая выйшла ў серыі "Бібліятэка часопіса "Беларускі гістарычны агляд" (Мінск, 2000). Неўзабаве я ўжо мела гэтае выданне на сваім працоўным сталі: сапраўды, на старонцы 49 той жа партрэт, што быў змешчаны ў артыкуле "Даследчык "Сымона-музыкі", з подпісам "А. А. Бабарэка (1899 — 1938)". Памылка, як бачым, была дапушчана ў кнізе С. Кандыбовіча і, незаўважана, перайшла ў лімаўскую публікацыю.

Думка, што я ўжо недзе бачыла гэты партрэт, не пакідала некалькі дзён. У памяці перабірала архіўныя фонды і нават заказвала са сховішча справы, але ўсё безвынікова. Магчыма, невядомая асоба на здымку — нехта з аднафамільцаў Адама Бабарэкі, тых самых легендарных случаяў, якія сталі ў апазіцыі да польскай акупацыі, стваралі культурна-асветныя гурткі, былі сярэднімі слухачкамі паўстанцаў? У дапамогу прыйшла кніга "Слупкі збройны чын 1920 г. у дакументах і ўспамінах", выдадзеная ў 2006 годзе ў той жа серыі, што і згаданая кніга С. Кандыбовіча. Укладанне, падрыхтоўку тэкстаў, ілюстрацый, заўвагі і каментарыі да зборніка ажыццявілі А. Гесь, У. Ляхоўскі, У. Міхнюк. На старонцы 361 — той жа здымак з подпісам "Настаўнік Старыцкай

пачатковай школы Адам Міхайлаў Бабарэка". Адам Антонавіч Бабарэка і Адам Міхайлавіч Бабарэка былі аднафамільцамі і, магчыма, сваякамі, разам уваходзілі ў склад Беларускага культурна-асветнага гуртка "Зарніца", створанага ў 1917 г. у вёсцы Старыца Слуцкага павета моладдзю вёсак Старыца і Слабада-Кучынка. Біяграфічныя звесткі пра А. М. Бабарэку небагатыя. Укладальнікамі выдання ўстаноўлена, што ён нарадзіўся ў 1896 г., скончыў Вітчаўскія чатырохгадовыя педагагічныя курсы, выкладаў у пачатковай школе ў в. Старыца. Вясной 1920 г. Часовым беларускім нацыянальным камітэтам Міншчыны быў прызначаны інструктарам нацыянальна-культурных і кааператывных спраў у Слуцкім павеце. На вялікі жаль, ніякіх дадатковых

звестак пра Адама Міхайлавіча Бабарэку адшукаць не ўдалося.

Тым не менш, трэба заўважыць, што ў названым дакументальным зборніку імя А. А. Бабарэкі і А. М. Бабарэкі сустракаюцца даволі часта. Найперш — стаяць побач у згадках пра беларускі культурна-асветны гурток "Зарніца". Цікава, што на арганізацыйным сходзе гуртка 14 снежня 1917 года прысутнічалі абодва Адамы Бабарэкі і абодва прынялі ўдзел у складанні статута гуртка. Статут меў усяго шэсць пунктаў, але ўсе яны гучалі як заповедзі: усе сябры гуртка павінны высока дзяржаць свой беларускі гонар: мы маем выдатную гістарычную мінуўшчыну і слаўную будучыню; шырыць свядомасць між братоў-беларусаў; знаёміць з гісторыяй Бацькаўшчыны, роднай літаратурай, нашымі патрэбамі і жаданнямі і інш.

Гурткоўцы арганізавалі тэатральныя прадстаўленні, дэкламавалі беларускія вершы і чыталі лекцыі па беларусазнаўстве. Адно з вядучых роляў выконваў будучы славны літаратуразнаўца Адам Антонавіч Бабарэка. Менавіта ў гэты перыяд нарадзілася яго першыя літаратурныя творы, гартаваўся яго асветніцкі талент і нацыянальны дух. Думаю, што моцнай у тым яму падтрымкай быў старэйшы і сталейшы настаўнік Старыцкай школы Адам Міхайлавіч Бабарэка.

Так нечакана памылка стала нагодай яшчэ раз прыгадаць забытыя падзеі нашай гісторыі і іх няўрымслівых герояў.

Ганна ЗАПАРТЫКА, дырэктар Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва

На здымках: Адам Міхайлавіч Бабарэка; Адам Антонавіч Бабарэка.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Рэдакцыйная калегія:

Анатоль Акушэвіч
Лілія Ананіч
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Святлана Берасцень
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімева
Уладзімір Дуктаў

Анатоль Жук

Вольга Казлова
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Нікола Станкевіч
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Юрый Цвятковіч
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрасы:

публіцыстыкі — 284-66-71
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".

Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведваюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".
Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова

"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856

Наклад 3009

Умоўна друк. арк. 3,72

Нумар падпісаны ў друк
26.11.2009 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 7

Заказ — 6430

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

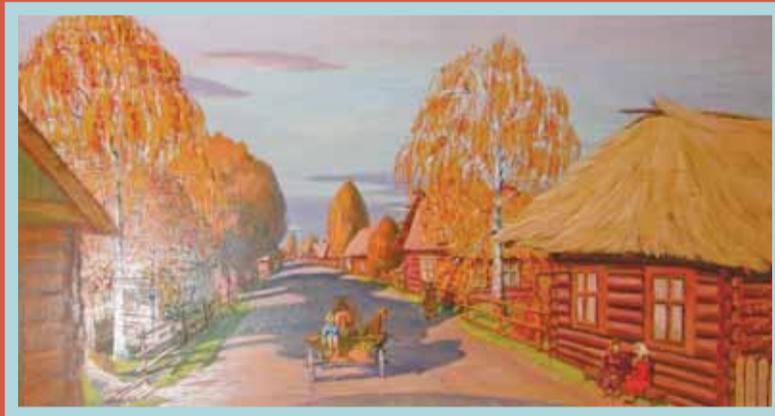
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

91770024468001 09045

Святло малой радзімы

З вокнаў майстэрні Ягора Батальёнка на Нямізе добра бачны цэнтр беларускай сталіцы. Творы, якія нараджаюцца тут, падабаюцца не толькі суайчыннікам. А вытокі яго натхнення — на Чашніччыне, малой радзіме мастака.

Пачатковую адукацыю Ягор атрымаў у Труханавіцкай школе, сямігодку скончыў у Жучках. Сёння гэты ўстановы засталіся толькі ў гісторыі. А вось Грынёўская сярэдняя школа, дзе хлопец вучыўся з васьмага класа, працуе. Пра вучня, які стаў вядомым чалавекам у краіне, згадкі захаваліся не толькі ў музеі. Былы настаўнікі з цеплынёй успамінаюць свайго Ягора. Вучыўся, кажуць, вельмі добра. На яго ўскладалі надзеі. Толькі ніхто не думаў, што вясковы хлопец пойдзе ў мастацтва... Калі ўглядаешся ў "Наваколле", "Родныя краявіды", здаецца, гэта пагоркі і сцежкі твайго маленства, дзе нараджаўся твае запаветныя мары і так верылася, што ўсе яны спраўдзіцца.

Ягор Ягоравіч кажа, што доўгі час ніякай цягі да жывапісу не адчуваў. Неяк класе ў васьмым паспрабаваў рабіць замалёўкі з падручнікаў. Маляваў усё запар: партрэты, пейзажы, жывёл. Спадабалася — захапіўся. Худзенька справіўшыся са школьнымі заданнямі, якія даваліся яму лёгка, браўся за аловак, за што не раз дакараў бацька — ён лічыў гэта пустой справай. Вельмі патрэбна была дапамога ў хатняй гаспадарцы. Але нягледзячы на суровую забарону, сын маляваў не кінуў. Праз нейкі час ў Ягора сабраўся ўжо аўтарскі альбом. Пра захапленне юнака

даведаліся аднавяскоўцы. Аднойчы да яго звярнулася суседка: прынесла фотаздымак сваіх родных і папрасіла зрабіць з яго партрэт. Просьбу Ягор выканаў, і ўзрадаваная "заказчыца" прэзентавала мастаку-пачаткоўцу ладны шмат сала. Пасля такога прызнання свае адносіны да захаплення сына змяніў і бацька. Нават браў альбом Ягора, ішоў да суседзяў, каб паказаць, як цудоўна малое яго сын. Ці не гэты шчаслівы час успамінае мастак у сваім творы "Вёска Вялікія Труханавічы"?

Дакументы Ягор падаў на мастацка-графічны факультэт Віцебскага педінстытута. Не маючы спецыяльнай падрыхтоўкі, не ведаючы азоў малявання, уступныя экзамены вытрымаў і быў залічаны студэнтам. Пасля заканчэння ВНУ яго накіравалі ў Бягомльскую школу-інтэрнат. "Мастак пачынаецца тады, — гаворыць Ягор Ягоравіч, — калі ён пазнае сябе. У Віцебску я проста выконваў заданні. Тут з'явілася магчымасць угледзецца ў сябе". Ён працаваў ужо другі год, калі ва ўстанову прыехала праверка з Міністэрства адукацыі. Таленавітага маладога настаўніка заўважылі, прапанавалі пераехаць у Мінск, выкладаць у Рэспубліканскай школе-інтэрнаце па музыцы і выяўленчым мастацтве (цяпер гэта гімназія-каледж імя І. Ахрэмчыка). Пагадзіўся не

адразу, бо ніколі не хацеў пакінуць вёску. Але нездарма кажуць — так было наканавана...

Праца настаўніка прэстыжнай установы — лепшыя гады яго жыцця. Пачынаючы, Я. Батальёнак не ведаў, што менавіта з гэтай школай будзе ў далейшым звязаны лёс усёй яго вялікай сям'і. Жонка мастака Галіна таксама вучылася там. Яна музыкант, скрыпачка. Цікавая гісторыя гэтага каханьня. Аднойчы, калі малады настаўнік пераафармяў школьную Дошку Гонару і пераглядаў старыя фотаздымкі, затрымаў позірк на партрэце прыгожай дзяўчыны: ці не такая з'яўлялася ў марак? Фотаздымак схаваў у кнізе і... забыўся. Ішоў час, Ягор пазнаёміўся са студэнткай кансерваторыі. Пажаніліся. З нейкія нагоды мастак зазірнуў у старыя кнігі — і выпаў схаваны калісьці фотаздымак. Як жа здзівіўся малады муж, калі зразумеў, што на фота — яго жонка...

У Ягора Ягоравіча і Галіны Віктараўны чацвёра дзяцей. Усе — выхаванцы музычнага аддзялення каледжа імя І. Ахрэмчыка. Малодшая, Аляксандра, яшчэ вучыцца, актыўна ўдзельнічае ў міжнародных конкурсах. Старэйшы сын Аляксей скончыў Беларускаю дзяржаўную акадэмію музыкі, грае ў Дзяржаўным аркестры Беларусі, дачка Ульяна скончыла БДАМ як піяністка, сын Юра займаецца ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, будзе гукарэжысёрам.

Пры канцы 1980-х Я. Батальёнак пакінуў выкладчыцкую справу, захапіла творчая дзейнасць. Сувязь з малой радзімай, куды мастак наведваецца амаль кожны год, натхняе на новыя творчыя пошукі. Наведацца ў вёску — адпачыць ад шалёнага рытму сталіцы, прытуліцца душой да Бацькаўшчыны і працягнуць справы. Сярод іх — новая выстаўка Ягора Батальёнка ў Нью-Йорку. Палаціць заакеанскае замежжа збіраецца, як і раней, харастом нашай вёскі. У незвычайна цёпых беларускіх пейзажах — святло і подых яго роднай Чашніччыны. Зямля бацькоў дае мастаку шчырасць і моц.

Ірына ТОРБІНА

На здымках: мастак Ягор Батальёнак; "Вёска Вялікія Труханавічы".

г. Чашнікі

У наступным нумары «ЛіМа»

Сто год таму нарадзіўся вядомы беларускі пісьменнік Міхась Лынькоў. У прадстаўнікоў маладзейшага пакалення яго імя асацыюецца найперш з неўміручым хрэстаматычным "Міколкам-паравозам".

Аднак што значыць творчасць гэтага пісьменніка для сённяшняга чытача і сучаснай літаратуры? Ці не прыйшоў час перагледзець ранейшыя ацэнкі з пазіцыі незаангажаванасці?

І ці не парушыць гэта "літаратурнага іміджу" Міхася Лынькова? Чытайце ў наступным нумары артыкул супрацоўніка Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Сяргея Нікіценкі "Спроба перачытання".

З глыбінкі

Храм думак

Сёлета адна са старэйшых бібліятэк Гродзенскай вобласці — Свіслацкая цэнтральная раённая — адзначыла сваё 110-годдзе.

Першая бібліятэка існавала тут яшчэ з 1878 года. Яна належала памешчыцы Тэрэзе Булгарынавай. Плата за карыстанне кнігамі была высокай, таму яе наведвала вузкае кола чытачоў.

Праз гадоў дваццаць сход Свіслацкай воласці вырашыў заснаваць бібліятэку "для народнага чытання, для чаго асігнаваць з працэнтаў ссуднага капіталу воласці на набыванне кніг 300 рублёў..."

Сваю агульнадаступную бібліятэку вырашылі арганізаваць жыхары амаль паўтысячы двароў мястэчка Свіслач і навакольных вёсак. Атрымалі дазвол на гэта гродзенскага губернатара, і бібліятэчныя справы даверылі валасному пісару Івану Кавалеўскаму — "паводзін, ладу жыцця і маральных якасцей добрых". Ён меў гімназічную адукацыю і вельмі любіў кнігі. А першымі чытачамі былі выкладчыкі і навучэнцы Свіслацкай настаўніцкай семінарыі, сяляне воласці.

Цяжкім было першае дзесяцігоддзе. Адзін за адным ішлі загады пра канфіскаванне "шкодных кніг для народа". Неаднаразова

абмяжоўваўся доступ рабочым, сялянам і студэнтскай моладзі да карыстання кнігамі.

У 1913 годзе памёр Іван Кавалеўскі. Кніжны фонд бібліятэкі перадаўся ў семінарыю. А летам 1915-га Свіслач акупіравала нямецкае войска, і частка бібліятэчных кніг была спалена... Не абышлася бібліятэка і без падполю (да 1939-га). І толькі ў пасляваенныя гады яна мела сваё другое нараджэнне.

— Сёння да паслуг чытачоў, — адзначае дырэктар Свіслацкай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы, лаўрэат прэміі Гродзенскага аблвыканкама імя А. Дубко Ніна Калач, — 60-тысячны фонд бібліятэчных дакументаў, якімі штогод карыстаецца каля 70 працэнтаў свіслаччан. Універсальны кніжны фонд забяспечвае правы грамадзян на інфармацыю. Бібліятэка — інфармацыйна-адукацыйны, культурна-асветніцкі цэнтр і цэнтр духоўных зносін. Яе супрацоўнікі працуюць паводле праграмы "Спадчына": збіраюць краязнаўчыя матэрыялы, удзельнічаюць у рэспубліканскім і рэгіянальных конкурсах.

Актыўна ўкараняюцца ў практыку сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі. Пяць камп'ютэраў аб'яднаныя ў лакальную сетку. Ёсць электронная пошта, выхад у Інтэрнет. Публічны цэнтр прававой інфармацыі забяспечвае свабодны доступ карыстальнікаў да прававых дакументаў. Арганізоўваюцца перасоўныя выставы раённага гісторыка-краязнаўчага музея, працуе аматарскае аб'яднанне для пажылых людзей "Залаты ўзрост".

Галіна РАМАНЧУК